

Obsah

PROLÓG

Bez rozprávky – život prázdny

Jaroslava Čajková

1

TÉMA ČÍSLA

Performancie konfliktu ako dramatického jadra v klasickej rozprávke

Mariana Čechová

2

Symbolika a hodnota domova v autorskej rozprávke

Eva Pršová

7

Čarodejník z krajiny Oz – z knihy na javisko

Slavka Cíváňová

15

Súčasná slovenská bábkové hry

Lenka Dzadíková

22

Rozprávky nášho života (anketa)

Meszáros – Foltán – Šišková – Pajanková – Šárik –

Varhaníková – Bekéniová – Galková

22

FESTIVALY

Srdce na dlani

Marica Harčaričová

25

Vydarené integrovanie hendikepovaných

Ľubica Bekéniová

28

ZO ŽIVOTA DIVADELNÍKOV

Za vinše po grajcari

Mária Rapošová

31

Divadlo Makyta po jedenástich rokoch opäť ožilo

Mária Frankovská

33

Nová scéna v Múzeu bábok a hračiek na Slovensku

Helena Ferencová

34

Dramatická výchova v Národnej rade SR

Jaroslava Čajková

36

Soaré pre tetu Milku

Vlasta Kunovská

37

Ešte jedno obzretie za rokom 2016

Pavol Demko

38

DO KNIŽNICE

Spice girls slovenského divadla

jč

40

Bábkár s básnickou dušou

Ivan Gontko

40

SPOMIENKY

Odišla Gulčička, Matka Guráž...

Vladimír Štefko

41

Milan Brežák

Blaho Uhlár

42

Divadelník Pavol Belán

Milana Jutková

43

Bábkarka a metodička hornej Nitry

Jaroslava Čajková

44

OZNAMY

Bábkari zapísaní v UNESCO

Ministerstvo kultúry SR

45

Prednášam, teda som... v Kremnici

red

46

Súpis článkov Javiska 2015 – 2016

Jaroslava Čajková

47

Bez rozprávky – život prázdny

Neviem, či možno o rozprávkach hovoriť ako o národnom bohatstve, hoci ony ako jedny z prvých formovali a kultivovali jazyk a reč ľudstva i národov. Viac nás v tomto čísle bude zaujímať ich obsah, ktorý sa prelieval európskym, a nielen európskym územím z úst jedného človeka do uší iných ľudí a nimi ovplyvnený premieňal sa ako meňavka, vystrkujúc nové chápadielka, no zachovávajúc si svoju podstatu a existenciu. A tiež posolstvo, odkaz či poučenie, aj ponuku odpútať sa od jednej reality a prestúpiť načas do inej – rozprávkovkej, krutej, no statočnej a spravodlivej.

Podľa niektorých teórií dávne ľudové rozprávky nie sú vymyslené, boli prerozpráváním toho, čo sa naozaj stalo. To len rozprávači kde-tu niečo priložili či preložili z jedného príbehu/udalosti do iného/inej, na niečo pozabudli a improvizovane v rýchlosti dotvorili. A už sa príbeh valil ďalej v upravenom šate. Dávni rozprávači boli veľké a vítané osobnosti; udržať pozornosť publika nemal totiž len silný príbeh a dramatický dej, ale aj spôsob ich prerozprávania. Práve v tomto procese sa z rozprávání stávali postupne rozprávky – fantastické, mystické, humorné i absurdné.

Vďaka osobitostiam rozprávačov sa neskôr zrodila umelá autorská rozprávka, ktorej príbeh sa nedrží skutočnej reality, ale uvoľňuje a rozpútava fantáziu autora i prijímateľa. Čím neuveriteľnejšie vízie a peripetie, tým originálnejšie rozprávky – formujúce neskôr literatúru zväčša pre deti, ale aj dospelých.

Už Sofoklove tragédie môžeme chápať ako dramatizované rozprávky pre veľkolepé divadelné arény. Monumentálnosť divadelného i filmového spracovania rozprávok je očarujúca a fascinujúca až doteraz pre všetky vekové kategórie, amatérske divadlo nevynímajúc.

V našom hnutí sa však stretávame s komornejšími interpretáciami, ktoré zdôrazňujú v rozprávkach ľudskosť, duchovnú hĺbku i výšku a etos. Hoci sa v inscenáciách rozprávok v posledných rokoch viac riešia vnútorné i vonkajšie problémy dnešných detí, nie sú ničím iným ako ich túžbou po spravodlivosti a kráse, ktoré možno dosiahnuť aspoň a práve v rozprávke.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ

Performancie konfliktu ako dramatického jadra v klasickej rozprávke

Podstatou dramatickosti výrazu je vyhrotené príbehové napätie. Jeho zdroj tkvie v životnej problémovej situácii. Tá je založená na protirečení, opozícii, čiže konflikte medzi dvoma dejotvornými činiteľmi, najčastejšie postavami. Výnimkou v tom nie je ani klasická rozprávka, ktorá koniec koncov patrí k osnovným, ustanovujúcim žánrom založeným na takto poňatej dramatickosti výrazu.

V sujetoch klasických čarovných rozprávok, ako vieme, sa spomínaný konflikt predstavuje takpovediac „vydestilované“ čírym spôsobom, a to v podobe boja medzi dobrom a zlom, čo predpokladá zreteľnú diferenciáciu dvoch súperiacich strán. Ústredné „protihráčske“ postavy, modelované čierno-bielym spôsobom na predstaviteľov dobra a zla, sú typizované prostredníctvom jednoznačných protikladov, ktorým zodpovedajú symptomatické príznaky. K nim patrí už samotný pôvod postavy (ľudský – neľudský: napríklad princ – drak), charakter (čestný, spravodlivý – úskočný, skrivodlivý atď.) a napokon i výzor (pekný – škaredý). Takáto polarizácia však nemusí byť vždy vykryštalizovaná už od počiatku príbehu: hrdina môže byť spočiatku nevzhľadný (napríklad *Popolvár*, *hnusná tvár*) a škodca sa môže tváriť priateľsky (napríklad ježibaba v *Medovníkovom domčeku*), ba aj neskorší pomocník môže spôsobiť hrdinovi najprv škodu (jastrab v *Železníkovi*). Ani tieto prípady však nenarúšajú zásady schematickej charakterizácie, pretože sa riadia ustálenými sujetovými pravidlami rozprávky sui generis.

Tak v reálnom, ako aj vo fikčnom (nielen rozprávkovom) svete je konflikt (lat. *conflictus* – „zraziť sa spolu“) udalosťou, v ktorej jednotlivcovi alebo skupine prekáža v snahe dosiahnuť vlastné ciele (uspokojenie potrieb, presadenie záujmov) iný jednotlivec či spoločenstvo. Konflikt teda buduje na kolízii odporujúcich si snáh, síl, citov, hodnôt atď., čo vyvoláva napätie. Tradičným typom konfliktu v rozprávke je interpersonálny konflikt (medzi dvomi jednotlivcami – najčastejšie hrdinom a škodcom), ale stretneme sa v nej aj s intrapersonálnym, čiže vnútorným konfliktom.

So zreteľom na spôsob, akým dochádza v klasických čarovných rozprávkach ku

konfrontácii protagonistu s antagonistom, sa črtajú tri typy konfliktov, a teda spôsobov, akými sa príbeh dramatizuje.

Otvorený konflikt

Ide o zjavný spor medzi dvomi stranami. Jedna z nich (prevažne hrdinov odporca) ako prvá vykoná čin, ktorý protagonistovi škodí, alebo dá jednoznačne najavo nepriaznivý postoj k nemu. Tak sa s „protihráčom“ dostáva do otvorenej konfrontácie. Zväčša ide o telesné či psychické ubližovanie. Hrdina a škodca pri tom buď vstúpia do priameho boja (napríklad súboj hrdinu a draka, čerta, obra, strigy, nepriateľského vojska), alebo ich spor prebieha v podobe vzájomných úskokov (jeden druhého prefikane podvedie, oklame, vydiera, často pomocou čaromoci), alebo sa jednostranne a otvorene manifestuje škodcovo nepriateľstvo voči bezbrannému hrdinovi (napríklad macochy proti Popoluške alebo Maruške z rozprávky *O dvanástich mesiačikoch*). Obvykle sa tak deje v rámci rodiny: bezúhonnému dievčaťu alebo chlapcovi ubližuje jeho pokrvné i nepokrvné príbuzenstvo (sestry, macocha, svokra, otec atď.). Tak je to napríklad v rozprávkach *Kráska a zvieratá*, *Zlatovláska*, *Sol nad zlato*, *Mrázik*, *Medovníkov domček*, *Princezná so zlatou hviezdou na čele*, *Zlatý kolovrátok*, *Ružová Anička* či *Laktibrada*.

V tomto type rozprávok ide najčastejšie o konflikt medzi hlavnou postavou a macochou ako škodcom, a to nielen v rámci jednej epizódy príbehu, ale aj v jeho celom priebehu:

1. Macocha týra nevlastné dieťa/deti.
2. Zbaví sa ho/ich (vyženie, odvedie do lesa, začaruje, zabije).
3. Dieťa/deti nájde/nájdu pomoc.
4. Obdarované sa vráti/-a domov.
5. Macocha je potrestaná (vyhnanstvo, smrť).

Táto príbehová osnova sa prelína s osnovou rozprávky o Popoluške:

1. Macocha s dievčaťom kruto zaobchádza (núti ho vykonávať podradné práce).
2. Dievčaťu pomáha nadprirodzená bytosť a/alebo zvieratá.
3. Stretne princa, alebo princ sa sprostredkovane dozvie o jej kráse a výnimočnosti.
4. Dievča získa nový vzhľad.
5. Vydá sa za princa.

Bábku Baby Jagy vytvoril Marian Lacko pre inscenáciu súboru z Rimavskej Soboty Krása nevidaná (1995)

Podľa Aarne-Thompson-Utherovej medzinárodnej klasifikácie rozprávkových typov patrí táto príbehová skladba k rozprávkovému typu 510 A – prenasledované hrdinky. Anglický bádateľ Harold Bayley, ktorý sa vo svojej práci *Stratený jazyk symbolizmu* (1912) zameriaval na hlbinný výklad príbehu o Popoluške, dospel k názoru, že modifikácie príbehu o Popoluške tvoria základ polovice svetových rozprávok. Druhú polovicu klasických rozprávok možno podľa Bayleyho považovať za voľnejšie obmeny Popoluškinho cyklu, čiže príbehov o devótnej, zapudenej bytosti, ktorá napokon prelomuje obežník svojej trýznivej situácie a dosahuje vysoký status. Tento prerod, keď hrdinka povstáva z „popola“ poníženia do vznešeného stavu, sa objavuje, podľa Bayleyho, v mnohých starodávnych mýtoch – sumerských, egyptských, gnostických či kresťansko-židovských. Predestinácia ich hlavných protagonistiek, napríklad gnostickej múdrosti Sofie, asýrskej Ištar, sumerskej Inanny, gréckej Psyche či biblickej Sulamit, nevyhnutne predpokladá dotyk so spodnou sférou životného sveta. Pre ňu je príznačná temnota, priepastná prázdnota, chaos, bezútešnosť, zármutok, bolesť a utrpenie. Po zakúsení tejto trýznivej fázy dochádza k výraznému obratu a vzostupu nahor – k vznešenému (božskému) stavu, (ú)plnosti a nesmrteľnej ľahkosti bytia.

Určujúcim dramatickým motívom príbehu o Popoluške je macochino nepriateľstvo voči

hrdinke, ktoré sa otvorene prejavuje hrdinkiným ponižovaním a utrpením. Do tohto stavu sa Popoluška dostáva po smrti svojej matky, keď do jej domu prichádza macocha so svojimi dcérami. Dievčatko je po tomto obrate prinútené podstupovať nezvládateľné skúšky, vykonávať najpodradnejšie práce a plniť šikanujúce úlohy (známe oddeľovanie zrna od pliev či šošovice od popola). Na tie sa však podujíma s pokorou a ochotou.

Konflikt sa v tomto type príbehu vyrieši klasickou rozprávkovou formou *presadenia* hrdinu (výhra – prehra): Popoluška vyhrá, vďaka nadprirodzenej pomoci mŕtvej matky, kmotry víly alebo zvierat (holubov) zmení svoj „popolový“ status na žiarivo kráľovský, a macocha utrpí porážku – nad nevlastnou dcérou stratí všetku moc a svoje dcéry, ktoré sa po celý čas snažila presadiť na úkor Popolušky, nevydá do vyššej spoločnosti.

Zastretý konflikt

V klasických ľudových rozprávkach sa stretneme aj s utajovaným, zastieraným či maskovaným konfliktom medzi protagonistom a antagonistom. Okolie ani samotný hrdina si existenciu tohto konfliktu prinajmenšom spočiatku neuvedomujú. Inými slovami: hrdina netuší, že má nepriateľa, ktorý sa mu snaží ublížiť, alebo od neho neočakáva útok.

Osnovu mnohých rozprávkových príbehov, ako sme sa už zmienili, utvárajú predovšetkým

úklady macochy (v rozprávkach pomenované aj strigy či stareny) voči nevlastnému dieťaťu. Zlomyselné, často aj smrtonosné pasce macocha nastraží tajne, aby ju nikto nepodozrieval, pričom navonok sa snaží získať si hrdinovu dôveru (napríklad Snehulienka z rovnomennej rozprávky bratov Grimmovcov trikrát nevedomky podľahne úskokom a nástrahám zlej macochy).

Obdobnú príbehovú schému (s figurálnou opozíciou dospelý – dieťa, resp. starý – mladý, starý – nový) má aj slovenská rozprávka *Plavčík a Vratko, čo osušajú slzy sveta* zo zbierky Pavla Dobšinského. V krátkosti si pripomeňme jej dej: Kráľ zabľúdi v lese a dostane sa do domu svojho poddaného – rubára. Rubárova manželka počas kráľovej návštevy porodí v noci syna. Kráľ si vypočuje veštbu (sudbu), podľa ktorej sa rubárov syn stane jeho nástupcom i zaťom. Vládca si chlapca vypýta od rodičov pod falošným sľubom, že z neho vychová pána. V skutočnosti sa ale rozhodne novorodenca usmrtiť. Jeho úsilie však zmarí sluha, ktorý neuposlúchne kráľovu hroznú vôľu, a dieťa, uložené v košíku, vloží do rieky a tá ho odnesie k mlynu. Chlapec sa zachráni a zostáva v mlynárovej opatere, pokiaľ nedospeje. Kráľ po rokoch zistí, že mladík žije, a opäť si ho pod úskočným sľubom vyžiada do služby. Nič netušiaceho chlapca vyšle ku kráľovnej ako posla s listom, v ktorom stojí, že ho treba zabiť. Počas cesty nadprirodzená bytosť (sudička) zmení obsah listu v tom zmysle, že kráľovná ho má

oženiť s princeznou, čo sa aj stane. Kráľ sa s tým nezmieri a chlapca vyšle k démonickéj bytosti – Vratkovi – po tri zlaté vlasy. Je presvedčený, že ide o nesplniteľnú misiu a mladík počas nej naisto zahynie. Hrdina však úspešne vykoná cestu do „iného sveta“, získa Vratkove tri zlaté vlasy a domov sa vráti ako víťaz. Kráľ sa napokon zmieri s predurčeným osudom a mladíka prijme za svojho zaťa – budúceho kráľa.

Ústredným motívom uvedenej rozprávky je teda úsilie vysokopostaveného, mocensky nadradeného muža zabiť toho, kto sa má podľa sudby/veštby stať jeho následníkom. Tento motív sa objavuje nielen v rozprávkach (napríklad zo zbierky Němcovej *Kristus so sv. Petrom jako mentor* alebo *Tři zlaté perá*, Erbenove *Tři zlaté vlasy děda Věšedě*, Afansjevov *Marko bogatij a Vasilij bezčastnyj* alebo *Der Teufel mit den drei goldenen Federn* bratov Grimmovcov), ale napríklad aj v starých budhistických textoch (*Tripitaka*, *Dhammapada*), kresťanských legendách z Egypta a Abyssinie (*Thalassion*) či pseudohistorických poviedkach o byzantskom cisárovi Konštantínovi, o španielskom kráľovi Florindovi alebo cisárovi Hanybalovi.

Pravdepodobne tu máme do činenia s pradávnyim príbehom, ktorý putoval naprieč viacerými kontinentmi (Ázia, Afrika, Európa).

Motív prenasledovania nemluvňata nájdeme aj v biblickom príbehu o kráľovi Herodesovi, ktorého navštívia traja mudrci z Východu a zvestujú mu správu o narodení nového kráľa. Herodes vydá príkaz pozabíjať všetkých novorodencov – chlapcov, aby odstránil svojho súpera. Osud nového Kráľa je však božsky predurčený.

Rozprávkový i biblický kráľ vníma novonarodené dieťa ako soka, znamená preňho hrozbu. Strach z moci, ktorú prorokujú dieťaťu, a obavy z prevratu, ktorý môže toto dieťa spôsobiť, vedie kráľa k použitiu úskočnej ľsti. Starý kráľ nechce pripustiť zmenu – nikto ho nesmie nahradiť.

Motív chlapcovej záchrany má zase analógiu v starozákonnom rozprávaní o novorodencovi Mojžišovi, ktorého matka pustí dolu vodou vo vysmolenom koši. Dieťaťa sa ujme faraónova dcéra a chlapcova sestra ponúkne faraónovej dcére za dojku svoju matku (skutočnú chlapcovu matku).

Kráľ z rozprávky *Plavčík a Vratko, čo osušajú slzy sveta* strojí úklady o život svojho nástupcu trikrát (pri jeho narodení, prostredníctvom úkladného listu a tým, že ho vyšle za nebezpečnou bytosťou). Ani raz nedá pritom chlapcovi najavo nepriateľstvo. Naopak, snaží sa ho i jeho rodičov presvedčiť o svojej štedrosti a náklonnosti.

Paradoxne, práve „úsilie“ pozemského nepriateľa umožní, aby sa naplnilo to, čo je

vyvolencovi dané nadsvetkou priazňou. Tenzia medzi starým kráľom a mladým hrdinom sa teda odstráni tak, že hrdina naplní svoj kráľovský osud, zvíťazí nad svojím odporcom, pričom odporca v závere prejaví uznanie svojmu nástupcovi a nie je za svoje činy potrestaný.

Potenciálny konflikt

Dva osnovné performačné vidy (modality, spôsoby, podoby) konfliktov, ktorým sme sa venovali doteraz, sa týkajú stretu medzi protikladnými činiteľmi (postavami) príbehu, ktorý sa naplno rozvinie. Zdrojom dramatického napätia (tenzie) v zobrazenom príbehu, a to veľmi intenzívnym, však môže byť i sama hrozba konfliktu, ktorý je vo fikčnom svete prítomný iba latentne, bez toho, aby k nemu došlo. Je pozoruhodné, že už v klasických rozprávkach sa stretávame aj s takou interakciou hrdinu so škodcom, v ktorej nedochádza medzi ústrednými protihráčmi k žiadnemu sporu či súboju, obe postavy sú si však vedomé možnej kolízie.

Tento typ konfliktu obvykle súvisí s ambivalentným vzťahom medzi hlavným hrdinom a jeho náprotivkom. V súvisi s tým upozorníme, že hoci postavy v klasických čarovných rozprávkach spravidla majú konvenčný a jednorozmerný charakter, baba Jaga (postava z ruských rozprávok) predstavuje výnimočný fenomén, a to práve so zreteľom na ambiguitu (neurčitú dvojznačnosť či obojakosť), ktorou sa výrazne odlišuje od prevládajúcej jednoznačnej polarizácie (na sémantickej osi „dobré“ – „zlé“ či „pomocník/darca – škodca/sok“) figurálneho „panteónu“ tohto žánru.

Postavenie a úlohy, ktoré baba Jaga plní v čarovných príbehoch, sú značne variabilné. Podľa Proppa jej v rozprávke väčšinou prináležia dve funkcie: 1. škodcu (škodí hrdinovi/alebo jeho blízkym a prenasleduje ho/ich) a 2. darcu (skúša a odmeňuje hrdinu).

Postava baby Jagy pritom neraz zohráva v jednom a tom istom príbehu obe úlohy (záškodníčka – darkyňa). Niektorí bádatelia ju preto pripodobňujú k archetypu Veľkej Matky, ktorá sa vyznačuje ambivalentnými vlastnosťami (nebezpečná i láskavá, strašná i milujúca, ľudožrútko i múdra radkyňa). Táto svojrázna postava teda predstavuje na jednej strane čosi ohrozujúce a vo svojej tajomnosti desivé, na druhej strane vstupuje do príbehu aj ako žičlivá, obdarúvajúca a benefit prinášajúca postava (návštevníka baby Jagy čaká buď smrť, alebo priaznivá magická premena).

Podobne ako sme na to upozornili v súvisi s modelovými príbehmi, predstavujúcimi otvorený a zastretý konflikt, pripomeňme

i v súvisi s potenciálnou konfrontáciou, že mnohotvárnosť a mnohovýznamovosť, s akou vstupuje v klasických rozprávkach do deja baba Jaga, má svoj pendant v pradávnych príbehoch rôznych kultúr a národov. Pozoruhodný je pritom hodnotový posun na civilizačno-kultúrnej osi Západ – Východ: od jej výrazne negatívneho podania/poňatia v západoeurópskom modeli ježibaby cez ambivalentnú funkciu baby Jagy v Rusku (antropofágny škodca i životodarkyňa) až po (pri zachovaní tejto obojakosti) výrazne pozitívne chápanie jej typologických náprotivkov v panteóne východných mytologických božstiev (indická Káli, balijská Rangda či sumerská Ereškigal).

Ilustrujme si teraz potenciálny konflikt (a v tom i jeho súvis s ambiguitou antagonistu) na príbehu *Krásna Vasilisa* zo súboru rozprávok ruského zberateľa A. N. Afanasjeva. Rozprávka sprostredkúva príbeh o osemročnom dievčatku menom Vasilisa, ktoré zlá macocha a jej dve dcéry pošlú do temného lesa k nebezpečnej babe Jagy, aby im prinieslo stratené svetlo. Vasilisa príde k babe Jagy do služby. Pri plnení nezládnuteľne ťažkých úloh jej pomáha magická bábika, ktorú jej na smrteľnej posteli darovala matka. Dievčatko v skúškach čarodejnice obstojí a vráti sa domov s horiacim svetlom, ukrytým v ľudskej lebke. Prudká žiara spáli macochu i jej dcéry a Vasilisa sa po nejakom čase vydá za cára.

Kľúčovou pasážou, dramatickým „ohnivkom“ rozprávky je rozhovor medzi hrdinkou Vasilisou a nebezpečnou babou Jagou, od čoho závisí Vasilisin život. Čarodejnica je podráždená, že Vasilisa sa jej na nič nepýta: „Prečo sa nezhováraš so mnou? Stojíš ako nemá! Spyťuj sa!“ (Afanasjev, 1932, s. 49 – 50). Vasilisa jej teda položí tri otázky. Týkajú sa troch tajomných jazdcov (biely jazdec na bielom koni, červený jazdec na červenom koni, čierny jazdec

Popoluška zo Semerova

na čiernom koni), ktorých videla vchádzať do čarodejnickej chalúčky. Baba Jaga jej odpovie, že prvým jazdcom bol „môj jasný deň“, druhým jazdcom „moje červené slnko“ a tým posledným „moja temná noc“ (Afanasjev, 1932, s. 49 – 50).

Ďalšiu otázku, ktorú má Vasilisa na jazyku (čo znamenajú tri magické páry rúk bez tela, ktoré v chalupe babe slúžia a vykonávajú jej príkazy), napokon nevysloví. Čarodejnica povie: „Dobre, že sa spytuješ iba na to, čo si videla za domom, a nie v dome; nechcem, aby sa klebety vynášali z môjho domu“ (ibid., s. 50). Táto replika sa podobá prísloviu: špinavá bielizeň sa neprepiera na verejnosti.

Tajomstvo baby Jagy, tejto mocnej bytosti, teda nesmie prekročiť prah jej obydľia. Niečo podstatné od toho závisí. Ak by sa dievča otázkou čo i len dotklo toho, čo má zostať zahalené rúškom tajomstva, baba Jaga by ho, ako vyplýva z jej reakcie, tak či onak potrestala.

Obe účastníčky tejto *partie remise* pritom navzájom rešpektujú magickú moc svojej protivníčky. Vasilisa nepoloží poslednú otázku, týkajúcu sa čarodejnicinho mystéria (troch rúk bez tela), a čarodejnica zasa „nerozpítáva“ dievčinino tajomstvo (pomoc magickej bábiky). Keď sa jej baba Jaga spýta, ako dokázala splniť všetky domáce práce, ktoré jej zadala, uspokojí sa s kusou a vágnou odpoveďou, že ide o „požehnanie mojej matky“ (ibid., s. 51).

Baba Jaga potom obdaruje Vasilisu „svetlom smrti“, ktoré ju oslobodí od tyranie macochy a nevlastných sestier (zahubí ich) a v konečnom dôsledku jej umožní stať sa cárovnou.

Ruská rozprávka o Vasilise pripomína príbeh *Pani Truda* od bratov Grimmovcov. Zásadný rozdiel medzi týmito naratívami spočíva v tom, že protagonistka nemeckej verzie vnikne do domu veľkej čarodejnice z čírej zvedavosti a infantilnej trúfalosti (nič nehľadá ani nepotrebuje, nikto ju k mysterióznej Trude neposlal), pričom/a keď pani Truda zistí, že návštevníčka porušila tabu jej temných tajomstiev, premení ju na kus dreva a spáli.

V rozprávke *Krásna Vasilisa* sa teda o živote a smrti, odmene alebo treste, rozhoduje v krátkej, párvetnej konverzácii. Aby hrdinka obstála, musí takpovediac „balansovať na ostrí noža“: niečo zatajiť, alebo, naopak, doznať; náležite reagovať v kruciálnom momente, pretože od toho závisí, ako sa celá situácia zvrtnie.

Výsledok „konfliktu“ medzi Vasilisou a babou Jagou sa uskutoční formou *konsenzu* (výhra – výhra): ani jedna, ani druhá sa nemusia ničoho dôležitého vzdať (Vasilisa svojho života, baba Jaga odhalenia svojej tajomnej podstaty), ich konfrontácia sa vyrieši k obojstrannej spokojnosti, pretože vzájomne rešpektujú svoje *tabu*.

Motív tabu, ktoré sa týka temnej stránky vyššej (božskej) mocnosti, je vo folklóre značne rozšírený. Známe sú napríklad rozprávkové príbehy, v ktorých dievča slúži u čiernej panej (napríklad Dobšinského *Zlatovláska*, Němcovej *O Marišce*). Tá mu zakáže vstúpiť do jednej z izieb v dome. Dievčina však zákaz poruší a dvere do zapovedanej komnaty otvorí. Nájde v nej čarodejnicu, kostlivca, ktorý sa kníše nad ohniskom, alebo skamenenú ženu obklopenú trpaslíkmi a podobne. Čierna pani na porušenie tabu príde a nalieha na hrdinku s otázkou: „Videla si niečo v komnate?“ Dievčina urputne klame, že nič nevidela. Vykrúca sa, až kým pani nepovie: „Pretože si tak presvedčivo luhala, pretože si neprezradila moju temnú stránku, odmením ťa“ (von Franz, 1995, s. 200).

To, čo sa v reálnom svete javí ako luhanie, sa v kontexte fikčného sveta týchto príbehov teda stáva skôr prejavom posvätnéj úcty a rešpektu k nadprirodzenej inakosti. Akoby v tom išlo o nedotknuteľné mystérium, vyvolávajúce bázeň, do ktorého by smrteľník, pokiaľ k tomu nie je donútený, nemal preniknúť.

* * *

Možno predpokladať, že základné vidy performancie konfliktov, ktoré sme si práve priblížili, predstavujú vzhľadom na to, že klasická čarovná rozprávka patrí ku kultúrotrvorným pradávnyim príbehom (tzv. arcinaratívom), základnú typologickú osnovu konfliktov ako rozhodujúceho zdroja dramatickosti výrazu aj v iných umeleckých druhoch a žánroch (pokiaľ majú tému, t. j. sprostredkujúajú istý obraz fikčného sveta). To by značilo, že je z nich derivačne možné odvodiť oveľa širší, aktuálnejší (v súčasnom umení prítomný), a preto zaiste sofistikovanejší a vo svojej relativizujúcej nejednoznačnosti zložitejšie štruktúrovaný diapazón „dramatických“ príbehových jadier. Overovanie tejto hypotézy však presahuje kompetencie i ciele tohto príspevku (a je aj na tvorbe amatérskych divadelných súborov či recitátorov, pozn. red.).

MARIANA ČECHOVÁ

Foto Atila Gecse a Imro Hrabovský

Literatúra:

- Afanasjev, A. N.: *Ruské rozprávky*. Bratislava : Academia, 1932, s. 44 – 53.
- Bayley, H.: *The lost language of symbolism*. New York : Barnes & Noble, 1912, s. 196 – 231.
- Franz, M.-L. von: *Shadow and Evil in Fairy Tales*. Boston – London : Shambhala, 1995, s. 200.
- Plesník, Ľ. a kol.: *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2008, s. 217 – 221.
- Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany : H & H, 2008, 343 s.

Symbolika a hodnota domova v autorskej rozprávke

V súčasnej autorskej rozprávke zostalo z folklórnej rozprávky už len veľmi málo, ale istá tradícia sa v nej predsa len zachováva. Podobá sa na ňu fantastikou, predovšetkým fantastickým priestorom, v ktorom fungujú reálne postavy, fantastickými postavami, ktoré konajú v reálnom priestore, alebo prítomnosťou nevšedných fantastických prostriedkov, ktoré sa objavujú v reálnom priestore a pomáhajú (alebo škodia) reálnym postavám. Podobnosť je aj v naračnom zámere a naratívnych postupoch. Pôvodný boj dobra a zla, reprezentovaný ostro kontúrovanými (plochými a konštantnými) postavami, a konečné víťazstvo dobra sú mierne oslabené. Nakoniec víťazstvo dobra nemusí byť vždy jednoznačné (v modernej subverzívnej rozprávke len ťažko možno nájsť optimistické zakončenie v prospech hlavnej postavy), väčšinou ide o nikdy sa nekončiaci zápas o dobro a detský percipient sa stáva jeho súčasťou.

Rozprávkový priestor sa mení na exupéryovskú krajinu citov, poznávanie sveta, hľadanie istoty a bezpečia, vzťahov a hodnôt. To je v príbehu pre detského čitateľa veľakrát víťazstvom. V rozprávkach sa objavujú poetické a symbolické obrazy podľa vzoru rozprávok H. Ch. Andersena a O. Wilda, ktoré zodpovedajú nekonvenčnej fantazijnosti

dieťaťa, imaginárna hra, symbolika a náznak, významová neurčitost, neukončenost príbehu, nonsens, ale tiež prvky ako absurdita, vtip, humor a paródia. V súčasnej rozprávke sa ako prostriedok na riešenie rozporu medzi možnosťami a túžbami veľmi často využíva fantázia, ktorá má kvantitatívny charakter, t. j. opiera sa o znásobovanie vlastností bežne známych javov (čarodejné prostriedky), alebo je autoreflexiou predovšetkým vďaka „jazyku, ktorý vytvára nové svety a novú realitu“ (Mesárová, 2014, s. 60).

Symbolika, ako ju poznáme z folklórnej rozprávky, sa, pochopiteľne, tiež mení alebo sa transformuje. Prispôsobuje sa skutočnosti, nárokuje si na inteligentnejšieho čitateľa alebo čitateľa bez vekového určenia, predstavuje ucelené autorské poetiky a pomáha si aj obrazmi z inonárodnej filozoficko-symbolickej rozprávky (Stanislavová, 1998, s. 199).

Modifikujú sa aj obrazy rozprávkového odchodu a putovania svetom, predovšetkým sa mení dôvod odchodu. Rozprávková *nedostač* a jej hľadanie, *škoda* a jej odstraňovanie sa objavujú v rôznych podobách, najčastejšie však v esenciálnej podobe. Nedostačou je láska a jej variácie, škodou ubližovanie najbližším. Hrdinovia strácajú istotu, hľadajú zmysel života či šťastie. V takomto kontexte sa mnohí

Krajské bábkové divadlo, Banská Bystrica – Belasý vták (1980)

autori inšpirovali symbolikou M. Maeterlincka z rozprávkovej feérie *Modrý vták*, prípadne folklórnu symboliku transformujú do reálií známych dieťaťu. Texty, ktoré analyzujeme, disponujú najmä symbolickými obrazmi domova a rodiny, svetla a tmy; sú založené na motívoch odchodu z domu a hľadania životnej sily a istoty u najbližších.

K. Lorenz píše vo svojej knihe *8 smrteľných hriechů* o tom, že človeku nie je na úžitok, ak je v usilovaní o slasť a vyhýbaní sa strastiam priveľmi úspešný. Vyhýbanie sa situáciám, ktoré vyvolávajú nepríjemnú skúsenosť, môže viesť k nebezpečnej zmäkčivosti. Tá je deštruktívna a nie raz privodila dokonca pád civilizácie (1990, s. 36). Čo nám chýba, to sú prirodzené prekážky, ktorých prekonávanie v minulosti zocelovalo ľudí tým, že sa naučili znášať strasti ako predpoklady dosiahnutia radosti z úspechu. Takto sa zobrazovali hrdinovia aj vo folklórnej rozprávke; víťazstvo, odmenu či lásku si museli zaslúžiť. Dôkazy o tom, že „cenu života môže vrátiť človeku ťažko prekonateľná prekážka“ (ib., s. 41), môžeme nachádzať aj v modernej autorskej rozprávke. Ona dáva odpoveď na základné otázky a potreby detí v rodine, lebo odráža ich túžby, predovšetkým túžbu spoznať samého seba a identifikovať sa so svetom, ktorému nie vždy rozumujú. Rozprávkový príbeh hovorí aj o vzťahoch medzi rodičmi a deťmi, medzi súrodencami aj medzi deťmi a starými rodičmi, o potrebe lásky a porozumenia v kruhu najbližších, pri kozube šťastia. Nasledujúce filozoficko-symbolické texty vyjavujú posolstvá v tomto duchu a navyše (aj v znamení folklórnej rozprávky) upozorňujú tiež na nutnosť prekonávať prekážky, bez ktorých by hrdinovia nedošli k tajomstvám alebo rozhodujúcemu poznaniu.

Šťastie, ktoré hľadáme, je v nás

Symbolistickú feériu *L'Oiseau Bleu (Modrý vták)*, v slovenskom preklade Blahoslava Hečka *Belasý vták*) napísal belgický autor *Maurice Maeterlinck* v roku 1908 ako divadelnú hru pre deti. Na vyjadrenie myšlienkového hĺbky využil rozprávkový žáner, symboliku, alegóriu a rozprávkové postupy. Text odкрýva viacero významov; záleží na tom, na ktorý z nich sme momentálne naladení a ktorý sa nám spája s tým, čo sme zažili. Ani detskému čitateľovi neujde, že poodhaľuje tajomstvo života, zmysel ľudskej existencie a túžbu po šťastí.

Hra v šiestich dejstvách a dvanástich obrazoch sa začína na kraji lesa obrazom chalúčky, ktorá patrí rodine drevorubača. Samotná chalúпка na scéne, postavená zo stromov a zabezpečená symbolmi kozuba, dverí, strechy a okna, evokuje svojou uzavretosťou

ochranu a stabilitu, spojenie s prírodou aj fantastickým svetom, ktorý sa rozprestiera za oknom, a na druhej strane spojenie s realitou, predovšetkým s rodičmi a domom bohatej rodiny. Naň sa deti, súrodenci Tytyl a Mytyl, vo svojej východiskovej situácii pozerajú s túžbou. Sú totiž Vianoce, sviatky rodiny. Deti odnaproti dostali veľké množstvo darčiekov a na ich stoloch ležia všakovaké jedlá, aké Tytyl a Mytyl nikdy nejedli. Ich túžba prechádza do nočnej návštevy čarodejnice, ktorá ich posielala hľadať modrého vtáka pre svoju dcéru. Víla Beryluna sa však nápadne podobá na ich susedu Karamelkovú. V motivačnej situácii sa postupne objavujú okrem víly aj čarovné prostriedky – zelený klobúčik a diamant. Všetko začne do seba zapadať a deti musia v stanovenom čase odísť, hľadať a priniesť modrého vtáka. Domček opúšťajú oknom a ocitajú sa vo fantastickom svete plnom symbolistických obrazov a mystiky. V pomenovaniach javov (Spomienky, Oheň, Čas, Noc...) alebo v názvoch postáv (Mačka, Pes, Chlieb, Cukor, Radosť, Malé šťastia) je zoskupených viacero významov a vzájomným zrkadlením sa postupne odкрýva ich zmysel. Symbolické vlastnosti ľudí, zvierat aj vecí autor využil, aby poukázal na ich dôležitosť a dušu, lebo všetko v prírode má svoju dušu.

Nie je náhoda, že deti odchádzajú na cestu práve v zázračnú vianočnú noc a že práve ich čisté a krehké, nevinné a zvedavé, požiadali o pomoc. Tytyl s Mytyl odкрývajú pomocou prírody a jej sprievodcov – Svetla, Noci a Času – tajomstvá ľudského spolužitia. Hoci sa tých tajomstiev v hre odкрýva viacero, vyberám len elementy zdôrazňujúce rodinné spolužitie – materinskú lásku, mŕtvych starých rodičov, materinskú radosť a šťastie, nežijúcich aj ešte nenarodených súrodencov, ale predovšetkým šťastie milovať svojich rodičov.

V Krajine spomienok súrodenci stretávajú pri mohutnom dube mŕtvych starých rodičov. Silný kmeň stromu sa objavuje v hustej hmle práve vtedy, keď deti začínajú mať strach. Strom má dôležitý zástoj v mytológii, aj tu spája dva svety, svet živých a svet mŕtvych. Starý otec Tyl a stará mať Tylová ich už čakajú pred svojím malým domčekom. Vždy cítia, keď na nich živí myslia a s láskou spomínajú, hoci u niektorých je to len raz v roku: „Zakaždým, keď na nás myslíte, my sa prebudíme a znovu vás vidíme.“ Ale teraz sú Vianoce a starkí sú presne takí, akých si ich deti pamätajú; zostali láskaví, milí, srdeční a pre svoje vnúčatá majú dostatok všetkého, najmä času.

„Stará mať Tylová: Tak sa mi marí, že dnes nás prídu navštíviť naši vnuci, ktorí sú ešte nažive....“

*Starý otec Tyl: Istotne si na nás spomínajú...
Cítim v nohách mravce a to je predtucha...*

*Stará mať Tylová: Cítim, že sú už veľmi
blízko... pred očami mi začali tancovať slzy
radosti“ (Maeterlinck, 1970, s. 24).*

Spánkom a čakaním na prebudenie žijúcimi potomkami, narážkami na nevedomosť o živote po smrti, na lásku, ktorá sa smrťou nekončí, starí rodičia upozorňujú svoje vnúchatá na dôležitosť spomienky, bozkov, objatí a modlitby: „*Modliť sa znamená spomínať...*“ (ib., s. 25). A tu, na návšteve u mŕtvych starkých, v nádhernej a zázračnej chvíli sa stretávajú aj so svojimi mŕtvymi bratmi a sestrami. Všetci sú krásni a presne takí istí, akí odišli zo sveta, lebo už nikdy nenarastú. Vtom zaspieva na dube drozd, ktorého mali kedysi v záhrade; aj na neho si práve spomenú. Jeho modrá farba upozornila deti na ich poslanie. Netušia však, že ak si ho vezmú so sebou, vták, len čo opustia tento mystický priestor, stratí modrú farbu. Belasý vták – to boli ich šťastné pocity, ktoré na okamih pocítili v kruhu svojich (nežijúcich) blízkych.

Tajomná a krásna cesta detí nie je bez prekážok, no ich prekonávanie im umožní uvidieť mnohé javy z iného uhla, z druhej, tej krajšej, strany. Vybrali sa hľadať predovšetkým šťastie a teraz sa v Záhrade šťastia stretávajú s jedným z ich domova a mnohými ďalšími šťastiami, ktoré prebývajú v ich domácnosti:

„Tylyl: Vari u nás doma žijú Šťastia?...

Šťastie: ... Och, ty hlupáček, v tvojom dome je ich toľko, divže nevyrazia obloky a dvere!... Smejeme sa, spievame, tak sa veselíme, že sa trasú steny a dvíhajú strechy. Darmo sa však namáhame, ty nič nevidíš, nič nepočuješ... Dúfam, že odtiaľ budeš trochu múdrejší...“ (ib., s. 67).

Tylyl sa zoznamuje so Šťastím byť dobrým, Šťastím sviežeho vzduchu, Šťastím lesa, Šťastím ľúbiť svojich rodičov, ktoré je trochu smutné, lebo deti sa naň doma nikdy nepozrú. Prostredníctvom odpovede na otázku Tylyl, či sú u nich každý deň, ponúka autor jednu z najdôležitejších myšlienok pre všetkých: Vo všetkých domácnostiach môže byť každý deň nedeľa, keď sa ľuďom otvoria oči. Spolu so Šťastím prichádzajú k nemu aj Radosti a najčistejšou zo všetkých, ktoré sú určite aj v ich dome, je Radosť materinskej lásky.

„Materinská láska: (...) Bola som doma taká sama, a vy tu obaja vystupujete až do neba, kde v Radosti žiaria duše všetkých matiek! ... Ale najprv bozky, toľko bozkov, koľko len možno! ... Podte obaja do môjho náručia, nič na svete nedá toľko šťastia! ...“ (ib., s. 70).

Deti spoznávajú svoju matku v Materinskej láske, ale v tejto podobe je milšia, krajšia, jemnejšia, s bielou pokožkou a nádherným

hlasom. Dozvedajú sa, prečo doma nie je taká, keď tu je krásna. Doma má na deti menej času, musí pracovať, jej ruky sú zrobené a hlas ustarostený. Tu je skondenzovaná v pozitívnom obraze, oblečená do nádherných šiat a nesmierne bohatá. Bohatstvo však nezahŕňa hodváb a perly, ale bozky, pohľady a dotyky, ktorých je v ich rodine dostatok. Každý bozk dieťaťu pridáva matke jeden lúč.

„Materinská láska: Všetky matky sú bohaté, keď ich deti majú rady... Nejestvujú chudobné, ani škaredé, ani staré... Ich láska je najkrajšia z Radostí... A keď vyzerajú smutné, stačí bozk, ktorý dostanú alebo ktorý samy dajú, a všetky ich slzy sa premenia na hviezdy v hlbke ich očí...“ (ib., s. 71). V postave Materinskej lásky je jedno z najkrajších zobrazení matky v umeleckej literatúre.

Deti ešte putujú rôznymi krajinami, aj cintorínom, aj budúcnosťou; v každom obraze sa stretávajú s bytosťami, ktoré ovplyvňujú život ľudí na zemi. Spoznávajú, že človek po smrti nepozná žiadne trápenie a že ľudia na zemi sú zatrpknutí voči citom. Nakoniec získajú aj Belasého vtáka, ktorého si v klietke prinášajú domov. So Svetlom, ako najdôležitejším božským elementom, sa však musia rozlúčiť.

Dej, počas ktorého deti putovali, trval rok; no čas ich konania iba jednu noc. Keď ich matka ráno zobudí, nemôžu uveriť, že to bol iba sen, ktorý ich priviedol k poznaniu a silnejším emóciám. Deti sa ocitli v priestore a čase mimo domova. Nevrátili sa však domov, lebo nikdy neodišli. A šťastie, ktoré po celý čas hľadali, mali doma pred vlastnými očami, len ho ešte neboli schopné vidieť. Belasý vták, ktorého ťažko získali, bol nakoniec po celý čas doma v klietke; bola to hrdlička, ktorú sa Tylyl rozhodol darovať chorému dievčatku od susedov. Dievčatko sa uzdraví a deti si uvedomia, že aj keď nie sú bohaté ako deti odnaproti, čo dostali množstvo darčiekov pod vianočný stromček, sú bohaté šťastím, ktoré nevnímali, a láskou. Láskou, ktorú do nich vštepili starí rodičia, láskou ich mŕtvych súrodencov aj tých, ktorí sa ku nim ešte len chystajú narodiť; aj láskou vzájomnou. A toto poznanie ich znova urobí šťastnými. Na to, aby k nemu prišli, museli podstúpiť náročnú cestu.

Pohľad z iného sveta im umožnil vnímať každodenné veci a prežívať emócie oveľa intenzívnejšie. Hoci na konci modrý vták ulieta z rúk uzdraveného dievčatka („*Mamička! ... Odleť! ... Tylyl: To nič... Neplač... Ja ho chytím... Potrebujeme ho, aby sme mohli byť šťastní...*“, Maeterlinck, 1970, s. 98), práve on symbolizuje šťastie, ktoré všetci hľadáme, a pritom je stále v nás či ľuďoch, ktorých máme radi.

DDS Bebčina, Nová Dubnica – J. Uličiansky:
Princeznica, 2013

Cít ako kompas

Obraz mýtickej podoby matky a apoteózu trpezlivej a večnej materinskej lásky (podobne ako u M. Maeterlincka) vytvorila v podobe biblickej Madony Dana Podracká vo svojej filozoficko-symbolickej rozprávke *Barborienka* z knihy *Sovia hora* (1987). V krátkom, ale nelineárne osnovanom príbehu o ceste dievčatka do sveta odkrýva autorka večnú túžbu za niečím, čo nepoznáme, a túžbu po návrate tam, kde to dôverne poznáme. Vôňa medu a tajomstva zláka dievča odísť s karavánou od chudobnej matky. Ale vo svete, kde zostane sama, bosá a bez istoty, jej je za matkou clivo: „*Odrazu mala rada jej bielu biedu a jej úzku tvár, ktorá sa večer zrkadlila v prázdnej lyžici.*“

No kým cesta do sveta bola ľahká a sladká, cesta naspäť je oveľa ťažšia, bolestivá, až nemožná. Spomienky a láska majú však takú zázračnú moc, že pomôžu Barborienke, ktorá sa zo všetkých síl snaží dostať domov, aj jej matke, ktorá svoje stratené dieťa vidí v každom mláďatku. Keby na začiatku *Barborienka* nemyslela len na seba a svoju túžbu, nemusela by podstúpiť strastiplnú cestu domov, ale keby neušla z domu, nikdy by nepocítila takýto smútok a clivotu za domovom, ktoré jej ukážu matku v inom svetle. Pochopenie a trpezlivosť sa rodia pomaly, rovnako ako múdrosť: „*Ty, Barborienka, si myslela iba na seba. (...) Keby každá kvapka v tejto jaskyni myslela iba na seba, nikdy by nevznikla krása, ktorú vidíš. Tak je to aj medzi ľuďmi. Zapamätaj*

si to a ponáhľaj sa domov. Ešte nie je neskoro“ (Podracká, 1987, s. 16). A tak s pomocou Madony a poháňaná láskou nadobudne silu aj schopnosť vrátiť sa tam, odkiaľ utiekla.

Doma na ňu čakala jej milujúca a zároveň večná matka, čím Podracká zdôraznila v rozprávkovom texte archetypálnosť a symboliku rodiny: „*Myšlienka rodinného kozuba sa ako archetyp od najhlbšieho praveku tiahne dejinami ľudstva, až napokon sa stáva symbolom rodinného šťastia, pohody, života v svornosti a láske*“ (Komorovský, 1997, s. 14). Tento posvätný rodinný kozub ako symbol má svoje čaro len vtedy, keď ho napĺňa, dáva rodine nehu a lásku a zároveň prináša obeť *žena matka* v jej najstaršej a najvznešenejšej sakrálnnej funkcii, ako ju spodobila aj Podracká. Priestorová neurčitosť, aj keď exoticky načrtnutá, posúva chápanie tohto rozprávkového príbehu dieťaťa do nadčasovosti a univerzality, ako je to aj v ostatných rozprávkach D. Podrackej.

Medzi nebom a zemou

Text plný symboliky, filozofických sentencií a viacerých univerzálnych významov *Jána Uličianskeho* pod názvom *Malá princezná* (2009), budovaný na alúziách a parafrázach *Malého princa* od *Antoina de Saint-Exupéryho*, môžeme v kontexte témy domova a rodiny pomenovať prvoplánovo ako cestu z inkubátora do postielky s baldachýnom, alebo hľadanie mamy. Počas tejto cesty čítame však aj o dôležitých veciach v živote, o úspechoch a neúspechoch v rodine, osamelosti aj o zmysle života a to všetko v parafrázach na pretext. Text je komponovaný podobne ako v *Malom princovi*. Rozprávač v prologu asociuje kresbu veľhada kráľovského z knihy *Malý princ*, nasleduje reťazenie epizód s reflexiou dospelého muža a epilóg.

Priame rozprávanie muža – spisovateľa – pokračuje vo výťahu, kde sa stretáva so svojou mladou susedou v očakávaní prírastku do rodiny. Tehotenské brucho skrýva pre muža tajomstvo, ktoré počas spoločnej cesty výťahom so ženou odhaľuje: žena mu ukazuje snímku zo sonografu, oznamuje mu pohlavie dieťaťa a nazýva svoje dieťa Malou princeznou. Trochu vystrašená sa sťažuje, že jej dieťaťko sa pýta na svet v predstihu dvoch mesiacov, preto sa ponáhľa na kontrolu do nemocnice. Muž si vezme zo schránky poštu a výťahom sa vracia na 9. poschodie. Výťah sa však zastaví uprostred cesty a v tejto existenciálnej situácii, podobne ako u *Exupéryho* na púšti po stroskotaní lietadla, v tme a tichu prichádza k nemu dieťa nevedno odkiaľ a nevedno ako. Muž najskôr len cíti jeho prítomnosť, až potom ju zazrie vo svite

modrého svetielka. Prichádza z iného času aj iného priestoru, z nadskutočnosti cez stenu. „Čo tu vlastne hľadáš?“ „Mamu!“ povedala bez zaváhania. „Asi som sa jej predčasne stratila.“ (Uličiansky, 2009, s. 12)

Muž začína chápať, kto je malé dievčatko, a vedie s ním rozhovor o doterajšej ceste. Dieťa nevie, čo je pokazený výťah, čo je čas, čo znamená vybitá baterka v mobile; nevie, že do bytu nemožno vstupovať cez stenu a bez zaklopania; ono je čisté a má jediný cieľ: „Ale ja sa musím dostať domov! Chcem vidieť postieľku s nebesami!“ (ib., s. 12) Predčasne narodené dieťa sa pravdepodobne dostalo do inkubátora a tam sa bez maminho tlkotu srdca a jej hlasu cítilo opustené; preto sa vybralo transcendentálnou cestou hľadať postieľku v ich byte. Akoby od toho záviselo, či na tomto svete zostane alebo nie. Takúto otázku dieťaťu položila aj novinárka, keď ju navštívilo v jej byte: „Ak by si mala možnosť dopredu spoznať svet, do ktorého sa máš narodiť, ako by si sa rozhodla?“ (...) Svet, do ktorého sa práve narodila, bol pre ňu dosť nepochopiteľný, ale všetko ju nesmierne zaujímalo. Rozhodne ho chcela spoznať“ (s. 28).

Významové pole symboliky výťahu je široké, ale v tomto prípade môže jeho stúpanie odspodu nahor symbolizovať stupnicu uvedomovania si určitých nevedomých obsahov, ktoré môže reprezentovať ten, kto sa s mužom vezie výťahom, teda dieťa. Výťah začal stúpať, čo pre muža znamená, že sa ide dozvedieť čosi nové; možno je to nárast vedomia a aj uvedomovania si určitých aspektov osobnosti. Prečo práve k nemu zavítalo dieťa? Osamelosť a túžba po niekom blízkom ich spojila. A to, že sa výťah zasekol a on v ňom uviazol, môže znamenať, že zastal na mŕtvom bode a nevie si dať rady, či už ide o materiálnu, citovú, alebo duchovnú sféru. Dievčatko sa zveruje dospelému priateľovi so všetkými zážitkami v paneláku na ceste za matkou a postieľkou. Zdá sa, že muž je ten, kto pomáha malému dievčatku nájsť mamu, a vďaka nemu nájde postieľku s nebesami, no zároveň je aj tým, kto odchádza zo stretnutia s nevšedným stvorením obohatený: „Ako sa však ukázalo, niekedy aj tie najhlúpejšie veci môžu byť pre našu existenciu absolútne rozhodujúce“ (Uličiansky, s. 13).

Dievčatko, podobne ako Malý princ, putuje, ako píše Z. Stanislavová, multidimenzionálnym priestorom (2013, s. 78); jeho vedomie nie je ohraničené časom ani priestorom, môže byť naraz na viacerých miestach, prechádza z poschodia na poschodie, vchádza do bytov cez stenu a hľadá svoju mamu aj podľa hlasu a nehy, ktorú si zapamätalo z prenatálneho vývinu. Každá postava, s ktorou sa stretáva, symbolizuje nejakú vlastnosť

alebo typ človeka; u každej sa čosi nové naučí, čo ho posúva ďalej, a zároveň zisťuje, čo k nemu nepatrí. „Najdôležitejšie je poznať, kam človek patrí,“ (s. 18), povedala jej stará pani učiteľka, ktorá žije už len spomienkami. Zaneprázdnená novinárka v ďalšom byte vníma dieťa len ako objekt svojej práce, ako zaujímavú tému na písanie. „Potrebujem rýchlo nájsť svoju mamu, viete?!“ „Nájst si mamu?“ zachytila Novinárka jej otázku. „Vidíš, to je dobrá téma. Náhradná matka!“ (s. 25).

Ani v ďalšom byte Pani Perfektnej nezostala dlho, vyplašila ju veta: „Do obývačky si hocikoho nepúšťam!“ Ako by mohla žiť s matkou, ktorá nedovolí svojmu dieťaťu ani len vstúpiť do obývačky, nieto ešte jesť v nej. Iba v byte Trojmamy sa po otázke „Neviete, prosím, kde nájdem postieľku s nebesami? Súrne ju potrebujem!“ s ňou niekto rozpráva slušne; žena ju pošle výťahom na 9. poschodie. U Pani Sklamanej sa dozvedela, že deti sú najnevďačnejšie tvory na svete, preto sa nehodno o ne starať, a že ona uniká do televíznej reality. Ani u Pani Záhradníkovej nepochodila s otázkou na postieľku s baldachýnom, lebo hoci žena, ktorá vypestovala obrovský baobab, čo zaberá miesto na bývanie, má deti rada, rastlinám rozumie oveľa lepšie, lebo tie robia len to, čo im človek dovolí. Ani ostatné osoby žijúce v paneláku a predstavujúce určitú abnormalitu v správaní a konaní dievčatku nepomohli. Každý z charakterov je priveľmi sústredený na seba a dieťa nemôže „vo svojej čistote rozumieť svetu, kde sa ľudia nevedia správať ako totálne bytosti, ale fungujú len vo svojej pragmatickej parcialite, ktorá ich znecitlivie voči problémom okolia a ktorá ich zároveň robí osamelými a mnohokrát nešťastnými“ (Stanislavová, 2013, s. 78).

Malá princezná napokon svoje putovanie za matkou završuje. Rozhodne sa zotrvať na tomto svete, lebo nájde byt na 9. poschodí, nájde svoju istotu – postieľku s nebesami. Toto pozitívne riešenie Stanislavová interpretuje ako „nádej, že existencia tohto (chorého) sveta má predsa len zmysel“ (ib., s. 79).

Boj o domov

Rozprávka *Sedem dní v pivnici* od Petra Karpinského je andersenovským poetickým typom rozprávky s „ozázračnením“ podzemného priestoru, jeho všetkých, aj tých najšpinavších zákutí. Príbeh je ukotvený v pivnici, tmavej a záhadnej, v obávanom a pre deti strachom opradenom priestore veľkého domu. „Pivnica je predovšetkým temným bytím domu, bytím, ktoré má účasť na podzemných silách“ (Bachelard, 2009, s. 49), je odvrátenou stranou domu. Suterén aj všetky zákutia, police, zaprášené

škátule, odložené veci, kúty, vlhké potrubia, škáry aj tie najtajnejšie diery, do ktorých jakživ nikto nikdy nevstúpil, oživujú všakovaké bytosti, ktoré sa „*hýbu pomalšie a sú tajomnejšie*“ (ib., s. 42). Podzemný priestor obýva kadejaká háveď, hmyz, ploštice, pavúky, potkany, červotoč, ale najstrašidelnejšími a najobávanejšími pre všetok hmyz sú šváby. A na tomto mieste, plnom prachu, si žije rodina prašískriatkov.

Prašískriatkovia sú drobunké bytosti, ktoré sa živia prachom, jedia ho v najrôznejších formách, dokonca aj buchty z neho pečú. Hlavný protagonista, prašískriatok Celestín, sa v jedno ráno prebudí sám a nik k nemu nepríde. Ani na zavolanie sa mu nik neohlási, ani dobré ráno mu nikto nezaželá. Darmo volá: „*Mami, už som hore... Mami, oci...*“ (Karpinský, 2011, s. 5), mamka ho nepríde pohľadiť a ani raňajky mu neprinesie. Toto narušenie stereotypu v ňom vyvolá zmätok a obrovský smútok. Čo sa len mohlo stať? Kde je mamka a ocko? Celestín je malé dieťa, rozmýšľa aj cíti ako malé dieťa. Otec, matka, babky, dedkovia aj ostatní členovia rodiny zrazu zo dňa na deň zmizli a táto rozprávková škoda a citová *nedostač* v Celestínovi vyvolala smútok a strach. Od pavúka sa dozvedá, že všetkých príbuzných uniesli odporné šváby do otroctva a keďže jeho nenašli, ešte sa poňho vrátia. Motív stratenia v rozprávke automaticky podnecuje motív cesty (dobrodružnej) a motív hľadania rodičov a všetkých príbuzných, ktorí doteraz predstavovali rodinnú istotu. Prašískriatok hneď v úvode v rozhovore s Moľou úprimne vyjadruje, čo je preňho najdôležitejšie; nevie si ani len predstaviť, že by mal žiť sám.

„Čo hľadáš?“

„Mamku a ocka. Stratili sa mi,“ vysvetlil jej Celestín.

„Aha,“ zatiahla Moľa sklamanie. „Myslela som si, že hľadáš niečo dôležité.“

„Môže byť niečo dôležitejšie než mamka a ocko?“

„Samozrejme, že môže! Napríklad... taký chutnučký mohérový svetřík...“

„... Ale ja si aj tak myslím, že mamka a ocko sú najdôležitejší na svete.“

„Pch, ... že najdôležitejší... Vidno, ako málo toho o svete vieš...“ (s. 6).

Rozprávanie o prašískriatkovi Celestínovi možno chápať v duchu Marčokovej teórie o folklórnej rozprávke ako iniciačný text. Strata rodiny je pre Celestína výzvou, aby prešiel cestu k dospelosti, lebo oslobodzovanie od rodičov a príbuzných má dokázať jeho odvahu a múdrosť, zmysel pre spravodlivosť a charakterové prednosti. Emocionálny aspekt príbehu je tu viackrát zdôraznený, lebo ide o postavičku pripomínajúcu neisté dieťa s opakovaným

sebapotvrdzovaním: „*Už aspoň tuší, kde sú jeho rodičia, a vie, že ho neopustili z vlastnej vôle. Pochopil, že neodišli preto, lebo ho nemajú radi, ale preto, že ich uniesli*“ (ib., s. 13).

Celestín, predtým bojzlivý a ustráchaný, spolu s priateľmi, ktorých si postupne získava dobrým srdcom a nevinnosťou, sa počas siedmich dní stretáva s tými najhoršími nástrahami pivnice. Odváža sa vstúpiť aj tam, kam by ho mamka nikdy nepustila, bojuje, radí, pomáha a popritom neustále myslí na svojich blízkych, lebo to je jediné, čo ho poháňa na nebezpečnej ceste za krvilačnými švábmami. A pretože Celestín svojou čistotou a úprimnosťou nikomu zákerne neublízuje, naopak, vo väčšine situácií je zmierovateľom, získava na svoju stranu väčšinu obyvateľov pivnice. Dokonca aj kohosi, kto vie všetko, kto je v pivnici prítomný od nepamäti alebo aspoň od vzniku domu a kto ten dom vždy ochraňoval. Je to Duch domu a býva v tom najtajnejšom kúte pivnice. Je prítomný všade a zároveň nikde a aj on mlčky, ale súhlasne podporuje Celestína na jeho duchovnej ceste, no nakoniec aj jeho šváby zajali. Spoločne sa im podarí švábov poraziť a vyslobodiť celú prašískriatkovu rodinu.

Karpinský v duchu folklórnej rozprávky zdôraznil spolupatričnosť hrdinov, lebo viacerým sa bojuje ľahšie, a bez priateľov a ich pomoci by Celestín mohol zahynúť. Rámcujúci motív príbehu, strata rodiny sa teda v závere premieňa na jej opätovné získanie: „*To bolo radosti, keď sa vrhol do náručia svojej mamke a ockovi. Mamička si ho privinula k sebe a on jej pomedzi slzy šťastia zašepkal do objatia: 'Tak veľmi ste mi chýbali...'*“

„*Aj ty nám.*“ Mamka ho nežne pobožkala a ocko mu šibalsky rozstrapatil vlasy“ (s. 78).

Cesta za záchranou rodiny priniesla malému Celestínovi aj iné víťazstvá: poznanie, že aj najväčší strach možno prekonať, keď bojuje za lásku, že ten, kto vzbudzuje strach, mu nemusí vždy ublížiť, že priatelia sú veľmi dôležití a nemusia vyznávať rovnaké hodnoty. A napokon, že tá najväčšia cennosť sa môže ukrývať v najhlbšej tme. Sedem dní, ktoré prašískriatok putoval pivnicou, neboli iba dni v týždni, boli to aj etapy dozrievania dieťaťa v živote. Odvtedy, skôr než zaspí, sa prašískriatok modlí za všetkých v pivnici: „*Dobrý strážca noci, ochráň všetkých známych. Počas dlhých rokov, prosím, dozri na nich. Nech im láska, šťastie stále v duši rastie. A keď príde koniec, opatruj ich navždy, aby spolu s tebou pokoj našiel každý*“ (s. 79).

Karpinského rozprávka má okrem hodnôt pretavených do významovej roviny aj hodnoty v esteticknej rovine. Tie sú najvýraznejšie v jazykovom tvare príbehu, čím je autor známy aj z iných rozprávok.

Darček pre (neznámeho) ocka

Autorská rozprávka *Analfabeta Negramotná* (2011) je vystavaná na intertextualite a tvorená na princípe kryptogramu, ktorý je blízky tvorbe Jána Uličianskeho pre deti. Ako píše Z. Stanislavová, v jeho rozprávkach „sa spája poetická imaginatívnosť s prostou civilnosťou, všednodenná realita s fantazijným výmyslom, racionálna logickosť s hravým nonsensom“ (Stanislavová, 2013, s. 71). Rozprávkový priestor sa prepája na reálny priestor a v ňom na príbeh, ktorý referuje o probléme súčasného dieťaťa a o spôsobe, ako sa s ním vyrovnáť.

Rozprávkový príbeh o negramotnom dievčati sa stal krátko po jeho vyjdení populárnym a vďaka tomu predmetom viacerých projektov spojených s čitateľskou gramotnosťou. Pre nás je text príťažlivý umeleckým spracovaním problematiky súčasného dieťaťa v neúplnej rodine a jeho náročnej identifikácii so svetom, ktorý mu vybrali dospelí.

Realita, ktorú žije protagonistka Alžbeta Bábiková, ju neuspokojuje a traumatizuje, preto je nútená vzoprieť sa a odísť z domu, v ktorom žije so svojou večne zaneprázdnenou matkou a večne poučajúcou starou matkou. „*Neznášala, keď ju niekto ľutoval alebo sa tváril, že to s ňou myslí dobre. Aj jej mama a stará mama neustále prízvukovali, že robia všetko iba preto, aby bola ŠŤASTNÁ*“ (Uličiansky, 2011, s. 23). V neuspokojivej prítomnosti navyše absentuje dôležitá životná hodnota – úplná rodina. Beta má síce otca, ale nikdy ho nevidela, odišiel pred jej narodením. Teraz by ho Beta chcela spoznať, navyše práve na Štedrý deň oslávi jedenáste narodeniny.

Motív *nedostače* sa teda stáva zdrojom konfliktu, lebo odmieta poslúchať matku a túži spoznať vlastného otca, s ktorým sa chce stretnúť aspoň na Vianoce. „*Así nakoniec urobila dobre, že odišla z domu. Možno sa aj ona stretne s niekým, kto jej obráti život naruby*“ (ib., s. 24). Takto rozmyšľa Beta, keď opúšťa domov, lebo už nevládze počúvať dospelé ženy, čo má robiť a čo nie; cíti sa medzi nimi osamelo a nešťastne, zraňuje ju ich nezáujem o jej pocity a túžby týkajúce sa neznámeho otca. „*Všetko, čo chcela od mamy, bolo, aby mohla kúpiť svojmu oteckovi darček pod stromček. Betin otecko nebyval s rodinou, odkedy sa Beta narodila. Občas jej posielal darčeky. Najčastejšie na narodeniny či na Vianoce. Tento rok sa Beta rozhodla, že nachystá darček aj ona jemu, pretože si veľmi želala, aby s nimi strávil sviatočný večer. Keď o tom povedala mame, tá sa začala metať ako vianočný kapor, keď ho chcú dostať na panvicu, a kričala, že ten CHLAP si nezaslúži, aby dostával darčeky od dcéry, na ktorú si spomenie maximálne dvakrát do roka. Betin argument, že takto by si možno spomenul častejšie, neobstál*“ (ib., s. 46).

Toto všetko sa však o Alžbete dozvedáme až retrospektívnym spomínaním v knižnici, kam sa Betka len schovala pred zimou vonku. Rebelka Alžbeta totiž nenávidí knihy, nevie a predovšetkým nechce čítať. Nepozná nijaké rozprávkové či iné príbehy a neuvedomuje si, či ich potrebuje pre život, alebo nie. Má svojský slovník a oblieka sa dosť výstredne na svoj detský vek. „*Ja skapem! To je haluz! To koľko je tu kníh? Na mrte!*“ (s. 5). „*Nie, ja nechcem byť BARBIE, ja chcem byť bosorka!*“ kričala“ (s. 7).

Noc pred Štedrým dňom po hádke s mamou a starou mamou utečie z domu, náhodou sa ocitne v knižnici, kde nútene strávi noc, a od „*chvilu, keď váhavo vkročila do tejto knižnice, sa začali diať naozaj neuveriteľné veci*“ (Uličiansky, s. 33). Blúdi medzi policami s knihami, z ktorých postupne po celú noc vychádzajú a vynárajú sa postavy a učia ju o základných dielach, ktoré by mala poznať. Keďže sa na začiatku zmenšila na veľkosť hrášku, aby začala rozprávkou, s ktorou sa deti stretávajú v útľom veku, rastie spolu s ďalšími príbehmi a postavami: Jankom Hraškom, Pinocchiom, Pipi Dlhou Pančuchou, Annou zo Zeleného domu, Tromi pátračmi, Čarovným chlapcom, Harrym Potterom, Hobitom. Ak si aj na začiatku dáva otázku, prečo ju každý núti čítať, keď ona to k životu nepotrebuje, a ešte aj rozprávkové postavy sa jej vysmieľajú z negramotnosti, postupne si začína uvedomovať, že je škoda, že nepozná postavy, s ktorými sa stretáva.

Každý z hrdinov prinesie Bete niečo nové, pripomenie, naučí; a prostredníctvom jej vnútorného monológu sa čitateľ vždy dozvedá čosi viac o jej živote. Pri Jankovi Hraškovi sa dozvie, čím sa trápi: „*To nerieš! Nepôjdem ani tam, ani tam. Toto celé je nejaká haluz! Ja sem vôbec nepatrím. Ani sem, ani domov... ani nikam inam!*“ (ib., s. 16). Pinocchio jej náhodou pripomenie otca: „*Keď raz ujdeš od svojho tatka, musíš všeličo preskakať, kým zistíš, že bol tým najlepším tatkom na svete*“ (s. 21). Zmienka o tatkovi v Bete Analfabete vždy vyvolávala čudné pocity. „*Navyše, ak niekto spomenul, NAJLEPŠIEHO TATKA NA SVETE, riadne ju to vytočilo. Ona totiž od malička počúvala, že ten jej bol NAJHORŠÍ. Preto s nimi ani nemohol bývať v jednej domácnosti*“ (s. 21). Každá postava jej túžbu po otcovi pripomenie iným spôsobom. Pipi jej pripomenie citovú oporu v otcovi, Anna vianočný darček pre otca, Traja pátrači vypátrajú meno Betkinho otca aj jeho identitu.

To, že sa Betka ocitne v knižnici, že sa stretáva s rozprávkovými postavami, ktoré ju posúvajú ďalej, že Pipi jej vezme prehrávač aj kľúče a že baterka v mobile sa vypne, sú dôležité sujetové prvky. Všetky postavy sa stávajú pomocníkmi na jej iniciačnej ceste k čitateľstvu,

ale aj návratu k rodine. Symbolika čiernej farby v príbehu o Bete tiež nie je náhodná. Beta sa oblieka do čierneho a nosí čierne doplnky, počúva monotónnu hudbu a rozmyšľa deštruktívne, všetko ju charakterizuje ako pesimisticky naladenú, vidiacu celý svet načierno a ocitajúcu sa v akejsi čiernej diere. „Keby bol (tatko) s nimi, všetko by bolo iné – neexistovali by žiadne diery. V rodinnom rozpočte ani v ponožkách. Beta voľakde počula, že existujú aj záhadné čierne diery, a jej sa v tejto chvíli zdalo, že sa práve ocitla v jednej z nich“ (s. 32). Tma v knižnici, zima, hlad a samota a pravdepodobne aj túžba spoznať otca ju nakoniec privedú k poznaniu, že rozprávky aj ostatné príbehy potrebuje, lebo ju môžu čosi naučiť o živote a vzťahoch. V iniciačnej vianočnej noci sa stretáva aj s nástrahami a nebezpečenstvom, najmä po tom, ako sa jej prihovori chromá líška a kocúr z príbehu o Pinocchioví: „S čím by som sa s vami tak mohla podeliť? Nič nemám! Vôbec nič, akurát zlosť, že som zapadla práve do tejto diery!“ „To je ono! ZLOSTĽ,“ zaškeril sa kocúr. „Ale iba takú... mizernú,“ dodala líška. „Keby si sa s nami o ňu podelila, dokázali by sme ti ju rozmnožiť“ (s. 27). „S našou pomocou by si tú zlosť mohla zdvojnásobiť... strojnásobiť..., čo to mňaučím..., mohla by byť stonásobne väčšia! A potom by všetci pochopili, kto je BETA ANALFABETA!“

V zmysle rozprávkovej symboliky je táto noc prechodovou fázou medzi odmietaním kultúry dospelých a iniciáciou do sveta gramotnosti. Alžbeta postupuje od temnoty – nevedomosti a analfabetizmu – k svetlu – poznaniu – a k potrebe čítania kníh. To, že priestorom tohto zasvätenia ku gramotnosti sa stala knižnica, je asi prirodzené, ale to, že sa časom iniciácie stala pre dieťa noc v samote, je sčasti mystické. Tma sa v tomto prípade nepociťuje ako nepriateľská, tvorí „komplementárny praprincíp k svetlu v zmysle polarity“ (Biederman, 1992, s. 192) a poskytuje pre protagonistku čas na reflexívne, nadobudnuté poznanie – zisťuje, že jej chýba matka a nájde svojho otca. Spoznáva ho v policajtovi, ktorý prišiel do knižnice po spustení alarmu zachrániť stratené dieťa. A ona sa mu hanbí priznať, že knihy neboli dôvod, pre ktorý zostala zatvorená v knižnici. „Kto by uveril príbehu, že po jedenástich rokoch sa stretne s vlastnou dcérou pri zásahu v knižnici, v ktorej bol ohlásený poplach. Navyše, že tá jeho dcéra tak miluje knihy, že sa s nimi nechá zatvoriť v knižnici aj cez vianočné sviatky. (...) Toto predsa nemôže byť NAOZAJ! To si môže len niekto vymyslieť ako rozprávku, ako ten najkrajší vianočný darček, ako happy end z filmu, po ktorom ostávajú v kinosále kopce rozsypaných sladkých pukancov. Komu by to bolo všetko málo, nech si ešte predstaví, ako sa Beta hodila svojmu nájdenému oteckovi okolo krku a ako ju ON, keď

už bolo po všetkom, posadil za seba na policajnú motorku a odviezol domov k utrápenej mame a starej mame“ (s. 93).

Rozprávkových textov s motívmi domova a rodiny je v súčasnej literatúre (najmä pre deti) určite oveľa viac. Táto selekcia na základe vlastnej čitateľskej skúsenosti a sledovania istých estetických prvkov napokon nemôže byť nijako úplná. Aj na základe výberových textov sa však ukazuje, že tematizovanie domova a rodiny v umeleckom spodobení v čase premiestňovania sveta, opúšťania a znovunachádzania priestoru, ktorý nás potvrdzuje, stále oslovuje a tvorí konštantné hodnoty kdekoľvek a kedykoľvek na svete. Človek potrebuje niekam patriť ako ten rozprávkový hrdina, ktorý odchádza z domova, aby prešiel či dobyl svet, a opäť sa doň múdrejší, skúsenejší či zrelší vrátil. Domov v súčasnej autorskej rozprávke môže byť totiž aj komplex pocitov a vzťahov, ktoré v konečnom dôsledku vytvárajú jedinečnú morálnu hodnotu zvanú istota. A za tou istotou väčšina z nás celý život putuje.

EVA PRŠOVÁ

Foto Olga Blejová (DÚ) a Michal Lašut

Použitá literatúra

- Bachelard, Gaston: *Poetika priestoru*. Praha, 2009.
 Biederman, Hans: *Lexikón symbolov*. Bratislava, 1992.
 Heldová, Jacqueline: *V írši obrazotvornosti*. Praha, 1985.
 Ivanov Vjačeslav V. – Toporov, Vladimir N.: Slavjanské jazykovoje modelirujuščie semiotičeskie sistemy. Moskva, 1965.
 Karpinský, Peter: *Sedem dní v pivnici*. Bratislava, 2011.
 Komorovský, Ján: *Sakrálné funkcie ženy v archaických spoločnostiach*. In: *Religio*. V/1997/1. https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124780/2_Religio_5-1997-1_3.pdf?sequence=1
 Lorenz, Konrad: *8 smrtelných hříchů*. Praha, 1990.
 Maeterlinck, Maurice: *Belasý vták*. Bratislava, 1970.
 Maeterlinck, Maurice: *Modrý pták*. Praha 2010.
 Mesárová, Eva: *Fantastika (nielen) v talianskej literatúre*. Hradec Králové, 2014.
 Podracká, Dana: *Sovia hora*. Bratislava, 1987.
 Pršová, Eva: *Obráz domova a rodiny v literatúre pre deti a mládež*. Banská Bystrica, 2015.
 Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany, 2008.
 Stanislavová, Zuzana: *Modalita slovenskej autorskej rozprávky 90. rokov*. In: *Literatúra pre deti a mládež v procese. Rozprávkový žáner*. Nitra, 1998.
 Stanislavová, Zuzana: *Éthos a Poésis v umeleckej tvorbe. Štúdie o literatúre pre deti a mládež*. Prešov, 2013.
 Šimonová, Brigita: *Žáner v pohybe*. Banská Bystrica, 1997.
 Tolstoj, Nikita I.: *Slavjanské drevnosti*. Tom 2. Moskva, 1995.
 Toporov, Vladimir N.: *Predistorija literatury u slavjan: Opyt rekonstrukcii: Vvedenie k kursu istorii slavjanskich literatur*. Moskva, 1998.
 Uličiansky, Ján: *Malá princezná*. Bratislava, 2009.
 Uličiansky, Ján: *Analfabeta Negramotná*. Bratislava, 2011.
 Žemberová, Viera: *Žáner v pohybe – pohyby žánru*. Prešov, 2012.

Článok je upravenou časťou z publikácie Pršová, Eva: *Obráz domova a rodiny v literatúre pre deti a mládež*. Belianum, Banská Bystrica, 2015.

Čarodejník z krajiny Oz – z knihy na javisko

Z tvorivých a pracovných skúseností s ukážkami metodiky a postupov pri tvarovaní dramatického textu pre jednu divadelnú inscenáciu

O autorovi a diele

Americký spisovateľ *Lyman Frank Baum* sa narodil 15. mája 1856 v Chittenango v americkom štáte New York. Zomrel 6. mája 1919 v Hollywoode, v kalifornskom meste Los Angeles. L. Frank Baum je známy najmä ako autor detských románov. Najznámejší je román *Čarodejník z krajiny Oz*.

Jeho otec Benjamin Ward Baum bol úspešný obchodník. Okrem iného vlastnil ropné polia v Pensylvánii. Frank prežil šťastné detstvo na ich rodinnej usadlosti Rose Lawn, kde už ako 12-ročný začal vydávať spolu s bratom časopis *The Rose Lawn Home Journal*. Neskôr sa redaktorskej práci v novinách a v časopisoch venoval aj profesionálne, pracoval tiež v divadle, ale aj ako úradník. V roku 1882 sa oženil s Maud Gage a mali spolu štyri deti: Franka Joslyna Bauma, Roberta Stantona Bauma, Harryho Neala Bauma, Kennetha Gagea Bauma. V roku 1888 sa Baum spolu s rodinou presťahoval do Južnej Dakoty a práve suchom sužovaná Dakota sa stala inšpiráciou pre *Čarodejníka z krajiny Oz*. V roku 1891 sa rodina presťahovala do Chicaga a Baum začal písať detskú literatúru. V roku 1900 vydal knihu *Čarodejník z krajiny Oz*, ktorá bola ešte dva roky potom najpredávanejšou knihou pre deti v Amerike. Motív knihy rozvíjal aj vo svojich ďalších trinástich románoch pre deti. Okrem toho napísal ďalších deväť fantastických románov, ale aj tzv. stratené diela: približne 55 noviel, 83 poviedok a viac ako 200 básní.

Čarodejníka z krajiny Oz napísal spisovateľ pre svoje deti s pôvodným názvom *The Wonderful Wizard Of Oz*. L. Frank Baum týmto románom nadviazal na poetiku nonsensu v detskej literatúre a vytvoril fenomén čudesnej a zázračnej krajiny Oz, ktorá má v anglo-americkej kultúre nezastupiteľné miesto. Postavy z tejto rozprávky, ako napríklad dobrá čarodejníca Glinda či zlá čarodejníca Elfaba, sa stali doslova archetypmi. Sú všeobecne známe, majú ustálené charaktery a prvé filmové spracovanie románu v roku 1939 im dokonca ustálilo aj vizuálne podoby: Glinda je vždy krásna blondínka v ružových šatách a Elfaba má vždy zelenú farbu pleti, čierne šaty a čierny špicatý klobúk.

Čarodejník z krajiny Oz je už dnes modernou klasikou detskej literatúry. Motív z rozprávky rozvíjal ešte v ďalších románoch, kde rozpracovával príbehy jednotlivých rozprávkových postáv. Vytvoril tak v anglo-americkej kultúre kult, ktorý by sme mohli nazvať aj „ozomániou.“ Dnes sa titul zaraďuje medzi umelecký žáner fantasy a sci-fi literatúru pre deti.

Knižka sa dočkala prvého filmového spracovania v podobe dnes už kultového amerického rodinného muzikálu pod názvom *Čarodejník z krajiny Oz* (v origináli *The Wizard of Oz*). Ďalší americký rodinný muzikál na túto tému vznikol v roku 1978 s názvom *Čarodejník (The Wiz)*, ktorého prológ režisér Sidney Lumet zasadil namiesto Kansasu do newyorskej štvrte Harlem. V role Dorotky sa predstavila už vtedy slávna speváčka Diana Ross a rolu strašiaka hral mladý Michael Jackson. V roku 2011 vznikol americký televízny seriál *Čarodejnice z krajiny Oz*, ktorý rozvíjal motív čarodejníč Glindy a Elfaby, a v roku 2013 celovečerný americký film *Mocný vládca Oz* (v origináli *Oz: The Great and Powerful*). *Čarodejník z krajiny Oz* bol spracovaný aj ako animovaný film či ako animovaný televízny seriál. Veľmi úspešné bolo tiež divadelné muzikálové spracovanie, ktoré uviedlo v roku 2011 divadlo *London Palladium* v hudobnej úprave Andrewa Lloyda Webera a v úprave libreta Tima Ricea. V roku 2012 uviedli toto muzikálové naštudovanie v Toronte a v roku 2013 sa uskutočnilo úspešné turné po Severnej Amerike.

Záber z I. filmového spracovania – filmový muzikál *Čarodejník z krajiny Oz* z roku 1939. Na obrázku je Dorotka, Strašiak Strachopud, Plechový drevorubač a lev Bojko.

Na Slovensku a celkovo v stredoeurópskom priestore táto rozprávka nemá až takú veľkú tradíciu. Knihu *Čarodejník z krajiny Oz* na Slovensku po prvýkrát vydali v roku 1990 vo vydavateľstve Mladé letá v preklade Margity Príbusovej a s ilustráciami Kamily Štanclovej. Dielo uviedli tiež vo viacerých divadelných adaptáciách tieto profesionálne súbory: Bábkové divadlo v Nitre (1972, réžia: Ján Hižnay, dramtizácia: Jiří Středa, preklad: Ján Turan), Divadlo Andreja Bagara v Nitre (1981, dramtizácia: Darina Kárová, réžia: Martin Kákoš), Štátne bábkové divadlo v Bratislave (1985, dramtizácia a réžia: Jiří Středa), Bábkové divadlo v Žiline (2002, dramtizácia: Gejza Dezorz a Veronika Gabčíková, réžia: Gejza Dezorz), Divadlo Nová scéna v Bratislave (2011, dramtizácia a réžia: Michal Náhlik).

Dej rozprávky

Čarodejník z krajiny Oz je z hľadiska sujetu nelineárny a veľmi členitý. Základná dejová osnova rozvíja príbeh Dorotky, ktorá žije v americkom Kansase so svojou tetou Emou a strýkom Henrym. Počas veľkej búrky odnesie víchor ich domček, v ktorom sa Dorotka ukryla so svojím psíkom Totom. Po búrke sa ocitnú v krásnej neznámej krajine. Ich dom pri páde zabije zlú čarodejnicu z východu, za čo domáci ľudkovia – Mančkinovia – oslavujú Dorotku ako veľkú čarodejnicu. Dorotka však zo všetkého najviac túži vrátiť sa domov, ale nikto jej nevie poradiť cestu. Dobrá čarodejnica zo severu jej však poradí, aby šla za veľkým čarodejníkom Ozom, ktorý vládne v Smaragdovom meste a ktorý jej určite bude vedieť ukázať, kadiaľ ísť. Na rozlúčku jej dobrá čarodejnica dá bozk na čelo, ktorý ju má ochrániť, a zázračné strieborné črievce. Ukáže jej cestu zo žltých tehál, ktorá ju má doviesť do Smaragdového mesta.

Tak sa začína Dorotkina dobrodružná cesta. Stretne na nej strašiaka Strachopuda, ktorý túži získať rozum, Plechového drevorubača, ktorý by chcel dostať srdce, a leva Bojka, ktorý túži po odvahe. Každý Dorotke vyrozpráva svoj príbeh a všetci traja sa k nej pridajú, putujúc za veľkým čarodejníkom Ozom, aby im splnil ich želania. Cestou ich čaká množstvo prekážok, ktoré postupne prekonávajú, až prídu k bráne Smaragdového mesta. Stráži ju strážca brány s manželkou. Ten im porozpráva o Smaragdovom meste aj o tom, aký je Oz veľký čarodejník, a nakoniec dá každému zelené okuliare, ktoré majú všetci v meste prikázané nosiť. Dorotka, Toto, Strachopud, Plechový drevorubač a Bojko prechádzajú ulicami Smaragdového mesta, kde je naozaj všetko zelené, a sú udivení jeho krásou. Nakoniec prídu do paláca čarodejníka Oza, ktorý

sa každému z nich zjaví v inej podobe. Dorotke ako veľká hlava, Strachopudovi ako krásna pani, Plechovému drevorubačovi ako hrôzostrašná obluda a Bojkovi ako horiaca guľa. Oz si za splnenie želaní vyžiada od každého protislužbu – zabiť zlú čarodejnicu zo západu.

Chtiac-nehtiac sa vydajú na cestu k zlej čarodejnici. Tá však rýchlo zistí, že sa k nej blíži neželaná návšteva, a posla im do cesty prekážky. Nakoniec jej služobnice, okrídlené opice, zhodia Plechového drevorubača zo skál, zo Strachopuda povyberajú slamu a leva Bojka s Dorotkou privezú na hrad zlej čarodejnice, ktorá leva uväzní a Dorotku prinúti, aby jej slúžila. Zlá čarodejnica ukradne Dorotke striebornú črievicu a Dorotka na ňu od zlosti a zúfalstva vyleje vedro vody, s ktorou umývala podlahu. To spôsobilo, že zlá čarodejnica sa roztopila a zmizla. Dorotka oslobodila Bojka, našla a opravila Strachopuda aj Plechového drevorubača a spolu sa vrátili naspäť do Smaragdového mesta.

Čarodejník Oz ich prijal, ale neukázal sa v žiadnej podobe, iba sa im prihovril hlasom. Bol veľmi prekvapený, keď ich uvidel. Nečakal totiž, že sa niekomu z nich podarí zlú čarodejnicu poraziť. Všetci ho však nútili, aby im splnil ich želania, pričom Toto nechtiac zhodil zástenu, za ktorou sa Oz skrýval. Za zástenou sa objavil Oz ako obyčajný malý mužiček. Vyrozprával im svoj príbeh. Prezradil, že nie je žiaden čarodejník, ale len obyčajný človek. Narodil sa v Omahe, neďaleko od Kansasu, a keď vyrástol, pracoval v cirkuse. Do krajiny Oz ho tiež, podobne ako Dorotku, privial víchor na balóne, ktorý sa odtrhol od cirkusového šiatra. Ľudia v krajine Oz si mysleli, že je mocný čarodejník, lebo priletel z neba. Verili, že ich ochráni pred zlými čarodejnicami. Oz dal postaviť Smaragdové mesto a vymyslel pravidlo, že každý musí nosiť zelené okuliare, aby ho videl na zeleno. Ľudia napokon uverili, že mesto je naozaj zelené. Oz si tiež vymyslel stroj, ktorý vyrábal ilúzie, a ľudia uverili, že ovláda rôzne kúzla a čary. On však žiadne kúzla a čary neovládal a zo všetkého najviac sa bál, že ľudia odhalia jeho podvod, preto nikdy nikomu neukázal svoju podobu. Dorotka, Strachopud, Plechový drevorubač aj lev Bojko boli na Oza veľmi nahnevani, pretože ich oklamal a nesplnil im želania. Oz im však povedal, že už nepotrebujú žiadne čary. Na svojej ceste predsa dokázali, že majú rozum, srdce aj odvalu. A Dorotke sľúbil, že sa spolu na balóne vrátia domov. Avšak tesne pred odletom Dorotke ušiel Toto a Oz na balóne odletel skôr, ako Dorotka stihla nastúpiť. Dorotka aj po tomto neúspechu stále hľadá cestu domov. Pomáhajú jej okrídlené opice, zažije dobrodružstvá v pôvabnej porcelánovej krajine i v krajine Kvodlingov,

a keď už naozaj nevie, kadiaľ ísť, zjaví sa jej dobrá čarodejníca Glinda, ktorá jej prezradí, že strieborné črievce majú moc vrátiť ju naspäť domov. Stačí spraviť tri kroky.

Tak sa Dorotka po všetkých dobrodružstvách vráti šťastne domov k tete Eme a k strýkovi Henrymu. Odmeny napokon získali aj jej priatelia – Strachopuda vymenoval Oz za kráľa v Smaragdovom meste, lev sa stal kráľom zvierat a Plechový drevorubač ostal v krajine Vinkiov, kde sa stal vládcom.

Okrem tejto základnej dejovej línie sa v románe odohráva množstvo malých príbehov s nebezpečnými Kalidahami, vlkami, čiernymi vranami, čiernymi včelami či okrídlenými opicami, bojovnými stromami, kráľovnou poľných myší či so smrtiacim makovým poľom. Vo všetkých týchto príbehoch sa napokon prejaví, že Strachopud má rozum, Plechový drevorubač srdce a lev Bojko odvahu, len si musia veriť a objaviť ich v sebe.

Dramatizácia rozprávky

Divadelná adaptácia *Čarodejníka z krajiny OZ*, ktorej sa venujem v tejto štúdii, vzniká špeciálne pre Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre. Rozprávku zdramatizovala a texty piesní napísala Slavka Cívánová, hudbu zložil Peter Vlčko, scénografiu navrhol a realizuje známy slovenský scénograf Pavol Andraško, bábky a kostýmy Martin von Dubravay, video-mapping a vizuálne efekty vytvoril Erik Bartoš, herci a bábky budú tancovať v choreografii Mariána Hlavatého, a to všetko pod režijnou taktovkou Petra Oravca. V pripravovanej inscenácii hrá celý herecký súbor Starého divadla, pričom tzv. celosúborovka nebola na doskách tohto divadla už niekoľko rokov. Divadelná inscenácia *Čarodejník z krajiny OZ* bude mať v Starom divadle Karola Spišáka v Nitre premiéru 21. apríla 2017. Diváci sa môžu tešiť na plno farieb, chytľavých pesničiek a vizuálnych čarov v inscenácii, ktorá zároveň predstaví aj rôzne typy bábok a techník či princípov čierneho divadla a video-mappingu.

1. Definovanie hlavnej idey a témy adaptácie

Na samom začiatku bolo veľmi dôležité definovať hlavnú myšlienku a témy, ktorým sa budeme venovať v pripravovanej inscenácii. Chceli sme rozvíjať práve témy, ktoré sa viažu k hlavným postavám. Rozprávku *Čarodejník z krajiny Oz* sme si definovali ako rozprávku nielen o hľadaní domova, srdca, rozumu a odvahy, ale aj o prekonaní samého seba, o viere, že človek dokáže všetko, ak bude naozaj veľmi chcieť, o tom, že ľudské dobro a úprimnosť porazia všetko zlo a nenávisť, a o tom, že túžba človeka je mocnejšia ako všetky kúzla a čary.

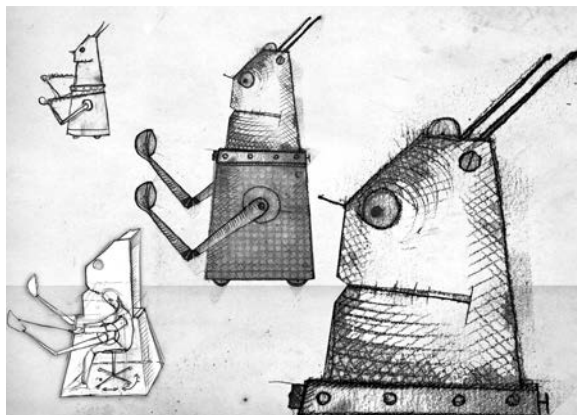
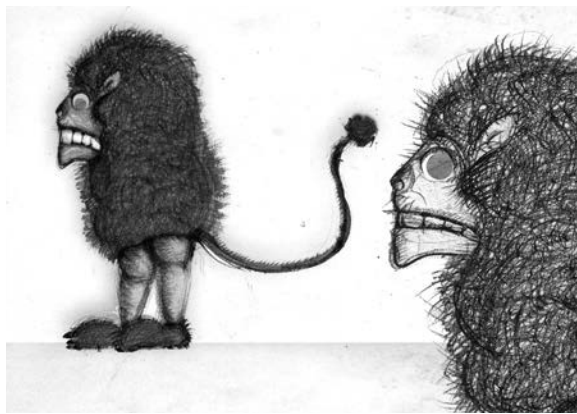
Dôležité bolo tiež zodpovedať otázku, prečo víchor odniesol Dorotku do krajiny Oz. Existuje krajina Oz naozaj? Alebo je vymyslená? Alebo to všetko bol len sen? Definovali sme si, že putovanie po krajine Oz je pre Dorotku akousi skúškou a symbolickou cestou poznania seba samej a sveta okolo nej, že vďaka nej dospeje, spozná hodnotu domova, ale pochopí aj, čo je to samota, strach, radosť, nenávisť i láska, odvaha či múdrosť. Tieto skúsenosti sa na záver premietnu do farieb dúhy a symbolicky zafarbí aj dovtedy večne Sivé údolie. Poznanie hodnoty domova, ale aj hľadaný rozum, srdce a odvahu majú postavy v sebe. Na svojej ceste to vďaka rôznym skúškam aj zistia. A to, či je krajina Oz skutočná alebo je len snom, nechávame na divákovi.

Rozhodli sme sa, že v rozprávke budeme dôsledne využívať symboliku farieb, ktorú načrtáva pôvodná románová predloha. Sivý Kansas verzus farebná krajina Oz. Rôzne farby, ktoré sa objavujú v krajine Oz – žltá cesta, modrá krajina, smaragdové (zelené) mesto, červené makové pole –, sme ešte doplnili o oranžový les a čierne-fialový hrad v čiernej krajine a tie sme v záverečnom obraze spojili v téme dúhy. Dúha sa v pôvodnej rozprávke predlohe neobjavuje, jej motív priniesla až muzikálová filmová verzia *Čarodejníka z krajiny Oz* v roku 1939. Práve pieseň *Somewhere over the rainbow* sa stala hitom a napriek mnohým ďalším hudobným spracovaniam sa doteraz neodmysliteľne spája s rozprávkou. Našu adaptáciu *Čarodejníka z krajiny OZ* uzatvárame práve piesňou, ktorá cituje melódiu tejto známej skladby, ale, samozrejme, uvádzame ju v našom texte a našom hudobnom aranžmáne.

2. Určenie dejovej línie

Druhou dôležitou úlohou po definovaní témy bolo upraviť dejovú líniu tak, aby nesmierne členitá románová predloha bola prenosná na javisko a aby sa detský divák nestrácal v množstve malých príbehov, konfliktov a postáv. V našej adaptácii sme chceli dôsledne zachovať rozlíšenie dobra a zla, boj dobra proti zlu, porazenie zla a šťastný koniec. Dej sme podriadili najmä základným témam a tomu, aby hlavné postavy našli, čo hľadali: Strašiak rozum, Plechový drevorubač srdce a lev Bojko odvahu. A, samozrejme, aby Dorotka našla cestu domov. Výber príbehov, ktoré sme začlenili do dejovej línie, bol teda podriadený práve tomu, aby v jednotlivých scénach a skúškach každý v sebe objavil to, čo hľadá... S týmto cieľom sme vytvárali aj nové situácie a kombinovali príbehy a motívy, ktoré v pôvodnej rozprávke predlohe spolu nesúviseli.

Je zaujímavé, že knižka má názov *Čarodejník z krajiny Oz*, no z hľadiska dejovej línie sa nám príbeh viažuci sa k samotnému

Návrhy bábok a kostýmov do pripravovanej inscenácie Čarodejník z krajiny OZ v Starom divadle Karola Spišáka v Nitre, plánovaná premiéra 21. 4. 2017, návrhy a realizácia bábok a kostýmov Martin von Dubravay.

čarodejníkovi Ozovi javí len ako jeden z viacerých príbehov, ktoré sa v rozprávke objavajú. Divadelné aj filmové adaptácie *Čarodejníka z krajiny Oz* sa už väčšinou nevenujú príbehom o okrídlených opiciach, porcelánovej krajine, krajine Kvodlingov či príbehu o bojových stromoch. Práve tieto záverečné príbehy sú už dejovo veľmi členité a zamotané. Adaptácie sa väčšinou končia odletom Oza na balónce a následným Dorotkiným návratom domov. A pre túto dejovú úpravu sme sa rozhodli aj v našej adaptácii.

Dej v predlohe L. Franka Bauma sa začína v americkom štáte Kansas. V našej dramatizácii sme dej príbehu zámerne nechceli viazať na konkrétnu krajinu, tak sme vytvorili univerzálne Sivé údolie. Preto sme neuviedli ani mesto Omaha, z ktorého pochádza Oz.

Naším cieľom bolo pripraviť hudobnú rozprávku, čiže samotnú dramatizáciu sme obohatili o 12 piesní, ktoré väčšinou neposúvajú dej, skôr umocňujú a rozvíjajú situácie, prostredie či charakter postáv. Jediná pieseň, ktorou vyrozprávame príbeh, je pesnička čarodejníka Oza. Vysvetľuje v nej, ako sa dostal do krajiny Oz a ako sa stal veľkým čarodejníkom.

3. Postavy a ich mená

Ďalšou paralelne riešenou úlohou bol výber postáv, ktoré začleníme do deja a ktoré sú dôležité vzhľadom na príbeh, našu dejovú líniu a naše témy. Zároveň sme stáli pred úlohou niektoré postavy nanovo pomenovať alebo premenovať tak, aby ich mená a funkcia v príbehu boli jasnejšie a jednoznačnejšie. Napríklad zo zlých čarodejníč z východu a zo západu sa stali čarodejnice Evanora a Elfaba. Tieto konkrétne mená sa v románovej predlohe neobjavujú, prinieslo ich až prvé filmové spracovanie z roku 1939 a používali ich aj ďalšie verzie a spracovania témy čarodejníka Oza, ktoré napísal sám Baum. Zo strašiaka Strachopuda sa v našej adaptácii stal strašiak Hastroš a Plechového drevorubača sme nazvali Plecháč. V našej dramatizácii sme sa rozhodli z Dorotkinho psíka Tota spraviť rovnocennú postavu na ich spoločnom putovaní. Preto bolo dôležité dotvoriť mu charakter, témy a samotný text, keďže v pôvodnej predlohe táto postava „netextuje“. V dramatizácii sme sa snažili tiež viac rozlíšiť charakter jednotlivých postáv, najmä Strašiaka, Plechového drevorubača a Bojka, ktoré boli v pôvodnej predlohe rozpracované len z hľadiska toho, čo im chýba – rozum, srdce a odvaha. Viac sme rozpracovali aj vedľajšie postavy – vytvorili sme spokojných Mančíkov či veselých a hrdých obyvateľov Smaragdového mesta, lenivého vrátnika a jeho ženu vrátničku a vznešený kráľovský myšací pár. Našou snahou bolo dostať do dramatizácie viac napätia, prekvapenia a vtipu, či už v samotnom texte, alebo v dramatických situáciách.

Zmenu sme spravili aj v postavách dobrých čarodejníč. V románovej predlohe sa v úvode objavuje dobrá čarodejnica zo severu, ktorá pošle Dorotku za čarodejníkom Ozom do Smaragdového mesta, pobožká ju na čelo a dá jej čarovné strieborné črievce. Dobrá čarodejnica z juhu Glinda prichádza v rozprávke až na záver a prezradí Dorotke čarovnú moc strieborných črievčiek, ktoré ju dostanú domov. V našej adaptácii sme tieto čarodejnice spojili do jednej postavy, a to do postavy dobrej čarodejnice Glindy, ktorá sa zjavuje aj v úvode a celý čas akoby dohliada na Dorotku a jej priateľov. Naopak, zlá čarodejnica Elfaba im do cesty neustále posielala nejaké prekážky a skúšky. V našej adaptácii sme vytvorili novú postavu komorníka, ktorý uvádza Dorotku a jej priateľov k čarodejníkovi Ozovi. Komorník je v našej adaptácii vlastne prezlečený samotný Oz, ktorý iba využíva fakt, že ho nikdy nikto z jeho poddaných nevidel a že môže takto chodiť medzi ľuďmi, pozorovať ich a kontrolovať. L. Frank Baum vo svojom diele neuvádza, aký príbuzenský

vzťah je medzi Dorotkou a tetou Emou a strýkom Henrym. Niektoré adaptácie uvádzajú, že Dorotka je sirota a Ema s Henrym si ju osvojili. My však, podobne ako sám autor, v našej adaptácii tieto okolnosti nerozvíjame.

4. Čo v próze opíšete na dve strany, na javisku sa udeje za pol minúty

Dôležitým princípom pri dramatizácii bolo uvedomiť si, že to, čo v prozaickom texte musíte od slova do slova opísať často aj na viacerých stranách, sa na javisku udeje často v jednoduchej hereckej akcii. To znamená, že v dramatickom texte nemusíte situáciu vôbec opisovať, ale preniesť ju do akcie v autorskej či režijnej poznámke. Týmto princípom sme riešili najmä zložité akcie – skúšky, v ktorých postavy dokážu, že predsa majú rozum, srdce a odvahu.

5. Kto bude váš divák?

Pri písaní autorského textu je dôležité definovať si, komu je váš dramatický text (a potom aj následná inscenácia) určený. Samozrejme, cieľová skupina je primárne daná predlohou, ktorú spracovávate, ale do veľkej miery sa približujete cieľovej skupine aj použitím jazyka, zložitou dejovou líniou, myšlienkami, ktoré chcete sprostredkovať. Cieľovej skupine musí zodpovedať napríklad aj používanie rôznych odkazov a medzitextových citácií. Pri adaptácii *Čarodejníka z krajiny Oz* sme chceli v texte zachovať poetiku nonsensu a surreálnosti, ale zároveň ponúknuť živý, komunikatívny a vtipný text, doplnený chytľavými pesničkami. Chceli sme, aby naša divadelná inscenácia bola určená najmenšiemu divákovi od 5 rokov, ale aby si ju užili aj ich rodičia a starí rodičia. Hyperbola, vtip či odkazy v texte sú často určené práve dospelému divákovi, bez toho, aby hrozilo, že detský divák niečomu neporozumie.

6. Kde sa odohráva dej inscenácie?

V próze hranice priestoru a prostredí neexistujú. Krajina, ktorou putuje Dorotka a jej priatelia, je obrovská. V každej časti (sever, juh, východ, západ a stred) vládne iný čarodejník a žijú v nej iní obyvatelia. Celá je obkolesená púšťou a nedá sa z nej dostať preč inak ako vzduchom. Pri tvorbe dramatického textu treba myslieť na to, že striedanie prostredí je obmedzené možnosťami javiska a dekorácií. Jednotlivé dramatické situácie sa často odohrávajú v rôznorodých priestoroch, ktoré sa ani vizuálne, ani technicky nedajú preniesť na javisko. Treba vytvoriť buď univerzálny priestor, alebo si určiť pár základných prostredí, do ktorých možno rozdeliť jednotlivé dramatické

situácie. V našej adaptácii sme z množstva rozprávkových prostredí vybrali tieto – v I. časti: Sivé údolie, Domček tety Emy a strýka Henryho, Víchor, Modrá krajina a Mančikovia, Oranžový les, brána do Smaragdového mesta, Smaragdové mesto a sieň čarodejníka Oza; v II. časti: Čierna krajina, Palác zlej čarodejnice Elfaby, opäť Smaragdové mesto a sieň čarodejníka Oza, Dúha a Domček tety Emy a strýka Henryho. Pri výbere prostredí sme zohľadňovali možnosti a náročnosť prestavby scén. Pre jednotlivé dramatické situácie sme sa snažili niektoré prostredia zjednotiť.

7. Transpozícia literárneho textu do dramatického textu

V ukážke transpozície literárneho textu do dramatického textu uvádzame úvodnú časť z druhej kapitoly knižky a druhý obraz z divadelnej adaptácie.

V ukážke vidieť, ako sme do dramatického textu zakomponovali aj Dorotkinho psíka Tota. Mŕtva čarodejníca z východu je v našej adaptácii mŕtva čarodejníca Evanora. Čarodejníca zo severu, ktorá sa prihovára Dorotke, je v našej adaptácii dobrá čarodejníca Glinda. Mančkinovia sú v našom texte Mančikovia a Modrú krajinu nazývame aj Mančikyland. Prehovory Mančikov sme rozdelili medzi dve ústredné postavy Mr. Mančík a Mrs. Mančíčka a ostatné prehovory hovoria zborovo všetci Mančikovia. V anglickom origináli sú pomenovaní ako Munchkins, čo vychádza z anglického slova munch (čítať: manč), čo znamená žuť, žuvať, prežúvať, chrúmať alebo mľaskať. Preto slovenský preklad kopíruje toto slovo a obyvatelov Modrej krajiny nazýva Mančkinovia. V našej adaptácii sme sa rozhodli v ich pomenovaní stavať na nonsens, s ktorým L. Frank Baum v knižke často pracuje, a pomenovali sme ich Mančikovia, čo v slovenskom jazyku nič neznamená a toto slovo ani neodkazuje na žiadny anglický výraz. Mančikovia sú milí, mierumilovní a usmievaví ľudkovia, ktorí sa aj vo svojej pesničke náležite snažia Dorotke vysvetliť, kto sú, ale vlastne nevysvetlia nič viac ako to, že sa volajú Mančikovia.

L. Frank Baum: Čarodejník z krajiny Oz, preklad: Margita Príbúsová, Vydavateľstvo SLOVART, 2013.

02 Mančkinovia Dorotke poradia

Dievčatko vykrikovalo od úžasu, rozhládlo sa a oči mu rástli od nádhery, na ktorú hľadeli. Víchor posadil domec na zem – a treba povedať, že na víchor veľmi jemne. Domec stál uprostred zázračnej krásnej krajiny. Všade dookola boli utešené trávniky so statnými stromami obťažkanými voňavým ovocím. Stáli tam záhony

nádherných kvetov a v korunách stromov a okolo kríkov poletovali a vyspevovali nevidaní vtáci s pestrým žiarivým perím. Kúsok ďalej medzi zelenými brehmi tiekol iskrivý potôčik a jeho žblnkot nesmierne lahodil dievčatku, ktoré vyrástlo na suchej sivej préríi. Ako tam Dorotka stála a obzerala si pekný neznámy kraj, zbadala, že sa k nej blíži skupina akýchsi čudných ľudí. Neboli takí veľkí ako dospelí, ktorých poznala doma, ale neboli ani veľmi malí. Vyzerali vlastne takí vysokí ako Dorotka, a to bola na svoj vek pekne urastená. No zdalo sa jej, že títo ľudia sú oveľa starší. Boli to traja muži a jedna žena a všetci boli nezvyčajne poobliekaní. Na hlavách mali okrúhle klobúky, dosť vysoké, hore končisté, s malými zvončekmi okolo strechy klobúka. Keď ľudia kráčali, zvončeky nežne cingali. Muži mali belasé klobúky, klobúk malej ženy bol biely. Aj skladané šaty, ktoré jej splývali z pliec, boli biele, posiate iskrivými hviezdikami, ktoré sa na slnku trblietali ako diamanty. Muži mali odev belasý, v tom istom odtieni ako klobúky, aj ich lesklé čižmy mali na sárach širokú belasú obrubu.

Dorotka si pomyslela, že muži sú asi takí starí ako strýko Henry, lebo dvaja z nich mali brady. Ale malá žena bola nepochybne oveľa staršia. Tvár mala vráskavú, vlasy takmer biele a kráčala trocha meravo.

Keď sa ľudia priblížili k domcu a uvideli vo dverách stáť Dorotku, zastavili sa a šepkali si, ani čo by sa báli ísť ďalej. Ale malá žena pristúpila k dievčatku, hlboko sa poklonila a povedala príjemným hlasom: „Vitaj u nás, vznešená čarodejnica, vitaj v krajine Mančkinov. Veľmi ti ďakujeme, že si zabila zlú čarodejnicu z východu a že si našich ľudí vyslobodila z otroctva.“

Dorotka prekvapene počúvala.

Čo tým tá malá žena myslí, keď ju nazvala čarodejnicou a povedala jej, že zabila zlú čarodejnicu z východu? Ved' Dorotka je iba dievčatko, ktoré víchor odvliekol ďaleko, ďaleko od domova a ktoré nikdy nikoho nezabilo. Ale malá žena očividne čakala odpoveď. Dorotka teda váhavo povedala: „Ste veľmi láskavá, ale to musí byť nejaký omyl. Ja som nikoho nezabila.“

„Ale tvoj dom zabil,“ so smiechom jej odpovedala malá žena, „a to je to isté. Pozri!“ ukazovala na roh domca. „Tamto spod toho brvna jej ešte trčia nohy.“

Dorotka pozrela a od úľaku slabo vykrikla. Skutočne, v rohu spod veľkého brvna, na ktorom domec spočíval, trčali dve nohy, obuté v špicatých strieborných črieviciach.

„To je hrozné! To je hrozné!“ zvolala Dorotka a zarazene splasla rukami. „Dom padol na ňu! Čo urobíme?“

„Nič netreba robiť,“ pokojne povedala malá žena.

„A kto je to?“ spýtala sa Dorotka.

„Ako som už povedala, je to zlá čarodejnica z východu,“ odpovedala malá žena. „Dlhé roky držala v poddanstve všetkých Mančkinov a nútila ich, aby na ňu vo dne v noci otročili. Teraz sú všetci slobodní a za to ďakujú tebe.“

„Kto sú tí Mančkinovia?“ dozvedala sa Dorotka.

„Sú to ľudia, ktorí žijú tu na východe, kde panovala zlá čarodejnica.“

„Aj vy patríte k nim?“ spýtala sa Dorotka.

„Nie, ale som ich priateľka, hoci žijem v Severnej krajine. Keď videli, že čarodejnica z východu je mŕtva, vyslali ku mne rýchleho posla a ja som hneď prišla. Ja som čarodejnica zo severu.“

L. Frank Baum – Slavka Cívánová – Peter Vlčko:
Čarodejník z krajiny OZ, réžia: Peter Oravec,
Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre, plánovaná
premiéra: 21. apríla 2017

2. obraz: Modrá krajina – Mančikylant

Dorotka (udivená a rozradostená sa čuduje, kde sa to ocitla, obdivuje všetku krásu naokolo, myslí, že sa jej sníva): Hííí! Toto, kde to sme?!

Toto: Ja neviem.

Dorotka: Toto, to je krása. Samé kvety, stromy... a motýle!

Toto: Jak je toto možné?

Dorotka: A všetko je tu modré a belasé a azúrové... Áááá... Toto, my sme v rozprávke, alebo sa nám sníva. Júúú!

Toto: Toto nebude rozprávka. Počkaj, počkaj, hryznem ťa, nech zistíme, či sa nám toto všetko iba nesníva.

Dorotka: Aúúú. Toto, čo robíš?!

Toto: Prepáč, len som chcel vyskúšať, či je toto sen, alebo čo toto je..

Dorotka: Ááááá!!!

Toto: Ááááá!!!

Dorotka: Ty rozprávaš? Ako je to možné?

Toto: Ale veď ja som vždy rozprával...

Dorotka: Nerozprával. Len si havkal a kňučal.

Toto: Ale nie! Vždy som rozprával... Keď som bol hladný, alebo len tak od radosti.

Dorotka: Ale ako to, že ti teraz rozumiem?

Toto: To to ja neviem.

Dorotka: A kde to sme? A kde je teta Ema? A strýko Henry?

(Zrazu sa začnú spoza kvetov vynárať drobní ľudkovia. Šušocú si medzi sebou. Nakoniec sa odvážia a prehovoria.)

Mr. Mančík: Vitaj u nás!

Mrs. Mančík: Vitaj, vznešená čarodejnica!

Mančíkovia: Vitaj, vitaj!

Mr. Mančík: Vitaj v krajine Mančíkov!

Mrs. Mančík: Veľmi pekne ti ďakujeme!

Mančíkovia: Ďakujeme ti!

Mrs. Mančík: Ďakujeme, že si nás zachránila!

Mančíkovia: Zachránila, zachránila.

Mr. Mančík: A vyslobodila z otroctva!

Mrs. Mančík: A zabila zlú čarodejnicu Evanoru!

Mančíkovia: Ďakujeme, ďakujeme!

Dorotka (*neprestáva sa čudovať*): Ste veľmi láskaví, ale to je nejaké nedorozumenie, ja som nikoho nezabila.

(*Ľudkovia sa škodoradostne chichocú.*)

Mančíkovia: Ale zabila, zabila.

Mr. Mančík: Tvoj dom zabil.

Mrs. Mančík: A to je to isté.

Mr. Mančík: Tam jej trčia nohy!

Mančíkovia: Pozri. Pozri.

Mrs. Mančík: Spod tvojho domu.

Mančíkovia (*škodoradostne spolu*): A ne-hý-bu sa!!!!

Dorotka (*zhrozene zhíkne*): Toto! To je hrozné! Náš dom na ňu spadol!

Toto (*začne snaživo ťahať nehybné nohy spod domčeka, ale nedarí sa mu. Vrchí a vrtí chvostom.*)

No toto. Ako sa toto mohlo stať?

Dorotka: Čo budeme robiť?! (*Pobehuje okolo a tiež sa snaží dostať obrovské nohy spod domu.*)

(*Vtom sa zjaví krásna, milá a dobrá čarodejnica Glinda.*)

Glinda (*pokojne, láskavo*): Netreba robiť nič...

Dorotka: Ale kto to je?

Glinda: Zlá čarodejnica Evanora. Roky držala v otroctve mierumilovných Mančíkov a ani ja, ani nikto iný im nevedel pomôcť. A teraz sú všetci slobodní a za to ďakujeme tebe.

(*Toto oňucháva veľké nohy mŕtvej čarodejnice, zdvihne nohu, aby si ich označoval, a hneď ako na ne cvrkne, nohy zmiznú. Zostane po nich iba dym a na zemi veľké strieborné črievce.*)

Dorotka: Čo sa to stalo?

Glinda: Nič strašné. Tvoj malý priateľ len pomohol dokonať tvoj veľký čin. Zlé čarodejnice totiž neznášajú vodu. Hneď ako sa ich dotkne čo i len kvapka vody alebo inej tekutiny, vyparia sa a zostane po nich iba dym a smrad.

Dorotka: No, Toto, aký si ty šikovný.... (*Chváli psíka. Po chvíli sa pýta.*) A kde to som?

Mrs. Mančík: Kde by si bola?

Mančíkovia: U nás! U nás!

Mr. Mančík: V krajine Mančíkov alebo po našom aj v Mančíkyland!

Dorotka: A čo to znamená Mančík?

Mrs. Mančík: Na! Ona nevie!

Mr. Mančík a Mrs. Mančík:

Každý z nás je predsa Mančík, iba Mančík má vtip a štyl.

Má to však jeden malý háčik, Mančík sa Mančíkom narodil.

Najstarší z nás je Mr. Mančík, jeho žena Mrs. Mančíčka.

Sú spolu už dáky ten rôčik.

A ich život? Jedna básnička.

Mančíkovia: U nás je pohoda, relax, havaj, jahody, šľahačka a no stress. Mančíkyland je pozemský raj, Mančíkyland je parádny ples. Mančíky land. Mančíky čiky. Mančíky land. Mančíky čiky.

Mr. Mančík a Mrs. Mančík:

Sme všetci spolu jeden Mančík, nikto cudzí k nám nepatrí.

Sme jeden národ, jeden Mančík.

Mančíkovia sme raz, dva, tri.

Mančíkovia: U nás je pohoda, relax, havaj, jahody, šľahačka a no stress. Mančíkyland je pozemský raj, Mančíkyland je parádny ples. Mančíky land. Mančíky čiky. Mančíky land. Mančíky čiky.

Mr. Mančík: Tak už rozumieš? Kto a čo je Mančík?

Dorotka (*nie celkom presvedčivo*): No, asi... tak trochu... (*Snaží sa zmeniť tému.*) A ty si kto?

Glinda: Ja som dobrá čarodejnica. Volám sa Glinda. Nie som panovačná a zákerná ako zlé čarodejnice, ja chcem, aby všetci boli slobodní a šťastní.

Záver

Príbeh o putovaní malej Dorotky a jej priateľov a o veľkom čarodejníkovi z krajiny Oz oslovuje detského diváka najmä fantáziou a dobrodružstvom. Paralelne ponúka aj surreálnu a symbolickú rovinu hľadania domova, rozumu, srdca a odvahy. Práve tieto roviny sú bránou, ktorou dokáže prejsť tak detský, ako aj dospelý recipient. A práve nimi ponúka *Čarodejník z krajiny Oz* množstvo interpretácií. Pri putovaní malej Dorotky a jej priateľov môže tak každý objaviť práve tú svoju cestu.

SLAVKA CIVÁŇOVÁ
Foto archív autorky

Súčasný slovenský bábkový divadlo

V oblasti teórie bábkového divadla už dlhodobo pretrvávajú otázky, či potrebuje bábkové divadlo špecificky profilovaných dramatikov. K dramatickej literatúre pre bábkový divadlo dnes radíme dramaturgie, úpravy a adaptácie pre bábkové divadlo od tvorcov konkrétnej inscenácie, ale i libretá neverbálnych či máloslovných inscenácií. Bábkové hry nie sú len texty, ktoré vopred napíše dramatik, ale aj texty, ktorých vznik je súčasťou inscenačného procesu. To v praxi znamená, že text bábkovej hry, jeho zápis na konci inscenačného procesu, je literárnym textom, ktorý nebol východiskom inscenácie, ale jeho „vedľajším produktom“.

Na Slovensku nemôžeme v súčasnosti hovoriť o bábkových hrách ako autonómnych knižných literárnych dielach. Také v slovenskom divadelnom priestore v súčasnosti takmer neexistujú.

Ak vznikne dramaturgia či adaptácia pre bábkové divadlo, ktorej výsledkom je aj zdokumentovaný text, nezaznamenali sme prípad, že by ho využil iný tvorivý tím a na jeho základe vytvoril vlastnú inscenáciu. Zachované dramatické texty tak plnia už len dokumentačnú funkciu v archívoch divadiel či pamäťových inštitúcií. Spomedzi tých, ktoré u nás vznikli za posledných pätnásť rokov, sme pre vás vybrali niekoľko tipov. Uvedené boli vždy len raz, zväčša v niektorom zo slovenských profesionálnych bábkových divadiel. Okrem tvorby Jozefa Mokoša či Jána Uličianskeho odporúčame napríklad tieto hry:

- Ádám Badin: *Braček Jelenček* (2003), *Zlaté pierko* (2005), *Košický Betlehem alebo Ježiško u nás* (2007)
 Martin Geišberg: *O víle menšej ako makové zrnko* (2008)
 Emília Hoffmanová [Iveta Škripková]: *Tatranky* (2011)
 Tomáš Hudcovič: *Dlhý – Široký – Bystrozraký* (2007)
 Katarína Jánošová: *Vianočná pohľadnica* (2014)
 Zuzana Kollárová: *Skrotenie zlej ženy alebo recept na lásku* (2013)
 František Malec – Vladimír Zetek: *O bratislavskej hradnej kuchárke* (2003), *O soche zaľúbených* (2006), *O poslednom dunajskom vodníkovi* (2007)
 Peter Palik: *Violka Fialka a Mórica Modrý* (2010)
 Peka Pažiš [Peter Palik – Kamil Žiška]: *Romaldíno a Kamila* (2008)
 Iva Procházková – Katarína Jánošová – Peter Palik: *Myška nie je líška* (2014)
 Ján Štrbák: *Zrkadlovo alebo všetko naopak* (2007)
 Pavel Uher: *Pulčinel a tí druhí* (2004)

Texty sú dostupné v špecializovanej knižnici Divadelného ústavu v Bratislave, v archívoch bábkových divadiel alebo priamo u autorov a autoriek. Pred inscenačným nastudovaním uvedených textov je vhodné kontaktovať autorov a získať ich súhlas na uvedenie hry.

LENKA DZADÍKOVÁ

Rozprávky nášho života

Detstvo každého z nás je spojené s rozprávkami. S tými, ktoré sme si snívali a predstavovali, ale aj s tými, ktoré sme počúvali, čítali či pozerali. Vstupovali do našich myslí, predstav a možno nás aj výraznejšie ovplyvnili. Takto si na ne v dospelosti spomínajú slovenskí divadelníci.

1. Ktorú rozprávku si pamätáte z detstva ako prvú?
2. Ktorá/é rozprávka/y vás v živote oslovili najviac?

Petr Meszáros, Starý Tekov

1. Z útleho detstva si pamätám niekoľko, ktoré vo mne rezonovali. Boli to hlavne dve: mojím otcom dramaturgovaná česká rozprávka (do svojich šiestich rokov som žil v Litvínove)

o Budulínkovi – chlapcovi, ktorého uniesla líška, a dedko s babkou ho išli hľadať k nore, a najmä rozprávka o líške, ktorá ukradla, tuším, zajkovi dom. Utkvela mi hlavne preto, že mi ju mama aj inscenovala. Samozrejme, s plyšovými hračkami – líškou, zajacom..., ale napríklad aj s kefou na drhnutie vane. Kefa bola najhlavnejším a najkladnejším hrdinom – Ježkom, ktorý líšku dostal von z domčeka. K bábkam patrilo aj mimické podanie a zmeny hlasu mojej mamy: „Jáááá vylezu, ale na louce budú chlupy lítat!!“

Z knižnej podoby si najviac a zrejme aj ako prvú pamätám Rodariho Cibulkove dobrodružstvá, najmä vďaka nádherným ilustráciám.

2. V tomto prípade odpoviem jednoznačne: Exupéryho Malý princ. Ten ma nielen oslovil,

ale stále oslovuje. Čítal som ho niekoľkokrát, vždy v rôznych obdobiach života, a stále v ňom nachádzam čosi „podstatnejšie“ ako pri predchádzajúcom čítaní. Rozprávka na celý život...

Štefan Foltán, Vrábľe

1. Prvá rozprávka, pri ktorej počúvaní som ako druhák na základnej škole živo videl celý príbeh, bola z pera Kristy Bendovej – Opice z našej police.

2. Z klasických rozprávok ma určite najviac oslovili slovenské ľudové, zozbierané Pavlom Dobšinským. V nich sa pre mňa odráža múdrosť každodenného života. Pri práci v divadle však dramaturgiu nerobím sám, ale spoločne s kolektívom súboru. Tak sa v našej tvorbe objavil klasický autor (H. Ch. Andersen) a aj súčasný (D. Dušek).

Marica Šišková, Nitra

1. O bračkoví jelenčekovi.

2. Mám veľmi rada rozprávky Oscara Wilda, Hermanna Hesseho, ale asi najviac mi učaroval rozprávkový príbeh Mladej čarodejnice v spracovaní českého autora Tomáša Pěkného, ktorý vyšiel pod názvom Havran z kamene. Okrem krásnej poetiky má silnú tému priateľstva, lásky, obety, zrady. Vždy, keď ma kniha zaujme alebo mi núka viaceré roviny pre javiskovú interpretáciu, je pre mňa zážitkom spolu s deťmi objavovať, čo z príbehu si vyberieme, čo je pre nás dôležité, aby sme sa o to podelili s divákmi. „Havrana“ som inscenovala ešte vo Vinodole a je pre mňa stále jedným z najkrajších príbehov o priateľstve...

Magda Pajanková, Praha

1. Myslím, aj podľa prvých kresieb (mojich vzorov), že mi v pamäti rezonuje rozprávka o princeznej, ktorá bola treťou dcérou kráľa, teda iste to bude Popoluška. Zrejme sa zhodovala s naším vtedajším životom: rodinný dom, psík, dvor...

Navyše pochádzam z rodiny, kde sú tri dcéry... V rozprávkových opisoch asi boli dôležité aj krásne šaty, lebo ako deti sme sa na ulici rady hrávali na víly a princezné... V rozprávke sú teda opisy dôležité, lebo sme si ich potom dotvárali svojimi farbami a tvarmi, tvármi... (kráľovná = mama, kráľ = otec...).

2. Myslím, že princíp troch sestier mi ostal, paradoxne mám doma v opatere Kráľa Leara... (aj keď moje sestry nie sú negatívne postavy). Trojka je pre mňa asi magická, pretože životným

krédom v mnohých oblastiach u mňa víťazí rozprávka O troch grošoch: niečo som dostala, niečo odovzdávam ďalej a niečo príležitostne požičiavam priateľom, keďže deti nemám. Na tejto rozprávke mi je sympatické, že gazda poučil kráľa. Je to stále aktuálne a čisté poslanstvo.

Ľubo Šárik, Rimavská Sobota

1. Prvá sa mi do pamäti vryla rozprávka Pavla Dobšinského Popolvár najväčší na svete, ktorú mi moja dobrá mama čítala na pokračovanie v posteli pred spaním. Znova a znova som chcel počuť tie časti, z ktorých som mal strach. Príťahovali ma a mama ma držala za ruku. Mal som pocit šťastia i strachu zároveň. Na javisku bábkového divadla v Košiciach som videl prvú inscenáciu hry S. I. Preobraženského a S. V. Obrazcova O veľkom Ivanovi na prelome rokov 1960 a 1961.

2. Zaujal ma a oslovil príbeh Malého princa. Do sveta imaginácie a fantázie ma rovnako vtiahol osud Janka Piporu zo zbierok Sama Czambela či nonsensové rozprávky Aloisa Mikulku v jeho zbierke rozprávok Mňaukajúca hviezda, či Barrieho Peter Pan. V rozprávkových príbehoch ma príťahuje svet morálnych hodnôt, lásky a slobody. Vo svete obraznosti nachádzam magické i fantastické spojenia, ktoré mi umožňujú prehliť kvalitu vlastného života. Rozprávka mi sprítomňuje svet mýtov, v ktorých je človek zabývaný a po ktorých nevedome túži. Ak sa raz svet spoločenských mravných hodnôt uchovávaných v rozprávkach začne relativizovať, nastúpi bezbrehá svojvôľa a svet sa ocitne na troskách reality.

Zuzana Varhaníková, Bánovce nad Bebravou

1. Bola to rozprávka, ktorú mi rozprávala moja babička o povodni a dievčatku v kolíske, ako ho zachránili a ako malo boľavé oči, ktoré mu liečili harmančekom. Chcela som ju počúvať každý večer. Neskôr, keď som už sama a rada čítala, som sa s podobným príbehom stretla v knihe Rozprávky starej matere.

2. Jednoznačne je to rozprávka-nerozprávka či skôr filozofický text Antoina de Saint-Exupéryho Malý princ. Neustále sa k tejto knihe vraciam. Stále v nej objavujem niečo nové, čo som predtým nepostrehla alebo nepochopila pre nedostatok životných skúseností. To znovuobjavovanie je fascinujúce, pretože pri ňom vždy objavím aj kúsok seba. „Dobre vidieť iba srdcom, to hlavné je očiam neviditeľné.“

Ľubica Bekéniová, Prešov

1. Nevieť to s určitosťou povedať, ale zdá sa mi, že ak aj nebola prvá, najviac ma oslovila rozprávka Lietajúci kufor od Andersena, a to dokonca tak, že sa mi pravidelne snívalo, že letím v kufri, ale, žiaľ, nie dosť vysoko na to, aby som sa cítila v bezpečí. Podchvíľou ma niekto stiahol za nohu na zem. Zúfalo som si želala, aby kufor so mnou letel vyššie, ale nešlo to. Až neskôr som sa dozvedela, že môj sen len signalizoval nedostatočne saturovanú potrebu bezpečia po tom, čo sa moji rodičia rozviedli. Mala som vtedy päť rokov.

2. Okrem spomínanej som milovala ešte rozprávky Dievčatko so zápalkami, Mrzké káčatko, Statočný cínový vojačik, Cisárove nové šaty, Snehová kráľovná, Šípková Ruženka, Popoluška a zaiste aj mnoho ďalších, ale čo bolo vari najúžasnejšie, to bol mamin hlas, jej telesná blízkosť a spôsob interpretácie. Moja mama bola veľká recitátorka, takže to nebolo len nejaké obyčajné, ale dramatické čítanie, úžasne stimulujúce moju predstavivosť. Ja som sa vžívala do tých dejov, postáv, spomínam si, že som plakala pri tristných príbehoch, napríklad pri Dievčatku so zápalkami, tak, že som zmáčala maminu nočnú košelu, ako som sa k nej túlila. Potom som rovnaký model čítania či rozprávania rozprávok uplatnila pri svojich deťoch a vnúčatkách.

So žiakmi som v detskom divadelnom súbore Sabinka „nacvičila“ Snehulienku a sedem trpaslíkov, Šípkovú Ruženku, Zlatú rybku a Cisárove nové šaty, zdramatizovala som Moravčíkovu Babu Klamolu, Kováčovu Zázračnú krajinu Timtarata a tiež rozprávku Žabka kráľovnou. Poslednú sme hrali ako bábkovú hru, pričom bábkou som vyrábala sama a s kostýmami mi pomáhala mama. Keď som začínala s detským divadlom, bola som natoľko neskúsená, že prvé divadelné produkty som naozaj nacvičila, až postupne som sa dostala k vedomiu existencie dramatickej výchovy zásluhou Brigity Koppovej-Hamvasovej a absolvovala veľmi efektívne školenia u nás v Zálesí, neskôr stáže v zahraničí a svetové kongresy Drama in education.

Rozprávky ma inšpirovali k tvorbe štruktúrovaných dramatických hier – Červená Čiapočka (v spoluautorstve s Ivetou Kovalčíkovou), Mrzké káčatko, O dvanástich mesačikoch, O hlúpej žene, Popoluška, Šípková Ruženka, Ako sme s Ťukťukom ťukťukovali (autor Peter Karpinský) – ktoré som overovala s mnohými

skupinami učiteľov, účastníkov vzdelávania najčastejšie v programe Tvorivá dramatika v edukačnom procese. Štruktúrovaná práca na základe rozprávok priniesla nesmierne silné zážitky v tvorivom procese mne aj účastníkom vzdelávania. V rozprávkach je obsiahnutá životná skúsenosť a filozofia ľudstva, ponúkajú pohľad do množstva osudov, dejov a situácií; prostredníctvom rolovej hry poskytujú možnosť empatického vcítenia do spektra osôb, ich charakterov a to môže viesť aj k tolerantným postojom k ľuďom. Ponúkajú tiež možnosť nazerať na vlastné konanie, prežívanie, postoje pod novým zorným uhlom, a to spôsobom, ktorý nezraňuje sebaúctu, pretože aj chyby a omyly sú len prostriedkom učenia sa. Práca s rozprávkou obohacuje a rozvíja duchovnú stránku človeka, dovoľuje mu poznávať príčiny a dôsledky konania, chápať a tolerovať rozdielnosti a odlišnosti ľudí a ich životných situácií, konštruktívne riešiť problémy iných ako vlastné.

Rozprávky je možné aj v dnešnej dobe využiť ako výchovné divadelné aj terapeutické médium. Rozhodne netešia len deti, ale aj dospelých. Mnoho rozprávok v mojom vedomí či podvedomí spí, ale niekedy stačí málo a prebudia sa k životu.

Zuzana Galková, Martin

1. Tie, ktoré mi rozprával či vymýšľal pre mňa deduško – O Ježoni, O Zuzke, Betke a zloději Ondrovi a podobne. Vždy sme v nich hrali so sestrou hlavnú úlohu. Každá postava mala svoj vlastný hlas, takže to bol skutočne zážitok. Ale takú, ktorú nám prerozprával, a nevymýšľal, tá bola ešte z jeho detstva – O koníkovi so zlatou ohlávkou. Skrátka, mali sme svoj večerníkový repertoár a deduško bol naplno vyťažený.

2. V ranom detstve to bola asi Eliška a ocko Kráľ od Hany Doskočilovej. Vydanie, ktoré sme mali doma, bolo, podľa mňa, úžasne ilustrované. Príbeh Elišky, ktorá ako bábätko stratila mamičku, ale na rozdiel od ocka za ňou netrúchli, lebo si ju nepamätá, ba snaží sa byť dospelou a pomáhať smutno-veselému ockovi ako sa len dá, mi bol ohromne sympatický. Asi ma oslovila kombinácia smútku a radosti, ktorá z knižky šla, a predovšetkým činnosť a ozajstnosť hlavnej hrdinky. Po prečítaní knižky som za maminkou chodila ako taký prívesok, lebo som sa bála, že nám ju niečo vezme. Chodila som ju kontrolovať v noci, či je na svojom mieste a v poriadku.

Prípravila JAROSLAVA ČAJKOVÁ

Z rozprÁVKY do rozprÁvky

Jozef Mokoš

(na motívy knihy Márie Ďuríčkovej Jasietka)

Hru môžeme inscenovať ako putovanie v jednej divadelnej sále na viacerých javiskách.

Účinkujú:

Žofka
Žofkina stará mama
Pipapendi-Goroš
Čarovné kľbko
Popolvár – najväčší na svete
Stráže
Lastovička
Kukučka
Vrabce
Bocian
Dedko
Tri straky
Nič
Svätý Peter
Pán Boh
Archanjel Gabriel
Anjelici
Hasprčko
Mrcúlik
Smrtka
Ďateľ
Mišo
Čarodejník Železohnát
1. dračia hlava
2. dračia hlava
3. dračia hlava
Princezná
Krt
Sitnianski rytieri
Jasietka
Hasič

(Dedinská izba. Posteľ, nad ňou fotografia Žofkinej starej mamy so starým otcom. Na stenách sú zavesené obrázky svätých a vyšívané plátno s nápisom: „Kde sa dobre varí, tam sa dobre darí.“)

Žofka *(sedí za stolom nad prázdny*
tanierom a okolo nej pobehuje stará
mama s hrncom v ruke).
Starká: Šikovne si to dojedla, len čo je
 pravda. *(Berie zo stola Žofkin tanier.)*
 Ukáž, nech to spracem!
Žofka: Starká, ale mne ste ešte ani
 nenabrali.
Starká: Ach, ja hlava deravá... Tu máš, moja,
 nak ti padne na úžitok. *(Naberie*

zo dve, zo tri žufanky polievky do
Žofkinho taniera.) Ani nevieš, vnúča
moje, aká som ti rada, že si prišla,
lebo bez teba, Marienka...
Žofka: Žofka, starká, Žofka!
Starká: Ale akáže som ti ja Žofka, dievka
 moja, veď ja som odjakživa
 Katarína. Čo si už zabudla, Zuzka
 moja?!
Žofka: Ale ja sa volám Žofka. Žofka
 Jafurová z Dolného Jalšovíka.
Starká: Z Jalšovíka? Odtiaľ mám vnučku.
 Nepoznáš ju náhodou?
Žofka: Veď tá vnučka, starká, to som ja
 – Žofka – a prišla som k vám na
 prázdniny.
Starká: To je dobre, Evka moja, lebo bez
 teba, Emka, je tu pusto. Aj ten
 môj, len čo som ho do nedeľných
 hábov vystrojila, pátričky mu do rúk
 nachystala, už ho nebolo. Odišiel
 a doteraz sa mi z cmitera nevrátil.
 Som tu ja, Vierka moja, ako ten
 kôl v plote, samučičká, sama. Ale
 odteraz nám tu bude spolu sveta
 žiť. Budeme chodiť na maliny a na
 tie... akože im je meno... Nó... také
 gulôčky – ako keď sa ti roztrhne
 ruženec...
Žofka: Čučoriedky?
Starká: Horkýže čučoriedky! Nó... Predsa
 také drobné, červené... Furt sa mi
 gúľajú po rozume... Akože sa... Aj
 kúpele sa tak voláko volajú.
Žofka: Piešťany? Patince? Brusno?
Starká: No konečne si si spomenula...
 Brusno! Pravdaže Brusno – veď
 hovorím, že sa tak voláko volajú
 ako tie kúpele. Brusno – brusnice.
 Budeme chodiť na brusnice, Terka
 moja. A na žinčicu, na huby.
Žofka: A na jahody.
Starká: A večer ti budem rozprávať
 rozprávky?
Žofka: Koho by dnes bavilo počúvať
 rozprávky, veď je telka, počítač...
 Rozprávky sú ohrozený druh.
Starká: Ale čo to hovoríš, Klárka moja,
 rozprávky tu boli od počiatku sveta
 a budú tu dovtedy, kým sa ľudstvo
 ešte bude skladať z ľudí.
Žofka: A vy si ich, starká, pamätáte?

Starká:	Pravdaže pamätám. Skoro všetky, okrem tej o Jasietke. Jasietka sa mi kdesi stratila.	Žofka:	Prišla som sem, aby som našla a zachránila Jasietku.
Žofka:	Jasietka? Aké pekné meno. Také starožitné. Ľahučké, ako keď plamienok poskakuje po triesočke.	Pi:	Jasietku? To je to veselé dievča zo Stratenej rozprávky?
Starká:	Veru, Jasietka bola ako živé striebro – zvedavá, neposedná, veselá. Keď to meno vyslovím, vždy ma zohreje pri srdci. <i>(Zavrie oči.)</i> Ja-siet-ka.	Žofka:	A je tu taká?
Žofka:	Ja vám tú Jasietku, starká, privediem. Ale teraz už choďte...	Pi:	Je. V Stratenej rozprávke sa hromadí všetko, čo sa kedy v rozprávkovej krajine stratilo: tri vlasy deda Vševeda, hrášok z Princeznej na hrášku, jedna sedemmíľová čižma... No a tam sa stratila aj Jasietka.
Starká:	<i>(obúva si čižmy, oblieka kabát a odchádza, ale medzi dvermi sa zastaví).</i> Julka moja, a kam to mám ísť?	Žofka:	Ale ja ju nájdem! Pomôžeš mi?
Žofka:	<i>(smeje sa):</i> Spať. Máte ísť spať. <i>(Vyzlečie ju a uloží ju do posteľ.)</i> Dobrú noc. Ja sa už ponáhľam snívať o Jasietke.	Pi:	Samozrejme, ja budem tvoj sprievod, veď som predsa sprievodca. Ale najprv sa musíme prihlásiť u kráľa Popolvára – najväčšieho na svete.
Starká:	<i>(v polospánku):</i> Dobrú...	Žofka:	Tak poďme. Ale kadiaľ?
<i>(O chvíľu zasvieti do izby strieborný mesačný lúč, zdvihne sa vietor, ale my počas jeho zavýjania zreteľne počujeme Jasietkin zúfalý hlas.)</i>		Pi:	Počkaj, toto zázračné klbko nám ukáže cestu. <i>(Položí rozprávkové klbko na oje rebrináčika.)</i>
Jasietka:	Žofka, nedaj mi zahynúť! Nedovoľ, aby sa na mňa zabudlo. Pomôž mi, prosím ťa, pomôž!	<i>(Chvíľu idú, trkocú a hrkocú po kamenistej ceste, keď sa ozve zázračné klbko.)</i>	
Žofka:	Idem, Jasietka, idem! <i>(Vietor ju zdvihne a Žofka ako námesačná prejde po strope k otvorenému oknu. Keď vyjde z chalupy, vietor sa utíši a ona vykročí po ceste, ktorá má po pravej strane tabuľu s nápisom Rozprávková krajina, aj v maďarskom jazyku.)</i>	Klbko:	Zabočte doľava, zabočte doľava! Do-ľa-va!
	Aká som odrazu smelá, to asi preto, lebo sa bojím, že by som sa mohla báť.	Pi:	Ja poznám skratku. <i>(Zabočí na nesprávnu stranu.)</i>
Pipapendi-Goroš <i>(je drobná, maličká, čudná rozprávková postava, ktorá sa blíži k Žofke na malom rebriniaku, čo sa hýbe sám od seba):</i> Prírí! <i>(Zastane pred prekvapenou Žofkou.)</i> A ty si kto?		Klbko:	Prepočítavam... Zabočte doprava. Zabočte doprava! <i>(kričí)</i> Zabočte doprava. <i>(vrieska)</i> Doprava! Zabočte do pr... Ja sa na to vykašlem. Prepočítavam.
Žofka:	Ja som Žofka Jafurová z Dolného Jalšovíka.	<i>(Vozík po chvíli poslúchne a zastane pred tabuľou, ktorá je napísaná aj v maďarskom jazyku Zlatá rozprávka.)</i>	
Pipapendi-Goroš:	Teší ma, ja som Pipapendi-Goroš, sprievodca po Rozprávkovej krajine.	Pi:	<i>(ako turistický sprievodca):</i> Vážení... návštevníčka. Nachádzame sa v Zlatej rozprávke, v zlatom kráľovstve Popolvára – najväčšieho na svete. Po pravej strane vidíte historicky cennú Zlatú bránu, zlatým mečom podoprenú. Na ľavej strane si všimnite zlatú sochu Popolvára – najväčšieho na svete v nadživotnej veľkosti. Obyvatelia Zlatej krajiny majú zlaté vlasy, zlaté zuby a chodia sa kúpať na Zlaté piesky. Zločinci sú pripútaní k múru zlatými reťazami. Každý chlapec sa tu volá Zlatko a každé dievča Zlatica alebo Zlatka. A môžem ti povedať, že tunajšie dievčatá sú naozaj veľmi zlaté.
Žofka:	Ty máš ale zvláštne krstné meno. Skoro ako Popokatepetl. Akože sa to voláš?	Žofka:	A odkedy má Popolvár toľko zlata?
Pipapendi-Goroš:	Pipapendi.	Pi:	Odvtedy, čo v Popolvárovej bani zlatokopi náhodne narazili na Popolvárovu zlatú žilu. Popolvár vykrikol, lebo tá jeho zlatá žila bola taká zlatonosná, že ňou pozlátil všetko, čo tu vidíš. A okrem toho
Žofka:	Pipapendipapipendipa... To sa nikdy nenaučím. Budem ťa volať Pi.		
Pipapendi-Goroš:	Hovoríš mi pi? Ale ja nie som smädný.		
Žofka:	Pi ako meno a nie pi ako pi. Rozumieš, Pi?		
Pi:	<i>(pokrúti nesúhlasne hlavou):</i> Áno.		

nezabudni, že Popolvár je najväčší na svete, a preto mu jeho oddaní poddaní musia dávať každý mesiac štyri zlatky a niekedy aj štyri Zlatky.

(Okrem zlata privítajú kamarátov veľké transparenty na priečelí zlatých domov: Popolvár – najväčší na svete je zárukou našich šťastných dní; S Popolvárom – najväčším na svete na večné časy a nikdy inak a podobne. Keď sa pútnici konečne dostanú do Popolvárovho paláca, upúta ich obrovský portrét Popolvára – najväčšieho na svete, ako v jednej ruke drží krojované dievčatko a druhou máva ľudu. Z kráľovských stien na nás meravo civejú vypchané dračie hlavy. Na tróne tróni Popolvár – najväčší na svete.)

Žofka a Pi *(pokľaknú pred kráľom).*

Popolvár: Vstaňte!

Žofka a Pi *(poslúchnu).*

Žofka *(šepká Piovi):* Vstaň!

Pi *(Žofke šeptom):* Veď stojím.

Popolvár: Čo si tam brblete? Čo je šeptom, to je s čertom. Radšej mi povedz, prečo si sem prišla, maličká?

Pi: To je Žofka Jafurová z Dolného...

Popolvár: Teba sa nepýtam! A ty, osoba, nemáš jazyk?

Žofka *(vyplazí na kráľa jazyk).*

Stráža *(vykročia prudko k Žofke):* Čo si to dovoľuješ, ty sopľa!

Popolvár *(upokojí gestom stráža).*

Žofka: Mám.

Popolvár: Tak hovor, lebo dlho ho mať nebudeš!

Žofka: Hľadám Jasietku zo Stratenej rozprávky, a preto potrebujem, aby ste mi do vašej krajiny udelili vstupné vízum.

Popolvár: Čo?

Pi: Povolenie vstupu, vaša výsosť.

Popolvár: Stratená rozprávka, Stratená rozprávka... Aha, to je tá, ktorá mi neodvádza dane. Nájdi ju a ja im potom ukážem, kto je to Popolvár – najväčší na svete.

Žofka *(pokloní sa a odíde).*

Pi *(rozbehne sa za ňou).*

Popolvár *(zastaví ho):* Počkaj, zlato. Odteraz mi budeš podávať správy o všetkom, čo to dievča v Rozprávčkovej krajine zistí. A najmä z nej musíš dostať, kde ich kráľ schováva svoje zlato a či majú početnejšie vojsko ako ja. Jasné?

Pi: Jasné, jasnosť! *(keď sa Popolvár odvráti, ukáže mu figu borovú a zašepká):* Zlaté oči, pán kráľ. *(Odbehne za Žofkou, ktorá už sedí v rebrináčiku.)* Hijó, hijó!

Žofka *(počas jazdy):* Ja som si toho Popolvára predstavovala trochu inak.

Ako spravodlivého, skromného, nebojácneho junáka s dobrým a statočným srdcom.

Pi: Kdeže lanské snehy sú? Popolvár síce porazil draka, ježibabu i železného mnícha, ale jeho potom porazila jeho vlastná moc.

Žofka: Moc je taká silná?

Pi: Nie, to človek je taký slabý.

(Keď Žofka a Pi prechádzajú okolo domu, z desiateho poschodia vyskočí samovrah. Keď dopadne na zem a zistí, že sa mu nič nestalo, nahnevaný vybehne znovu do desiateho poschodia.)

Klbko: O sto metrov zabočte doprava, zabočte doprava. (reve) Doprava, čo ste hluchí? Zabočte do... pre mňa za mňa, zabočte rovno do pr... prava. Neprepočítavam.

(Po chvíli sa na ceste objaví tabuľa s nápisom, pravdaže aj v maďarčine, Vtáčia rozprávka.)

(Cestujúcim v čarovnom vozíku sa pred očami objaví scenéria všakovakých hniezd a jedny kukučkové hodiny. Zrazu sa zotmie, lebo celý krdeľ vtákov zakryl slnko.)

Žofka: Čo je to?

Pi: Prišli sa na nás... *(Utiera sa.)* A rovno na hlavu.

Žofka: Nepočujem. Všade to kráka, čviriká, trilkuje, šteboce, gagoce, kuká, húka.

Pi *(kričí):* Hovorím, že sa na nás prišli pozrieť vtáci z celej krajiny.

(Po scéne idú peši poštové holuby s listami a pohľadnicami v zobáčkoch. Za nimi sa ponáhľajú holuby, ktoré teperia na chrbtoch veľké balíky.)

Žofka: A prečo tie holuby idú peši? Prečo neletia?

Pi: Lebo na ich letisku boli zlé letové podmienky. Ale pretože sú to poštové holuby, musia doručovať poštu za každého počasia.

(Z ničoho nič priletia na elektrické drôty lastovičky a jedna si prisadne k Žofke na rozprávkový vozík.)

Žofka: Pozri, Pi, vtáci vo fraku, asi prišli z plesu.

Lastovička: To sme rady, že ste prišli, aspoň nám konečne niekto poradí.

Žofka: Poradíme.

Pi: Poslúžime.

Žofka: A o čo ide?

Lastovička: O vrabce. Sú to nevychovaní hulváti. Nevedia nič iné, iba sa biť, kraďnúť, piť a oplzlo čvirikať. Ešte šťastie, že tej ich „vrabcovčine“ nerozumie ani vtáci Boh. A tie ich decká? V škole sa naučili iba prepadávať. A tak teraz prepadávajú

	staré, slabé vtáčiky. Najprv ich zbijú a potom im zoberú aj posledné zrnko. No, povedzte, čo z nich vyrastie? Vandali a lotri. Vrabčiaci totiž odjakživa na všetky vtáčie zákony zvysoka... Sú jednoducho...	Straka 1: Počúvajte, turisti!	
Žofka:	Neprispôsobiví občania.	Straka 2: Aby ste vedeli, kto je medzi vtákmi kto, tak vám zaspievame našu hymnu.	
Lastovička:	Áno, aj to, ale najmä...	Straka 3: Vstaňte!	
Žofka:	Netreba hádzať všetkých vrabcov do jedného vreca.	Pi/ Žofka (vstanú).	
Pi:	Ved' aj vrabec je len človek.	Pi (drží sa pravou rukou za srdce).	
Lastovička:	Áno? A čo by ste povedali, keby ste vy boli lastovičky, ktoré sa vrátili z dovolenky z teplých krajín a vo svojich murovaných hniezdach by ste našli celé vrabčie rodiny a všade naokolo špinu, svinstvo, vrabčí trus. Hnus! Tak, včul' budte múdri, cudzinci.	Straka 1 (spieva): Mocná to zem, kde žijú mocné vtáky: orly a straky!	
Žofka	(pohladá lastovičku): Drahá, tu je každá rada drahá – problémy s vrbami sú dnes všade.	Straka 2: Slávna to zem, kde žijú slávne vtáky: sláviky a straky!	
Kukučka	(vybehne z kukučkových hodín): Kukuk, kukuk.	Straka 3: Krásna to zem, kde žijú krásne vtáky: pávy a straky!	
Lastovička:	To je už toľko? Musíme letieť. (Narastá krik rozvadených vrabcov. Z neba začne padať špinavé vrabčie perie.) Počujete? Tak ja vám ďakujem, aj keď nemám za čo, cudzinci. (Spolu s ostatnými lastovičkami odletí.)	Všetky straky: Straky, straky, straky, straky, straky, straky, lebo svet si nás váži, lebo svet je už taký: straky, straky, straky, straky, straky, straky.	
Vrabce	(priletia na scénu s veľkým krikom. Chvíľu sa naháňajú, klbčia, ziapu, vulgárne čvirikajú.)	Pi / Žofka (iba s námahou potláčajú smiech, ale o chvíľku sa už rehocú na celé kolo).	
Bocian	(dosadne ťažko na rebrináčik. V zobáku má plienku a v nej leží nahý dedko.) Ľudia dobrí, neviete kam sa odsťahovala z Horných Lekvároviec Nováková Mária, Gaštanová 37, PSČ 851 01. Ja ju už roky hľadám a nikde nič. A ešte k tomu toto je jej decko, vlastne dedko. Stále reve.	Straka 1: Čo si to dovoľujete, vy nevychovaní?	
Dedko	(plače a kvíľivo spieva): Kdeže sa podeli, kdeže sa podeli moje mladé časy. Moje mladé časy, nezažili krásy.	Straka 2: (Žofke): Ty koza sprostá, ty sa vysmievaš našej hymne? (Začne ju mlátiť krídlami.)	
Bocian:	Pre vtáčieho Boha, pomôžte!	Straka 3: (pridá sa k nej): Však my ťa naučíme, ako sa má človek správať pri stračej hymne!	
Žofka:	Ty môj nešťastný vtáčik-letáčik, je mi ťa úprimné ľúto, ale pomôcť ti nevieme.	Straka 1: (fackuje krídlami aj Žofkinho sprievodcu). A ty sa čomu škeríš? Od zeme ťa nevidieť a opovažuješ sa posmievať nám, veľkým strakám. Ty prťúch, prmpel...	
Bocian	(s nádejou): A ty by si ho nechcela...?	Straka 2: ... grman, ogrgeň...	
Žofka:	Prosím?	Straka 3: ... sušeň, prndó...	
Bocian:	Ja viem, to decko je pre teba trochu staré. Nuž, čo sa dá robiť? Majte sa. (Vezme dedka aj so šatkou do zobáka a odletí.)	Straka 1: ... pidižvík, kolibričí trus, trpaslík a liliprd! (odletia).	
	(O chvíľu priletia tri straky a už z diaľky škriekajú.)	Straky	
		Žofka: Ved' sme im nič nespravili...	
		Pi: Jáj, v rozprávke aj v živote to býva odjakživa tak: To nepekne pekné skrýva, no tiež, bohužiaľ, naopak. (vybehne z kukučkových hodín). Čimčarára, čimčarára... (Vzápätí za ním vybehne celá jeho rodina.) Čvirik, čvirik...	
		(Samovrah zase vyskočí z okna. Keď zistí, že je celý, sklamaný a najedovaný opäť vybehne hore schodmi. Vozík sa opäť pohne.)	
		Klbko: Doľava. Po kruhovom objazde zabočte doľava. Zabočte doľava! A viete čo, zabočte si kam chcete, len mi to dopredu povedzte.	

	A ja vám to potom nahlásim. Prepočítavam. (varovne zakričí) Zabočte doprava, zabočte doľava, pozor chodec, dopr...		
Pi:	Prííí!		
	(Vozík sa prudko zastaví. Cestovateľom vbehne pod kolesá čudný chlap.)	Žofka:	načiahne po krhle a začne polievať holú zem. Žofke): Pozor, aby som ťa nepolial. (Kropí suchú zem.) Nech ju polievam, koľko chcem, aj tak tu nič v tejto jalovej hline nevyrastie.
Nič:	(na jednej nohe ma obutú čižmu, na druhej detskú tenisku. Je oblečený do bielej košeľe, ktorá má na lakťoch čierne glotové úradnícke návleky. Na hlave má detskú čiapku s brmbolcom, v ruke bič a na chrbte školskú aktovku.)	Nič:	To dá rozum. V Ničovej krajine nemôže nič narásť ako nič. A vôbec, pán Nič, všetko je tu nanič, lebo tu nič poriadne nerobíte, a preto vo vašej krajine nebudete mať nikdy nič.
Nič:	Vitajte v Ničovej rozprávke. Som Nič. Nič je moje meno.	Pi:	Kto nič nerobí, nič nepokazí. To je naša národná múdrosť.
Pi:	Nemám proti vám nič, pán Nič, ale keď ste sa tu zrazu, kde nič, tu nič, z ničoho nič zjavili, myslel som si, pán Nič, že keď nezahamujem, nezostane z vás celkom nič.	Nič:	No nič, pán Nič, musíme sa rozlúčiť.
Žofka:	Veru, skoro sme vás zrazili...	Nič:	Zbohom, a nerobte si nikdy z ničoho nič.
Nič:	Nič to, nič, nič sa predsa nestalo. Prepáčte, (švihne nečakane bičom) vietor – plúha – mi zabehol do susedovej pšenice. Heš, ta sa na svoje. Ideš ho, potvora, už aj fúkaj do nášho žita, koťuha divoká. Vidíte, človek tu musí robiť aj pastiera, aj úradníka, učiteľa, žiaka, strážcu hraníc, záhradníka...	Žofka	(Ničovi): A vy si zase pamätajte – kto je všetkým, nie je nič.
Pi:	Keď je vás tak veľa, pán Nič, aspoň jeden z vás by nás mohol previesť po vašej rozprávke.	(Z činžiaka opäť vyskočí neúspešný samovrah.)	
Nič:	Nemohol. Ty si asi nič nepochopil: Keď pôjde s vami pastier, kto bude vyháňať z cudzej paše vietor, veď si videl, aký je ten vetrisko dobytok. A kto by za mňa úrad ničil? Chcem povedať úradníčil. A kto by tu robil za mňa záhradníka, há? A čo hranice? Kto by za mňa strážil hranice?	Žofka:	Pozri, zase... Mne je ho ľúto.
Žofka:	Ozaj a prečo nemá vaša rozprávka ceduľu s nápisom Ničova rozprávka? (zloží si z chrbta aktovku). Lebo neviem písať. Ja som ešte len prvák. (Vyberie z tašky cigarety a zapáli si.)	Pi:	Počula si, nerob si nikdy z ničoho nič.
Nič:	Ale veď ste povedali, že ste aj učiteľ, mohli ste si to teda napísať sám.		
Žofka:	Áno, mohol. (Vylepí si zaucho.)		
Nič:	Vidíte ma, sopliaka, prvák a fajčím. To sú tie dnešné decká. Čo len zo mňa, z galgana, vyrastie? Ešteže som sa pri tom fajčení prichytil. (Ruke, ktorá drží zapálenú cigaretu): Naval tú cigaretu, ty fagan, počul si!? (Dá si cigaretu z jednej ruky do druhej.) No, preto...! (Chvíľu pokojne fajčí, ale už ako záhradník. Vzápätí sa		
			načiahne po krhle a začne polievať holú zem. Žofke): Pozor, aby som ťa nepolial. (Kropí suchú zem.) Nech ju polievam, koľko chcem, aj tak tu nič v tejto jalovej hline nevyrastie.
			To dá rozum. V Ničovej krajine nemôže nič narásť ako nič. A vôbec, pán Nič, všetko je tu nanič, lebo tu nič poriadne nerobíte, a preto vo vašej krajine nebudete mať nikdy nič.
			Kto nič nerobí, nič nepokazí. To je naša národná múdrosť.
			No nič, pán Nič, musíme sa rozlúčiť.
			Zbohom, a nerobte si nikdy z ničoho nič.
			(Ničovi): A vy si zase pamätajte – kto je všetkým, nie je nič.
			(Z činžiaka opäť vyskočí neúspešný samovrah.)
			Pozri, zase... Mne je ho ľúto.
			Počula si, nerob si nikdy z ničoho nič.
			(Pi a Žofka naskočia do vozíka. Zdvihne sa vietor a rebrináčik s obidvomi pútnikmi sa vznesie do vzduchu.)
		Klbko:	Zabočte... Prepočítavam. Už so mnou nepočíta...
		Žofka:	Kam to letíme?
		Pi:	Do neba.
		Žofka:	Aspoň to tak na tých oblakoch nehrkoce.
		Pi:	Pozri, tabuľa!
		Žofka	(číta):
			Nebeská rozprávka
		Pi	(číta informačnú tabuľu aj v maďarčine).
		Sv. Peter	(je starec – dôchodca, ktorý si k mizernej penzii privyrába ako vrátnik. Je oblečený do šedivej uniformy. Na boku má puzdro z pištole a v ňom Bibliu a za pásom namiesto pút ruženec. Na opasku má zväzok všakovakých kľúčov a medzi nimi jeden francúzsky, ba i basový a husľový. Nad hlavou má svätožiariu, ktorú si pri obchôdzke skladá z hlavy a svieti si ňou pod nohy.)
			(Keď sv. Peter zmizne vo vrátnici, pristavia sa pri nej naši cestovatelia.)
		Pi	(zaklope na okno. Keď sa nič nestane, zabúcha hlasnejšie.)
		Sv. Peter	(vystříč z okienka hlavu a ukáže na zoznam, ktorý je vyvesený na dverách).
		Pi	(číta): Neklopať!
		Žofka	(číta): Vstupujte len na zavolanie!
		Pi	(po hodnej chvíli zaklope znovu na okno).

Sv. Peter *(s plnými ústami):* Čo, horí?
Predložte úmrtné listy.

Žofka: Ja, bohužiaľ, úmrtný list zatiaľ ešte nemám. Ja som totiž živá.

Sv. Peter *(prekvapený vylezie z vrátnice. Ukáže na Žofkinho kamaráta.):* A ty?

Pi: Ja nie som síce živý, ale nie som ani nebohý. Ja som vymyslený.

Sv. Peter *(zloží si z hlavy svätožiaru a potom ňou ako detektorom kovov prejde popri telách návštevníkov. Svätožiara zabliká a zapíska.)*
Namojdušu, vy naozaj nie ste duše. Vy ste telá plné železa, sodíka, draslíka a bohviečoho ešte. *(Zahrmí. Sv. Peter sa nescelo pozrie hore.)*
Odpusť, Pane Bože, že som zobral tvoje meno nadarmo, ale ty by si sa na mojom mieste tiež nezdržal. *(k prichodiacim):* Ja vás do neba nepustím. Živí do neba nepatria!

Žofka: Máme smolu, že ešte nie sme nebožtíci.

Pi *(sv. Petrovi):* My ešte nechceme do neba, my chceme Nebeskou rozprávkou iba prejsť.

Sv. Peter: Bože môj... *(Opäť výstražne zahrmí.)*
No, čo furt hrmíš..., veď ešte ani nevieš, čo chcem povedať. Pane Bože, ... *(chvíľu čaká, ale keď nezahrmí, pokračuje):* Čo ste mi to hneď nepovedali? Dávno ste už mohli byť na ceste a ja som si mohol ušetriť robotu. Lebo človek, ktorý slúži v tejto búde celé dni a noci, všetky nedele a sviatky, si trochu toho odpočinku zaslúži. A to už aj preto, že na zálohu dostanem výplatnú pásku, na ktorej je... *(ukáže výplatnú pásku Žofke).*

Žofka *(číta):* Zaplať pánboh.

Sv. Peter: A na výplatu...

Pi *(číta):* Pánboh zaplať.

Sv. Peter: A čo dnes pri tej drahosti za to dostaneš...? Fľašku neublinkovej svätej vody, hostiu a glg omšového vína.

Žofka: Darmo je, vy ste svätec, svätý Peter.

Sv. Peter: Svätec? Ja si už roky svätosväte sľubujem, že sa raz na to všetko vykašlem.

Pi: Ďakujeme, svätý Peter, a dovidenia.

Sv. Peter: Zbohom. *(Kratučko, akoby omylom zahrmí.)*

Pán Boh: Prepáč, svätý Petrik, pomýlil som sa. Ja viem, že to bol len pozdrav... Odpusť, starec, ale to ľudstvo ma v poslednom čase viac a viac jeduje, a preto som taký vzťahovačný, precitlivejší.

Sv. Peter *(rozčúlene krúti hlavou a potom zájde do strážnej boudky. Vzápätí sa vráti, zavesí na dvere cedulu a zalezie do vrátnice.)*

Žofka *(číta oznam na dverách):* Pre celopodnikovo dovolenku – odtiaľ do konca sveta: ZATVORENÉ!

(Vozík, zavesený na bielom obláčiku ako kôš pod vzducholodou, začne aj s našimi kamarátmi pomaly padať k zemi. Pútnici sa cestou nadšené prizerajú, ako sa nebeský spevokol z neposedných anjelikov chystá na svoj anjelský koncert.)

Anjelici *(zoradia sa do speváckych pozícií).*

Archanjel Gabriel *(udá spevákikom trúbou, ktorou má ohlásiť koniec sveta, správny tón).*

Anjelici *(všetky hlasy anjelského spevokolu sa snažia naladiť podľa Gabrielovej trúby):* Lá-lá-lá..

Archanjel Gabriel: Pozor, začíname. Raz, dva, tri a...!

Anjelici *(spievajú Nebeskú hymnu):*
Nebeská hymna
To na Tvoju večnú slávu
človek zdvíha k nebu hlavu.
V poli blčí vlčí mak.
Nad ním krúži neustále
ako keby na roľe – vták.
Bory šumia po skalách,
v sade skvie sa jaro, hľad:
zemský raj to napohľad,
len nad Tatrou sa blýska,
hromy divo bijú.
Zastavte sa, bratia,
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

Pi / Žofka *(počas hymny stoja vo vozíku. Žofka ma zopäté ruky ako pri modlitbe.)*

Archanjel Gabriel: Tak, kým príde Všemohúci, urobíme si malú pauzu. Rozchod!

Anjelici *(rozletia sa ako holuby, keď do nich strelí. O chvíľu sa začnú hrať s kolieskami svätožiaru ako s lietajúcimi taniermi. Iní ich zase gúľajú po zemi, vlastne po nebi ako malé deti.)*

Archanjel Gabriel *(žongluje so svätožiarami a potom z nich urobí reťaz, ktorú ako kúzelník o chvíľu efektne roztrhne a vzápätí opäť spojí).*

Pi / Žofka *(tlieskajú kúzelníckemu výkonu).*
(Za veľkým mračnom sú ukrytí traja anjelici, ktorí tam vášnivo mastia karty. Za iným oblakom je schovaný najmenší anjelič, ktorý si o svätožiaru pripáli cigaretu a zbožne vypúšťa dymové kolieska.)

Archanjel Gabriel *(zatrúbi na svoju trúbu):* Koniec pauzy! *(Skôr ako začne dirigovať, pribehne posledný anjelič a ešte cestou si zhŕňa pod kolená anjelskú sukňu.)* Pre teba to neplatí, anjelič?

Anjelik:	Pravdaže platí, ale...	Mrcúlik:	Ty si sa pozeral! (<i>Neochotne si vymení s Hasprčkom miesto a zatvorí oči.</i>)
Anjelici:	... luja!	Hasprčko	(<i>zoberie palicu a bác.</i>)
Archanjel Gabriel:	Aké ale?	Mrcúlik:	Au! Hasprčko!
Anejlici:	... luja, aleluja, aleluja!	Hasprčko	(<i>keď sa vymenia</i>): Au! Mrcúlik!
<i>(Scéna sa rozsvieti, zavonia kadidlo a na mäkkom pohodlnom obláčiku ako v lôží sedí Pán Boh s bulletinom v ruke. Keď dirigent zodvihne ruky, Pán Boh zašuští vrecúškom.)</i>		Mrcúlik:	Au! Hasprčko!
Archanjel Gabriel (<i>pohoršene</i>):	Panebože... Kto to kedy videl, na koncerte sa krmiť čipsami.	Hasprčko:	Au! Mrcúlik!
Pán Boh:	Čipsami? Božechráň! To sú sväté hostie.	Mrcúlik	(<i>udrie o čosi silnejšie.</i>)
Archanjel Gabriel (<i>nešťastne</i>):	Božemôj! (<i>Rýchlo sa opraví.</i>) Bože môj, tento koncert je na tvoju počesť. Môžeme začať?	Hasprčko:	Au! Au! Au! Mrcúlik!
Pán Boh:	(<i>V driemotách mu odkvácne hlava, čo všetci pokladajú za súhlas.</i>)	Mrcúlik	(<i>udrie z celej sily Hasprčka.</i>)
Anjelici	(<i>spievajú, iba jednému spolu so spevom vychádzajú z úst zvyšky cigaretového dymu.</i>)	Hasprčko:	Áááú, panebože!
	Hosana, hosana, velebme od rána do rána nášho Pána Boha milujúceho, všemohúceho!	Mrcúlik	(<i>znova udrie Hasprčka.</i>)
	Hosana, hosana!	Hasprčko:	Čo je?
Pán Boh	(<i>keď sa prebudí, začne postojacky tleskať</i>): To bolo božské. To bolo božské.	Mrcúlik:	Čo, čo je? Veď si ma ešte neuhádol. Čo ja som Boh?
<i>(To už Pi ani Žofka nepočujú, lebo ich vozík pristál na zemi v ďalšej, tentoraz Hlúpej rozprávke.)</i>		Nehádaj sa a hádaj! (<i>Sotí Hasprčka do predklonu a udrie ho ešte raz.</i>)	
Žofka:	Kde sme to?	Hasprčko:	Au! Mrcúlik! (<i>Napľuje si do dlaní a zaženie sa.</i>)
Pi:	Neviem. Nemajú tu orientačnú tabuľu. A okrem toho sa nám stratilo zázračné kľbko. Počkaj ma tu. Idem ho nájsť.	Mrcúlik:	Tri kolieska na hlavu, už sa chlapci nehrajú. Tfu, tfuj, tfuj!
Žofka:	Ja sa tu budem bez teba báť.	Hasprčko	(<i>vyjavený chvíľu pozerá na toho druhého, ale potom sa spamätá</i>):
Pi:	Tak sa tu zatiaľ schovaj, ja sa hneď vrátim. (<i>Odíde.</i>)		Čo? Žiadne kolieska si na hlavu nedávaj. Tu to neplatí. A nepluj na mňa. Zohni sa a hraj! (<i>Treskne Mrcúlika po zadku.</i>)
Žofka	(<i>schová sa za rebrináčik, lebo práve prichádzajú na scénu dvaja chasníci.</i>)	Mrcúlik:	Au! Hasprčko! (<i>Vymenia si úlohy.</i>)
Hasprčko:	Vieš čo, Mrcúlik? Zahráme sa na Udieranú.	Hasprčko:	Au! (<i>Už-už by chcel Mrcúlika udrieť...</i>)
Mrcúlik:	Ako sa to hrá?	Mrcúlik:	Veľmi milá hra, ale trochu dlhá. Už by sme mohli prestať.
Hasprčko:	Jednoducho: jeden z nás sa zohne, zatvorí oči, a keď ho ktosi udrie, musí uhádnuť, kto ho udrel.	Hasprčko:	Teraz? V najlepšom? Ani za svet! Zohni sa! (<i>Udrie s chuťou kamaráta.</i>)
Mrcúlik:	To je výborná hra, Hasprčko. Tak sa zohni a zatvor oči.	Mrcúlik:	Au!
Hasprčko	(<i>predkloní sa a zatvorí oči.</i>)	Hasprčko	(<i>v predklone</i>): A vieš, že máš pravdu, mali by sme prestať.
Mrcúlik	(<i>vezme palicu a s chuťou udrie Hasprčka po zadku. Potom rýchlo odbehne do kúta javiska a robí sa akoby nič.</i>)	Mrcúlik:	Ani nápad! (<i>Udrie.</i>)
Hasprčko:	Au! Kto ma udrel? Kto ma udrel?... Mrcúlik?	Hasprčko:	Au! (<i>Keď sa opäť vymenia a ide sa zohnúť Mrcúlik, Žofka, schovaná za vozíkom, sa nahlas rozrehoce.</i>)
		Hasprčko:	Kto si?
		Žofka:	Žofka z Dolného Jalšovika.
		Hasprčko	(<i>šúcha si zadok.</i>)
		Mrcúlik:	Vieš čo, Žofka, poď sa s nami zahrať.
		Hasprčko:	Na udieranú. (<i>Obaja sa rehocú do dlaní.</i>)
		Žofka	(<i>prekukla ich hru</i>): Rada. A ako sa to hrá?
		Hasprčko:	Jednoducho. Jeden z nás... (<i>s ťažko zadržívaným smiechom</i>) napríklad ty, sa zohneš, zatvoríš oči...
		Žofka:	Nerozumiem, akože zohnem?
		Hasprčko	(<i>šepká Mrcúlikovi</i>): To je ale cvikla hlúpa. (<i>nahlas</i>): Čo akože zohnem? No tak! Normálne! (<i>Mrcúlikovi</i>) Ukáž jej to.
		Mrcúlik	(<i>neochotne sa predkloní</i>).

Žofka (s hranou nechápavosťou): A potom?
Hasprčko: No a potom vezmem palicu, zažením sa a báb!
Mrcúlik: Au! Hasprčko!
Hasprčko (Žofke): No vidíš, a keď ma spoznáš, zakričíš: Hasprčko a...
Žofka: Veľmi milá hra. Ibaže ešte neviem, či sa musí udierať stále rovnako.
Mrcúlik: Samozrejme, že sa nemusí stále udierať rovnako. Keď chcem, môžem udrieť takto... (Nežne pohladí Hasprčka po zadku.)
Hasprčko (slastne): Au... Mrcúlik!...
Mrcúlik: Alebo takto... (Treskne Hasprčka, až sa z neho zapráši.)
Žofka: Aha! A teraz, keď zakričí: Žofka, tak sa pôjdem zohnúť ja.
Hasprčko (stále v predklone): Ale čerta starého. Keď ja zakričím Žofka, tak som predsa neuhádol, lebo ma udel Mrcúlik, a preto musím zakričať Mrcúlik.
Žofka: Konečne tomu rozumiem. Keď zakričíš Mrcúlik, potom sa pôjdem zohnúť ja.
Hasprčko: Ale figu drevenú! Potom sa musí zohnúť Mrcúlik.
Mrcúlik (zohýba sa): Zase?
Žofka: A prečo?
Mrcúlik: No, pretože ma udel Hasprčko.
Žofka: Dobré, a potom?
Mrcúlik (Hasprčkovi šeptom): Bože, akí sú tí ľudia hlúpi! (nahlas): Potom zoberiem palicu a tresk.
Hasprčko: Au! Mrcúlik!
Mrcúlik: A potom sa vymeníme a hra pokračuje. (Keď sa vymenia, Mrcúlik dostane úder.) Au!
Hasprčko: Au! Mrcúlik!
Mrcúlik: Au! Hasprčko!
Hasprčko: Au! Mrcúlik!
Mrcúlik: Au! Hasprčko!
(Keď sa hra zmení na nenávisťné mlátenie, obyvatelia Hlúpej rozprávky vybehnú zo scény, no i tak je ešte zo zákulisia počuť dozvuky ich bitky.)
Pi (vráti sa, a keď vidí záver bitky, krúti nechápavo hlavou): To teda bola hlúpa hra.
Žofka: Veľmi hlúpa. Ale ja viem, kto ju napísal: tá bábkarská starožitnosť – ten s tou bradou. (Šepká kamarátovi do ucha.)
Pi: Nuž, aký pán, taký krám!
Žofka: Teraz už aspoň viem, kde sme to boli. V hlúpej rozprávke.
Pi: Máš pravdu, človek sa tu aj bez hraničnej tabule ľahko zorientuje. Ale ešte hlúpejšie je, že som to

zázračné kľbko nenašiel. Hijó!
(Nasadnú do vozíka, ktorý sa opäť vydá na cestu. Zastanú až pred tabuľou, kde je nápis aj v maďarčine.)

Smrtná rozprávka

Smrtka (kostlivec, ktorému na rakve horí pohrebný kahanec, na ňom si prihrieva večeru).
Pi (Žofke šeptom): To je smrť! Radšej ju potichu obídme.
(Žofka a Pi zodvihnú vozík a potichu ho prenášajú poza Smrtkin chrbát. Žofka zrazu zakopne a vozík s rachotom dopadne na zem.)
Smrtka: Jáj! Skoro som z vás mala smrť. Čo tu strašíte? Nevidíte, že už na to nemám nervy ani žalúdok?
Žofka (pozornejšie si prezrie kostlivca): A naozaj! Prepáčte, teta Smrť, nechceli sme...
Smrtka: Ešte to tak, aby ste to chceli! Viete, čo by sa stalo, keby sa Smrť na smrť vylakala? Nikto by nezomieral, ani tí, pre ktorých som vykúpenie, ani tí, pre ktorých som trest, ani tí osamelí, čo sa tešia, že k nim aspoň na konci ktosi príde, ani tí, ktorí žijú, akoby som nebola, ani tí, ktorí vedia, že ja nie som koniec, ale iba začiatok. Strašené čo i len pomyslieť. (Žofke): A ty, čo tu porábaš?
Žofka: Ja som Žofka Jafurová z Dolného Jalšovíka a...
Smrtka: Z Jalšovíka? Mimochodom, v pondelok sa tam u vás zastavím.
Žofka: Preboha, hádam len nie po moju starkú.
Smrtka: A koľko má tá tvoja starká?
Žofka: Osemdesiat. Bože, to by bolo nešťastie.
Smrtka: Zomrieť v osemdesiatke nie je žiadne nešťastie. To je slušnosť. Aspoň nebudú ľudia iným na oštaru. Neboj sa, Žofka, ja idem do Horného Jalšovíka. (Berie z kahanca hrniec.) Aj by som vás ponúkla, ale pozrite, čo mi zostalo z posledného karu. Ej, veru chudobnejú chudáci Slováci. Ale teraz už bežte. Ja mám ešte dnes robotu: čaká ma samovrah, ktorý už pol dňa, chudáčik, skáče z desiateho poschodia a mňa nikde.
Žofka: Zbohom, teta!
Pi: Hijó!
(Vozík sa rozbehne do ďalšej rozprávky.)
Smrtka (sama pre seba): Aké zbohom? Keď sa skončí tvoja mladícka nesmrteľnosť, tak sa ešte stretneme.

(Samovrah vyskočí z desiateho poschodia, a keď sa dvíha zo zeme a Smrtka nad ním urobí kríž, samovrah sa šťastne usmeje, posledným pohybom pošle Smrtke vzdušnú pusú a naposledy vydýchne.)

(Vozík s našimi hrdinami, hneď ako prešiel popri tabuli s nápisom Hrdinská rozprávka, zastavil rúči šuhaj s veľikánskym kladivom za opaskom.)

Hrdinská rozprávka

Pi: Prí!
 Ďateľ: *(práve vtedy dosadne na konár nad rebrinák a načúva, čo sa rozpráva dole pod ním. O chvíľu už zobákom morzeovkou vyfúkava správu pre svojho pána, Železohnáta.)*
 Mišo: Pánboh daj šťastia, dobrí ľudia. Ja som kováč Mišo zo susednej rozprávky. Neodviezli by ste ma kúsok do Železohnátovho brlohu? Musím trochu šetriť silami, lebo ma tam čaká ľúty boj. Idem vyslobodiť princeznú.
 Žofka: A nevolá sa náhodou Jasietka?
 Mišo: Nevie, ako sa volá, ale ľudia hovoria, že má oči ako nezábudky a vlasy sa jej vlnia ako zlatá pšenica v rannom vánku; ústa má ako maliny, ruky ako z bieleho mramoru. A okrem toho je to vraj dievča dobré ako chlieb, sladké ako med, milé, hravé, veselé, neposedné, ako keď plamienok tancuje po triesočke.
 Žofka: Jasietka, to bude určite Jasietka. Sadaj, junák, poletíme s vetrom opretek.
(Železohnátova komnata, v ktorej je stôl a stolička, kukučkové hodiny a kotel na varenie. Železohnát má v ruke kotúč toaletného papiera, z ktorého číta morzeovkou vysielanú dáťlovu telegrafickú správu.)
 Čarodejník Železohnát: Pozor pozor pozor Stop Blíži sa nebezpečný rebel Stop Miso kováč Stop Je ozbrojený Stop Ozbrojený veľikánskym kladivom Stop Jedínym uderom dokáže zabíť Stop Dokáže zabíť do zeme aj to najvacsie bralo Stop Ide oslobodiť princeznu Stop Urobte tomu stop Stop. Ďateľ – krycie meno Spisovateľ Stop. Ten sprostý kováčsky učeň si myslí, že ja, najchytrejší Čarodejník Železohnát, si budem s ním v krutom boji špiňiť ruky. Privítam ho, ako sa patrí. Slávnostným prípitkom na jeho počesť, nápojom, ktorý mu sám navarím. *(Rehoce sa.)* A keď sa toho nápoja čo i len špičkou jazyka dotkne, stane sa z hrdinu nebožtík. *(Varí a spieva.)* Čáry-máry,

láry-fáry,
 máry Mary,
 varí, varí
 kari z káry,
 dary z fary,
 varí, varí,
 varí, škvarí,
 škvarky škvarí,
 drobí droby,
 mrví mrkvy,
 parí pary,
 tvorí tvary,
 tvorí tvory,
 troví trovy,
 pári páry,
 varí, varí,
 varí čary
 čarodejník starý.
 A potom ešte
 do čarovnej váry,
 do tej mojej gebuziny
 pridám zo dve besné sliny,
 mŕtву kavku,
 z husej kože zimomriavku,
 z hada krídla,
 kúsok mydla,
 kozie bobky,
 aspoň zo dve,
 zo tri kôpky.
 Mozoľ z ruky politika,
 dve bobule z bôbovníka,
 kosti zo psej mrciny,
 z topiaceho prvé jeho bubliny,
 skoro asi
 všetky vlasy
 špendlíkovej hlavičky,
 liter mlieka
 z pánbožkovej kravičky,
 štipku rasce,
 štyri prasce.
 Prisolím to potom
 svojím slaným potom.
 A potom, kto také ľúbi,
 pridám ľavie hrby,
 umývacie huby,
 žuvačky
 a tri mliečne zuby
 podtatranskej zubačky.
 K tomu ešte zo sýpky
 prisypem aj osýpky.
 Čáry-máry
 láry-fáry.
 Varí, varí,
 varí čary
 čarodejník starý.

(Keď dovarí a dospieva): Tak, a je to! *(Oblizne varechu a s posledným výdychom zašepká):* Tak a je to... *(Nebohý čarodejník padne rovno do náručia Miša kováča, ktorý práve vošiel na scénu aj so svojím sprievodom.)*

Trojhlavý drak (*vletí na javisko a za ním bojzljivo vykukne princezná, prikovaná dlhou reťazou k hradnému múru*).

Pi / Žofka (*zalezú do bezpečia*).

1. dračia hlava: Ty sopliak, ty si skántril môjho pána?!

2. dračia hlava (*koktá*): Ty ho... ho... ho... ho...

Mišo: Vyjadruj sa slušnejšie, ty nevychovanec.

2. dračia hlava: Ty ho... ho... holobriadok. Ty si nám zahu... hu... hu...

Mišo: Nestraš! Radšej sa bráň! (*Zaženie sa kladivom*.)

3. dračia hlava: Pí! Nebuď taký hří! Lebo až teraz spoznáš, čo je to dračia pomsta.

Trojhlavý drak (*zaútočí*).

Mišo (*mláti draka kladivom hlava-nehlava*).

1. dračia hlava: Ústup! (*Keď sa boj na chvíľu zastaví*): Tretia hlava!

3. dračia hlava: Tu!

1. dračia hlava: Tretia hlava, plameňomet pripraviť!

3. dračia hlava: Plameňomet pripravený.

1. dračia hlava: Druhá hlava?

2. dračia hlava: Tu... tu... tu... tú... tú... tú...

1. dračia hlava: Netrúb. Útok sa ešte nezačal. Druhá hlava, oheň pripraviť.

2. dračia hlava: Ja sa najprv napi... napipipipi...

3. dračia hlava: Prestaň, lebo sa sem zbehnú sliepky z celého kráľovstva.

2. dračia hlava: Ja sa nanajprv napipijem, aby ma to tak nenepálilo.

1. dračia hlava: K paľbe pripraviť! Pá!

3. dračia hlava: Pálim, pálim, všetko spálim.

Mišo (*smeje sa*): Vyhodte si to z hlavy, pán Drak!

2. dračia hlava: Ale z... z ktorej?

Mišo: Zo všetkých! Ja som, páni, na oheň zvyknutý z mojej kovárskej vyhne.

3. dračia hlava (*dostane kladivom, až jej zalahne v ušiach*): Au! Čo hovoríš?

2. dračia hlava: Že sa nám... že sa vyhne.

1. dračia hlava (*Mišovi*): Zahluším ťa, rozmliaždim ťa, usmažím ťa a potom ťa zjem. (*Na Miša začne chrliť žeravé plamene*.)

Požiarnik (*vyjde na okraj scény s vedrom v ruke a odtiaľ starostlivo kontroluje živý oheň na javisku. Keď plamene z dračej papule zhasnú, odíde*.)

2. dračia hlava: Pálim, pá... pá... pá... pá... Ja idem domov. (*Dostane kladivom po kotrbe*.) Mňa už z toho všetkého bobolí hlava.

1. dračia hlava: Všetko za mnou, vpred! (*Zákerne zaútočí na Miša zozadu. Ale Mišo, ten sa nedá, drakom je trikrát beda*.)

Mišo: Tak, ty teda takto? Tu máš, tu máš. (*Mláti draka po druhej hlave*.)

2. dračia hlava (*Mišovi*): Čo si s...slepý? Veď ja už mám. (*Ukáže na druhé dve hlavy*.) Ale ony ešte nemajú.

Mišo (*treskne kladivom do prvej hlavy*).

1. dračia hlava: Au!

2. dračia hlava: Tak... tak... tak! (*Škodoradostne sa rehoce*.) A teraz po tej druhej. (*Ukazuje na tretiu hlavu. Mišo švacne kladivom po druhej kotrbe*.) Áááá! Chcel som popopovedať, aby si bachol po tej d...druhej druhej hlave.

Mišo (*vzápätí udrie po tretej hlave tak mocne, až odletí drakovi z krku*): Len nestrácaj hlavu, pán Drak, boj sa iba začína!

1. dračia hlava: Zadbajte ho do zeme!

2. dračia hlava: Čo mi vykakáš? Ja som tu už sám. Pozri, ako si tá tretia hlava ho... ho...hovie na zemi a my tu za ňu bobojujeme.

Mišo (*oháňa sa kladivom, akoby bol doma vo svojej vrštati*): Urobím z vás cimprcampre.

2. dračia hlava: Ja nenechcem byť cicimprcampre! Mamička moja, pomoc!

1. dračia hlava: Do útoku!

2. dračia hlava: Do úteku? Konečne. (*Obráti sa k prvej hlave chrptom a chce ujsť*.)

1. dračia hlava: Nastáva posledný boj. Vpred! (*Rozpúta sa krutá bitka, v ktorej však drak očividne prehráva*.)

2. dračia hlava (*keď vidí neodvratný dračí koniec, snaží sa ako väčšina Slovákov prebehnúť na stranu víťazov*). Počkaj, junák! Ja preprebehnem k tebe. Udriem na tú hnuhnusnú dračiu hlavu zboku. (*Zaútočí na dračiu hlavu zboku a zahryzne sa jej do hrdla*.)

1. dračia hlava: Pomoc! Zrada!

Mišo (*treskne prvú hlavu kladivom tak silne, že odletí ďaleko od draka*).

2. dračia hlava: Hu...hu...hurá! Vyvyhrali sme! (*chce sa rozbehnúť k Mišovi, ale reťaz jej v tom zabráni*).

Mišo (*úderom kladiva pretne reťaz a oslobodí princeznú*).

Princezná: Ďakujem ti, ty môj záchranca.

Pi / Žofka (*vyjdú spolu z úkrytu*).

Žofka: Ako sa voláš, princezná?

2. dračia hlava: Ona je bé...bé...bé...bé...

Princezná: Neurážaj ma, ty...!

2. dračia hlava: Bé...Betka!

Mišo: Ja som Mišo!

Princezná: Miško!

Mišo: Betka!

(*Princezná a Mišo sa objímu*.)

2. dračia hlava: Vyvyhrali sme ju spolu a zozožerie ju sám. (*Znechutene odíde*.)

Kukučka	(vyskočí z hodín a zakuká).	ešte aspoň (rozsvieti baterku) takéto
Žofka	(spieva): Hlas kukučky potichučky na drobné krája, počítajú moje rúčky, koľko do vydaja.	maličké, tenučké svetielko?
Žofka a Mišo:	Hlas kukučky potichučky pustým hradom letí, počítajú štyri rúčky, koľko chcú mať detí.	(Lúč Žofkinho svetielka nám ponúkne detailnejšie pohľady na archivára s ploskačkou v ruke a na všetky jeho poklady zo stratených vecí, ktoré sú poukladané v regáloch, priečinkoch a policiach. Na laviciach a stoličkách pospávajú všelijakí ľudia a ľudkovia.)
Kukučka	(zakuká dvanásťkrát. Všetci, aj deti v sále, s ňou nahlas počítajú.) Kukuk – jeden, kukuk – dve, kukuk – tri, kukuk – štyri, päť, šesť, sedem, osem, deväť, desať, jedenásť, dvanásť. (Potom sa schová do kukučkových hodín.)	Krt: Ak ho tá tma neprigniavi, nedbám. Aspoň uvidíte, ako sa tu nudím. Keby nie jedného baníka, ktorý sem zakaždým omylom sfára, nemal by som si ani s kým vypiť, posediť, potrkotať. (Napije sa.) A vy ste čo zač?
Pi	(pozerá na zalúbenčov): Svedčí im to, len čo je pravda.	Žofka: Ja som Žofka. Pi: Ja som Pi. Krt (s neskrývaným záujmom): Ako? Pi: Pi. Krt: Dobre, že si mi to pripomenul. (Napije sa.)
Žofka:	Škoda len, že princezná nie je Jasietka.	A teraz mi povedzte, kedy a kde ste sa stratili.
Princezná:	Jasietka, tá je vedľa v susednej, stratenej rozprávke.	Žofka: My sme sa nestratili.
Pi / Žofka	(rýchlo sadnú do vozíka).	Pi: Naopak, my hľadáme...
Žofka:	Ďakujem. A ty, Miško, si tu spravodlivo panuj.	Krt: Počkaj! Nie tak zhurta, chlapče. (Žofke): Akože sa to volá ten tvoj kamarát?
Mišo:	Ale prosím ťa..., kto kedy videl takú krajinu, v ktorej by sa Mišo kováč stal kráľom? A okrem toho nechcem, aby aj mňa pokazila všemohúca svetská moc.	Žofka: Pi. Krt: Ty si ku mne taká dobroprajná. (Napije sa.) Kde sme to prestali? Aha, už viem. Akože sa to volá ten tvoj kamoš?
Žofka:	Zbohom a milujte sa!	Žofka: Pi. Krt: Nuž, keď ináč nedáš, čo sa dá robiť. (Znova sa napije.)
Pi:	Milujte sa a... (zakuká, aby zalúbencom pripomenul veštbu).	Žofka: Na zdravie. Pán archivár, pomôžte nám. My tu hľadáme Jasietku.
Hijó!		Krt: Jasietka, Jasietka, Jasietka... (Číta zo zoznamu stratených.) Moment, mám to zoradené podľa mojej abecedy: nožík, aspirín, čižma, dáždňik, štyri šindle z perníkovej chalúpkky, Janko a Marienka, sitnianski rytieri.
		Žofka (šepká Piovi): Sitnianski rytieri? Pi (tiež šeptom): Sitnianski rytieri, kým sa nestratili, čakali v podzemí Sitna na to, až bude národu najhoršie, aby mu pribehli na pomoc.
		Krt: Ticho, vy dvaja. (Napije sa.) Kde som to prestal? Aha! Sitnianski rytieri...
		Sitnianski rytieri (precitnú): Už je čas?
		Krt: Váš čas už bol. A koľkokrát! Spite! Ďalej tu máme: stratenú kolobežku, stratenú peňaženku, samozrejme, prázdnu, fľašku vína Červenej čiapočky, (štikúta) samozrejme, tiež prázdnu, ručičku z bábiky, ručičku z hodín, bibliu a tak ďalej, ale

Klbko: Jasietku tu nemám. Iba ak by bola pod tým a tak ďalej.

Klbko: Zabočte doprava, po piatich metroch zabočte doľava, doľava. Prepočítavam. Po dvoch metroch zabočte doprava. Zabočte rovno a ste v cieli.

Pi / Žofka *(idú za Klbkovým hlasom až k lavici, na ktorej sa práve prebúdza Jasietka. V regáli nad ňou si hoví čarovné stratené klbko.)*

Žofka: Jasietka, Jasietka!

Jasietka: Kto ma to volá?

Žofka: No predsa ja, Žofka. Veď som ti slúbila, že ťa z tejto stratenej rozprávky vyslobodím.

Jasietka: Ďakujem ti, Žofka!

Žofka: Som taká šťastná, že sme sa konečne našli. *(Padnú si do náručia.)*

Pi: Ja som zasa rád, že som našiel svoje čarovné rozprávkové klbko. *(Klbkovi):* A kde si sa mi stratilo?

Klbko: Pri kruhovom objazde som zabočilo doprava, potom som zabočilo doľava, a kým ste vy leteli do neba, tak ja som letelo do tejto čiernej diery. A tak prepočítavam, prepočítavam, až som sa prepočítalo a bolo som stratené.

Krt *(podgurážený):* Veď vravím, v mojom sklade sa nikdy nič stratené nestratí. *(Odpije z ploskačky a potom ju ponúkne Piovi.)* Cucni si. Na oslavu. Je dobrá, česká a veľmi lacná.

Pi: Ďakujem, neprosím. Som rád, že vás vidím.

Žofka: Taká som rada, že sme sa tu všetci našli.

Pi: A to najmä vďaka tebe, Žofka. Za to ti na pamiatku darujem toto čarovné klbko. Ja viem, že už bohvieako nefunguje...

Klbko *(urazene):* Prepočítavaj, chlapče, prepočítavaj.

Pi: ... ale aspoň si z toho klbka uštrikuješ sveter. A pamätaj: keď nebudeš vedieť kam z konopí, klbko v tvojom svetri ti vždy ukáže správnu cestu. Ty sa, dievča, v živote nestratíš. *(Chystajú sa odísť.)*

Krt: Škoda, že už musíte... Bolo by mi tu s vami veselšie. Ale čo sa dá robiť, keď sa nič nedá robiť. *(Napije sa, rozopne si kožuch a zloží zo spoteného čela čiapku.)* Kto tu má v tej horúčave vydržať. Viete, tesne pod archívom je peklo. A tie bláznivé čertiská tam kúria ako divé.

Žofka: Budte radi, že máte podlahové kúrenie. Čo by za to iní dali.

Pi: Tak, podťe, decká, už sme pána Krta dosť zdržali.

Jasietka: Ďakujem vám, pán archivár, za všetko.

Žofka: Majte sa tu dobre. *(Odchádzajú.)*

Krt *(Žofke):* Ešte počkaj, ako sa to volá ten tvoj kamoš?

Žofka *(smeje sa a kričí):* Pi!

Krt: Podarené meno a tak dobre sa počúva... *(Napije sa.)*

(Tma.)

(Dedinská izba Žofkinej starej mamy. Žofka leží v posteli a starká sa na ňu s obdivom pozerá.)

Žofka *(prebúdza sa):* Starká, snívalo sa mi o Jasietke. Ako som ju hľadala, ako som ju našla...

Starká: Ja viem, vnúča moje, ja som sa celú noc do tvojich snov pozerala. Aká si bola statočná, húževnatá... Just ako Jasietka, aj ty si zvedavá, dobrosrdečná, neposedná ako ten plamienok, keď poskakuje na triesočke. A preto ťa odteraz budem volať Jasietka.

Žofka: A nezabudneš na to, starká?

Starká: Na čo? Pravdaže zabudnem, ale nie je dôležité, čo si pamätá hlava. Dôležitejšie je, keď si ťa pamätá srdce, Jasietka moja.

K O N I E C

Divadlo Lab VŠMU | 15. 4. 2013

„Jednotlivé rozprávky umiestnil (scénograf) do výklenkov, ktoré netypizovaná miestnosť má. Vytvára tak princíp mansionov: odkryje sa plachta a odohrá sa jeden z príbehov, potom sa pokračuje k ďalšiemu hraciemu miestu. Diváci sedia v prostriedku miestnosti na stoličkách bez operadiel, môžu sa tak otáčať tým smerom, kde sa práve odohráva dej.“

(Lenka Dzadíková: Za Jasietkou, www.theatre.sk)

Scéna a foto: Peter Halík

Srdce na dlani

Takmer štyristo prevažne mladých ľudí sa stretlo počas štvrtého novembrového týždňa v Liptovskom Mikuláši na 23. ročníku medzinárodného festivalu pantomímy a pohybových divadiel *PAN 2016*. Festival sa začal utorkovou súťažnou prehliadkou študentov konzervatórií a študentov umeleckých stredných a vysokých škôl *PANart* a v stredu sa otvorili brány sedemnástich tvorivých dielní, v rámci ktorých sa až do soboty odovzdávali skúsenosti, metódy, cvičenia, techniky a formy práce pri tvorbe neverbálneho divadla a pantomímy. Priestory kultúrneho domu sa naplnili atmosférou divadelného nadšenia, dramatickosti, clownského umenia, žonglovania, improvizácie, okorenené humorom, tvorivosťou a entuziazmom. Priateľské objatia a úprimná radosť zo stretnutia s novými i starými známymi nemali konca.

Celoštátna prehliadka pantomímy a pohybových divadiel, ktorá sa pravidelne koná od roku 1993, sa vyprofilovala do súťažného festivalu a ten je predovšetkým zameraný na výchovu mladších, ale i starších záujemcov o pantomímu a jej modernú divadelnú podobu. Zakladateľ, organizátor, riaditeľ, umelecký šéf – skrátka, hlava festivalu, mím Miro Kasprzyk, vytvoril v priebehu rokov zo stredoslovenského

Štúdio J, ZUŠ, Košice – Memento mori

Liptovského Mikuláša špecifické kultúrne centrum, ktoré napríklad iba tento rok prilákalo na festival vyše 400 mladých účastníkov, žiakov a študentov, aktívnych v dielnach a súťažiacich v rôznych kategóriách, počnúc základnými a končiac vysokými školami. Pedagógovia mladších žiakov mali možnosť vzdelávať sa v „pančelkovej“ dielni pre pedagógov. Počet všetkých účastníkov, hostí a pasívnych návštevníkov a organizátorov dosiahol závratné číslo vyše 500, a to nerátajúc početnú diváčku obec.

Výchove a vzdelávaniu detí, študentov z množstva konzervatórií, členov amatérskych

HAMU, Praha – Vec

Miroslav Kasprzyk – Bruno Banani

pantomimických súborov a individuálnych záujemcov o tento odbor sa venovalo osemnásť lektorov vrátane skúsených českých pedagógov: zdravotnej klaunky Mirky Zezulovej z Prahy, vysokoškolských učiteľov HAMU v Prahe Adama Halaša, Ladislavy Petiškovej, Romana Horáka, Michala Hechta, a slovenských absolventov katedry pantomímy a dnes už tiež pedagógov HAMU Štefana Capka, Lukáša Šimona, Tomáša Kasprzyka, Antona Eliáša. Nechýbali ani slovenskí lektori – absolventka pražskej DAMU Marica Harčariková, absolventi VŠMU a AU Helena Škovierová a Filip Hajduk a množstvo vyprofilovaných a skúsených odchovancov PAN-u, akými sú nesporne Natália Novotná, Gabika Rajniaková, Pavol Surový, Michal Zamboj, Dušan Kubaň a i. Tento ročník obohatili

svojimi skúsenosťami a umením aj zahraniční hostia a lektori: duo z Nemecka Štefan Ferencz s Maike Jansen a z Francúzska Vahram Zaryan, žiak slávneho francúzskeho míma Marcela Marceaua. Každý z nich vychádzal z aspektu svojej špecializácie, takže ponuka školení bola skutočne pestrá a široká.

Okrem toho tu prebiehala súťaž amatérskych skupín v diferencovanom systéme kategórií jednotlivcov, dvojíc, trojíc a súborov. Najlepšie javiskové výsledky súťaží a večera improvizácie v závere prehliadky skvele moderoval klaun a mím Adrián Ohrádka.

Z množstva ocenení spomeniem aspoň víťazov v kategórii súborov, ktorí majú češť a výsadu celý rok opatrovať putovnú vlajku festivalu.

Súbory mladších – *DDS MÍMOVCI, ZUŠ, Štúrovo*: Človek, ktorý sadil stromy.

Súbory starších – *Štúdio J, ZUŠ, Košice*: Memento mori.

Celý festival „kočíroval“ hlavný aktér – umelecký šéf Miro Kasprzyk, nadšenec pre pantomimické divadlo. Pracuje s úmyslom vychovať na Slovensku, kde má tento odbor iba minimum profesionálov a chýba mu akademické školstvo, podľa vlastných slov, nového Boleslava Polívku. Mág domácej pantomímy s láskou k umeleckej profesii, ktorú na javisku aj sám predvádza, sa v nej realizuje celoročne. Zároveň rozbieha so Súkromným tanečným konzervatóriom v Liptovskom Hrádku novú

Vahram Zaryan, Francúzsko

Squadra Sua, Praha – Handicops

tradíciu v slovenskej pantomíme a nové aktivity v tejto oblasti umenia a divadla.

Ako členovi a zástupcovi Slovenska vo Federácii európskych mímov sa mu podarilo okrem iného založiť Asociáciu mímov na Slovensku (AMIS), čím sa otvára priestor pre návštevu vynikajúcich zahraničných hostí – hercov a mímov, účinkujúcich v programe hostí festivalu PAN. Potvrdzujú sa tak parametre profesionality tohto festivalu. V rámci večerných programov hostí tento ročník opäť ponúkol tú najvyššiu kvalitu pohybového a pantomimického umenia:

23. 11. – MIMshow Miroslav Kasprzyk, PIP – Pantomíma Improvizácie Paródie (predstavenie otca festivalu PAN a jeho hostí);

24. 11. – Večer HAMU, Praha (pod patronátom A. Halaša):

Vec – clowzúrne predstavenie študentov 2. ročníka v réžii Štefana Capka,

MIME boom – etudový večer študentov a pedagógov katedry nonverbálneho divadla v réžii Adama Halaša a Romana Horáka;

25. 11. – Vahram Zaryan (predstavenie hosťa prehliadky z Francúzska);

26. 11. – Squadra Sua, Praha: Handicops.

Opäť sa potvrdilo, že „srdce na dlani“, ktoré sa stalo symbolom festivalu PAN, otvára náruč tvorivosti, umeniu, ľudskosti, dobru a krásy. Smútok z ukončenia festivalu nahradila radosť z prísľubu konania ďalšieho 24. ročníka festivalu PAN (22. – 25. 11. 2017), s pokusom

o zápis do Guinnessovej knihy rekordov v počte zhromaždených mímov a aktérov holdujúcich neverbálnemu divadlu a pantomíme so zreteľom na odkaz a symbol festivalu.

MARICA HARČARÍKOVÁ

Foto archív organizátorov

MIMshow Miroslav Kasprzyk

Vydarené integrovanie hendikepovaných

Občianske združenie Náš svet v spolupráci so Spojenou školou internátnou M. R. Štefánika vo Vranove nad Topľou zorganizovalo už tretíkrát prehliadku dramatickej tvorivosti detí a dospelých zo špeciálnych škôl a domovov sociálnych služieb Prešovského a Košického kraja s názvom *Integrácia s gráciou 3*. Uskutočnila sa 15. 11. 2016 v Dome kultúry vo Vranove nad Topľou.

Zmyslom a cieľom podujatia, ktorému predchádza pomerne dlhá a náročná príprava, bolo umožniť žiakom s mentálnym aj telesným postihnutím prevažne z rómskeho etnika, ako aj mladým ľuďom a dospelým z domovov sociálnych služieb prejavíť talent, prežiť radosť zo spoločného úspechu a pritom formovať ich osobnosť. Významným cieľom je aj snaha zlepšiť kvalitu ich života.

Na prehliadke dramatickej tvorivosti sa zúčastnilo 9 skupín. Ako prvý sa predstavoval *Domov sociálnych služieb (DSS) z Vranova nad Topľou* predstavením *Dúhové bonbóny* pod vedením Ľubice Bačovej. Potešili dôvtipnou prácou so scénografiou a rekvizitami, krásnymi kostýmami i výberom hudby.

Súbor *Rakovčanka z DSS Ondava v Rakovci nad Ondavou* zaujal až mysticky pôsobiace scenickým expresívnym tancom v pôsobivých kostýmoch s videoprojekciou pod názvom *Labutí príbeh*. V podstate išlo o multimediálnu produkciu, spájajúcu tanec, spev a pôsobivé obrazy. Ocenené bolo citlivé pedagogické vedenie Miriam Demkaninovej, ktorá vychádzala z možností, ale aj limitov svojich zverencov. Ich verbálne komunikačné zručnosti neboli dostatočne rozvinuté, preto na sebaujedenie svojich zverencov zvolila tanec.

Žiaci zo *Spojenej školy* na Budovateľskej ulici vo Vranove nad Topľou sa predstavili kreatívne spracovanou rozprávkou *O Šípkovej Ruženke*. Zásluhu na zaujímavu stvárnenú aktualizovanú podobu rozprávky mali Michaela Pinkošová a Jarmila Praščáková. Umne využili spevácke schopnosti detských protagonistov a v závere priniesli pekné posolstvo.

Deti zo *Spojenej školy internátnej* na Komenského ulici v Humennom sa predstavili rozprávkou *O mravčekoch a cvrčkovi*. Päť detí mladšieho školského veku podalo obdivuhodné výkony, za čo aj zožali búrlivý potlesk.

Deti zo *Špeciálnej základnej školy Pod Papierňou* v Bardejove sa s plnou vážnosťou a veľmi zodpovedne prezentovali predstavením *Biela fialka* pod vedením Ivety Maníkovej. Žiadalo sa v ňom nahradiť presilu rozprávania hraním, pohybom a vniesť do prejavu detí viac hravosti a spontánnosti aspoň do takej miery, akej sú schopné.

DSS Anima z Michaloviec v spolupráci so študentmi gymnázia pod vedením Evy Kostovčikovej prezentoval *Country tanec*. Je to produktívny, umný a pre tento súbor už aj osvedčený prístup – zapojiť do jedného pôsobivého celku talentovaných gymnazistov aj hendikepovaných jedincov.

Deti zo *Spojenej školy internátnej M. R. Štefánika vo Vranove nad Topľou* predviedli divadelné predstavenie *Čin-Čin*, v ktorom podali skvelé výkony. Tvorivý tím učiteliek (Renáta Janočová, Adriana Panáková, Zuzana Sotáková, Mariana Pavlišinová) si počínal veľmi dobre pri voľbe predlohy. Dramaturgicky ju zvládli výborne, keďže

DDS Vranov nad Topľou – Dúhové bonbóny

ŠZŠ, Bardejov – Biela fialka

Rakovčanka, Rakovec nad Ondavou – Labutí príbeh

z pôvabnej knihy Ľudmily Podjavorinskej si zvolili vhodnú a pre deti príťažlivú časť Pytačky. Na oznamovanie dôležitých faktov využili postavu bubeníka, čo bol veľmi dobrý a zážitkový spôsob akcelerovania deja. Temporytmus predstavenia súbor vynikajúco zvládol a celok vtípne vygradoval.

Mária Štofejová so súborom *Svetielko z DSS Harmónia v Strážskom* pripravila so sluchovo postihnutými klientmi predstavenie pod názvom *Návrat troch chrobákov*. Pomohla si videoprojekciou, no aj tak ich vystúpenie bolo obdivuhodné. Zúročila pohybové dispozície svojich zverencov a výsledný produkt publikum prijalo veľmi pozitívne.

Charitný dom v Trebišove pod vedením Slávky Štrbáňovej sa prezentoval svojskou verziou *Superstar*. Dominovala spevná zložka, žiadalo sa zapojiť podľa možností aj pohyb, pravdaže v rámci individuálnych schopností účinkujúcich.

Nasledovalo oceňovanie a odmeňovanie všetkých súborov cenami a zážitková časť pokračovala hodnotiacim seminárom pre vedúcich súborov. Zmienim sa iba o zásadných otázkach a odporúčaní, ktoré tu odzneli:

Pre fundované a citlivé vedenie súborov, ktoré vedú zväčša špeciálni pedagógovia, je potrebné vedieť, ako uplatňovať vstup učiteľa do roly s rôznym typom statusov, teda aj herca, aby dokázal byť dieťaťu aj dospelému partnerom a zároveň facilitátorom pri jeho účinkovaní na javisku.

Deti, mladí ľudia aj dospelí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami potrebujú facilitáciu na získanie emocionálneho bezpečia a istoty, podporu komunikačnej a prezentačnej odvahy, často aj pri orientácii v priestore javiska, schopnosti komunikovať s publikom, pri adresovaní svojej výpovede, ako aj pri pamäťovom zlyhaní, a to nielen v prípade textu, ale aj konania, interakcie a podobne. Pre pedagóga je ideálne zvoliť si univerzálnu rolu, napríklad slniečko, vietor, motýľ a podobne, teda takú, ktorá prirodzene vyplýva z predlohy a umožní pohyb pedagóga v roly s cieľom zasahovať, pomáhať, viesť, riadiť tam, kde je to potrebné, aby došlo k želaným zmenám v osobnostnom napredovaní zverencov a aby sa minimalizoval ich stres z prezentovania pred publikom.

DSS Anima, Michalovce – Country tanec

SŠI Humenné – O mravčekoch a cvrčkovi

SŠI Vranov nad Topľou – Čin-Čin

Teatroterapia predstavuje nový fenomén; objavuje sa v kultúrnom živote Európy od konca sedemdesiatych rokov a spája umeleckú výchovu a terapiu. Pre členov súboru je pôsobenie v divadle vlastne terapiou divadelným umením. Pre kvalitnú prácu vedúcich súborov je však potrebné osvojiť si značnú sumu poznatkov z fungovania divadla alebo poznať aspoň

jeho základy, aby proces tvorby divadelného predstavenia a jeho prezentovanie spĺňalo isté estetické kritériá, aj keď nie sú primárne. Podstatné sú výchovné a terapeutické benefity.

Ďalšia časť hodnotiaceho seminára bola venovaná základným otázkam fungovania divadla hraného deťmi so špeciálnymi potrebami s aplikáciou na konkrétne predstavenia a návrhom na zlepšenie, prípadne zjednodušenie práce. Vo viacerých predstaveniach totiž bolo na javisku množstvo scénografických prvkov a rekvizít, čo pedagógovia odôvodňovali prevahou názorného myslenia svojich zverencov, no hranie to skôr komplikovalo ako umožňovalo.

Ciele prehliadky, podľa slov hlavnej organizátorky a realizátorky Renáty Kopčekovej, riaditeľky Spojenej školy internátnej M. R. Štefánika vo Vranove nad Topľou, boli splnené. Kvalita divadelných produktov vzrástla a je nádej, že budúcnosť prinesie v tomto smere ešte mnoho dobrého a divadlo sa stane naozaj efektívnym umelecko-výchovným a terapeutickým médium.

ĽUBICA BEKÉNIOVÁ

Foto: Veronika Bažalíková

Svetielko, Strážske – Návrat troch chrobákov

Za vinše po grajcàri

Už vyše sto rokov sa ochotníci v Hubovej na dolnom Liptove usilujú spestrovať vianočné sviatky divadelným predstavením. Ich repertoár býval za toľký čas veľmi pestrý, lebo s hrami chceli potom uspieť aj na súťažiach. Siahali teda i po náročných, naskrze nevianočných témach. Tentoraz však, bez ohľadu na súťaže, brnkli na strunu vyslovene vianočnú a svojiskú – na hubovské ľudové tradície. Opeli sa o zápisy dlhoročného kronikára Karola Okála i o poznatky a skúsenosti režiséra Milana Matisa.

K. Okál, ktorý, žiaľ, takmer pred dvoma rokmi odišiel na večnosť, zanechal v kronike i na internete ako blogger pásмо starodávnych miestnych zvykov od Lucie do Troch kráľov. To úspešne využívali ešte za jeho života miestne školy. Prvá po ňom siahla riaditeľka hubovskej školy Anna Bruková a so žiakmi prvého až štvrtého ročníka a s pomocou kronikára i režiséra Milana Matisa pripravila na 25. decembra 1999 v kultúrnom dome v Hubovej príťažlivé predstavenie. Využili ho aj mimo obce v nasledujúcom roku – 3. decembra 2000 na prehliadke folklórnych divadiel v Likavke.

Po niekoľkých rokoch oslovila hubovského kronikára aj zástupkyňa Základnej školy v Ľubochni Stela Medžová. S jeho súhlasom a radami nacvičila so staršími žiakmi podobné pásмо, ktorým obohatili slávenie vianočných sviatkov asi pred pätnástimi rokmi v kúpeľnom Ľubochnianskom Kollárovom dome.

Detská interpretácia býva bez ohľadu na chyby či nedokonalosti milá. Deti nevypadli z hry ani v terajšom predstavení, lenže režisér už nepostavil všetko len na nich. Vzniklo niečo náročnejšie. Aj obsahom, aj scénou, aj rôznymi vekovými kategóriami účinkujúcich, nehovoriac o vyššej úrovni scénickej realizácie a reči vrátane použitého starého gombášskeho dialektu. (Hubová sa do polovice uplynulého storočia volala Gombáš, preto na označenie jej historického jazyka sa používa termín gombášske nárečie.)

Starý dialekt je už pre súčasnú mládež cudzím jazykom, ktorý sa deti nevedia naučiť samy počas divadelných skúšok. Museli prísť starí miestni divadelníci (a režisér), ktorí rozprávanie v dialekte zažili. Nestratili ešte cit pre podivné vibrácie hlasiviek, ba sami v dialekte z recesie občas rozprávajú aj mimo divadla. S ich pomocou priučili sa mu lepšie i deti, a tak znel z ich úst prirodzenejšie. Jeho podoba udržiavala v radostnom údive (občas aj v smiechu) plnú sálu

Klobása Ježíškovi

i balkón kultúrneho domu. Škoda, že v hľadisku nesedeli pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, aby historický miestny dialekt počuli na vlastné uši.

Predstavenie *Od Lucie do Troch kráľov* tvorilo teda pásмо drobných výstupov, prednášaných a spievaných drobnými skupinkami výlučne v dialekte. Tieto výstupy spájal a obsahovo dopĺňal rozprávač a okrem neho aj tri postavy – gazda s gazdinou a ich šikovná dcéra Žofka. Rozprávač rozprával spisovne, trojica hercov v dialekte. Domácich gazdov stvárnil skúsení hubovský divadelník, ktorí sa celé predstavenie usilovne zvrátili na javisku v ustavičnom pohybe a v práci. Nikdy nemali prázdne ruky ani nesedeli nečinne. Pripravovali vianočnú výzdobu dedínskej izby, pohostenie pre vinšovníkov, vítali hostí, chválili prednesy i spevy, nedostatky obracali na žart, ponúkali páleným, vyplácali orieškami, jabĺčkami, makovníkmi, buchtami, „grajcàrikmi“ a vypravádzali návštevníkov na priedomie. Pomedzi to aj sami prirodzene komunikovali, aby mal divák zážitok z odhaľovania ich charakterov. Aby rozpoznal ich povahu, zámery, zmysel pre povinnosť, kalkuloval, prešibanosť, ale aj vtipné maskovanie nedobrych náklonností. V tom sa prejavili ako ostrieľaní amatérski herci.

Súčastou predstavenia bolo aj predvádzanie ľudových zvykov, vinšovačky, hudba, spev, tanečné zvrátenie „Lucií“ pri vymetaní kútov; ukážky chodenia dospelých chlapcov po domoch „s oceľou“; „s vodou“; chodenia detí s vianočnými oblátkami či s Ježíškom v košíčku, inej skupiny s Betlehemom i so spievajúcim anjelom; ukážky vyplácania pastierov – boženíkov; spievanie vianočných a silvestrovských kolied; vystúpenie troch kráľov,

Vinše s vodou

pochodujúcich s neustále rozkrúcanou, teda pohybujúcou sa hviezdou... Obsažné pásmo! Napriek svižnému tempu trvalo bez prestávky vyše poldruha hodiny. Prestávka vari nikomu nechýbala, dokonca ani malým divákom, ktorí na iných predstaveniach vyrušujú.

V programe účinkovalo vyše 30 ochotníkov zo štyroch skupín Občianskeho združenia Hubová. Základ tvorili dospelí herci hubovského ochotníckeho súboru: Peter Olos, Vladimír Húska, Ľudmila Belušová, Marián Kyjo, Mária Prídavková, Ľudmila Galanová. K nim možno smelo priradiť aj detskú herečku Emu Lopeňovú, ktorá už často účinkuje aj v predstaveniach dospelých. Program moderovala herečka

a vedúca miestneho divadelného súboru a súčasne predsedníčka OZ Hubová Beata Olosová. Spod vianočného stromčeka dopĺňal pásmo kronikárskym spôsobom rozprávač Jaroslav Pikla.

Druhou účinkujúcou zložkou, ktorá spetrovala vystúpenie, boli členovia Detského divadelného súboru Hubová, tretou detský hudobný súbor Miroslava Chovanca a štvrtou folklórna tanečná skupina Hľuza z Ľubochne i Hubovej.

Dušou celej produkcie bol Milan Matis, ktorý napísal scenár, navrhol scénu, kostýmy i rekvizity, režíroval, usmerňoval zvukárov i osvetľovačov a všetko zosúladiť. Predstavenie otvorili a ukončili najspievanejšie vianočné a novoročné piesne, aby sa k spevu mohlo pripojiť aj hľadisko. Rozprávač nezabudol pripomenúť, že sa blíži šesťstoročné jubileum prvej písomnej zmienky o dedine a že kultúrne a duchovne najpôsobiliejšie slávenie Vianoc v dejinách Gombáša – Hubovej zabezpečoval v uplynulom storočí popri divadelníkoch miestny hudobno-spevácky súbor Liptov. V kostole, na veži, pri spievaní, koledovaní a vyhrávaní po dedine aj pri usporadúvaní zábav sa popri tancovačke oproti dnešku viac spievalo, než pilo a fajčilo... A tak aj toto ľudové pásmo sa končilo otvorením tradičnej štefanskej ľudovej veselice.

MÁRIA RAPOŠOVÁ
Foto archív DS Hubová

Domáci gazdovia s dcérou Žofkou

Divadlo Makyta po jedenástich rokoch opäť ožilo

Súbor, ktorý sa na dlhé desaťročia zapísal zlatými písmenami do kroniky slovenského ochotníckeho divadla, po dlhšej tvorivej pauze opäť roztlieskal domáce publikum.

Od jeho vzniku minulo už sedemdesiatjeden sezón, ale odkaz prvých zanietených členov je očividne stále živý. Za svoje aktívne obdobie vdýchli na divadelných doskách život viac ako stovke titulov a ako prví slovenskí ochotníci sa dostali na divadelný festival do Monaka. „Pamätám si, že v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch sa rok čo rok uvádzalo aj niekoľko nových predstavení. Ťažko sa mi vyberajú najreprezentatívnejšie tituly, určite však za spomenutie stojí *Revízor*, *Lakomec*, *Osem žien*, *Zlatý koč*, *Ženský zákon* či *Chytráctvo majstra Pathelina*. Najúspešnejšou hrou však boli podľa mňa *Fyzici*,” spomína na časy slávy aktuálny vedúci súboru Stanislav Kozáčik, ktorý medzi členov DS Makyta zapadol v roku 1970. Práve dráma z pera Fridricha Dürrenmatta patrila k tým inscenáciám, za ktoré si púchovský súbor vyslúžil u kritiky prirovnávanie k profesionálom. Dobré meno šírili divadlu Makyta jednak nezabudnuteľné púchovské osobnosti s veľkým hereckým talentom, ale aj renomovaní režiséri, ktorí súbor posúvali k umeleckým hodnotám.

Začiatkom deväťdesiatych rokov bol DS Makyta vtedajším vedením domu kultúry rozpustený. „Už vtedy som si povedal, že tento súbor ešte raz musí hrať,” hovorí Stano Kozáčik, ktorý sa po zániku divadla nevzdal a poskytol technické zázemie vždy tomu, kto ho potreboval. So smutným koncom veselej divadelnej rodiny sa nechcel zmieriť ani jej dlhoročná členka a režisérka Emília Čibénková, a tak v roku, keď by súbor oslavoval šesťdesiate narodeniny, inscenovala hru Alexandra Galina *Retro*. Premiéra sa však stala zároveň aj derniérou, a tak pokus vrátiť makyťákov do hry nevyšiel.

Našťastie čas nezastal a na oslavách ďalších okrúhlych narodenín súboru objavili gratulanti tlejúcu isku opäť. „Ako som tak minulý rok na stretnutí chodil pomedzi starších aj mladších bývalých členov, započul som, že stále majú chuť robiť divadlo. Navzájom sa povzbudzovali, že by sme mohli niečo skúsiť, a vtedy som si povedal, že správny čas zrejme nastal,” objasňuje impulz na naštudovanie aktuálnej hry Stano Kozáčik.

DS Makyta, Púchov – *Svet podľa Helen alebo maľovanie kvapiek*

Náhoda chcela, že o niekoľko mesiacov stretol na nákupoch pri pulte so zeleninou ďalšieho bývalého člena, ktorý pre súbor skladal scénickú hudbu a s Divadlom mladých pôsobiacim pri DS Makyta mal za sebou úspešné predstavenia aj z režisérskej stoličky. Peter Mešo, ktorý z Púchova odišiel pred mnohými rokmi, sa nenechal dlho prehovárať a dialóg z obchodu čoskoro pokračoval v divadelnom zákulisí. „Som Púchovčan a k tomuto mestu mám stále vzťah. Tu som začínal s kumštom, mám tu rád veľa ľudí a mám rád púchovské podhubie a kultúru, ktorá tu je,” prezrádza Peter Mešo dôvody, pre ktoré kývol na spoluprácu. Spolu s Jaroslavou Botošovou dali na papier scenár, ktorý je životným príbehom divadelného súboru a koncom augusta začali skúšať *Svet podľa Helen alebo maľovanie kvapiek*. Poslednú novembrovú sobotu svoje predstavy, sny a túžby vymaľovali domácomu publiku. Bývalí divadelní

Záverečná klaňačka, P. Mešo 3. zľava

spolupútnici zmenili svet čerstvej dôchodkyne Helen a vyčistili hodnotovú optiku každému, kto sa snažil byť vnímavým divákom.

V zákulisí sa okrem vzrušenia z premiéry vznášal vo vzduchu aj entuziazmus z ďalších

plánov. „Už keď som sa odhodlal a obetoval hodiny a dni cestovaniu medzi Prahou, Bratislavou, Trnavou a Púchovom, prenášam počas neho v hlave aj ideu, že by sa malo pokračovať ďalej. Nedávam si ružové okuliare, pretože viem, že súbor stojí väčšinou na dôchodcoch a niektorí už majú aj zdravotné problémy a následné, napríklad aj pohybové obmedzenia. Potrebovali by sme prílev nových nadšených ochotníkov,“ kriticky hodnotí plány do budúcnosti režisér Peter Mešo. Zároveň tajomne hovorí aj o ďalších, náročnejších tituloch, ktorými by chcel udržiavať zapálených divadelníkov „v prevádzkovej teplote“. To, koniec koncov, môžete urobiť aj vy, ak im pridete zatlieskať na niektorú z plánovaných repríz.

MIRKA FRANKOVSKÁ

Foto: archív súboru

Nová scéna v Múzeu bábok a hračiek na Slovensku

Barokový kaštieľ na hrade Modrý Kameň je od roku 1992 sídlom múzea, ktoré sa v roku 1994 začalo svojou zbierkotvornou činnosťou orientovať okrem regionálneho národopisu a histórie na bábkové divadlo a hračky. Od roku 2002 je tak súčasťou Slovenského národného múzea.

Od októbra 2015, po schválení žiadosti o grant z grantov EHP a Nórska a s 15 % finančnou podporou zo štátneho rozpočtu SR, sa na hrade realizuje projekt pod názvom *Obnova barokových siení na hrade Modrý Kameň pre bábkové divadlo, regionálnu históriu a tvorivé dielne detí a mládeže*, ktorý naštartoval obnovu východného krídla barokového kaštieľa v jeho doteraz neprístupnej časti v prízemí.

Obnovená baroková sála

Hlavnou myšlienkou projektu bolo vytvoriť v týchto priestoroch miesto pre historickú expozíciu dejín hradu a mesta Modrý Kameň, obnoviť pôvodnú barokovú stĺpovú sieň na realizáciu divadelných predstavení, tvorivých dielní pre deti a mládež, interaktívnych výstav a aj vykurovaný priestor na prednášky, semináre a konferencie po celý rok. Pre realizáciu a dlhodobú udržateľnosť tejto myšlienky sme vďaka dlhoročnej spolupráci s Katedrou bábkarskej tvorby DF VŠMU v Bratislave a jej medzinárodným kontaktom prostredníctvom medzinárodného bábkarského zväzu UNIMA získali nórskeho partnera – Kulturproduksjoner z Oslo. Spolupráca so zástupcami nórskej kultúrnej spoločnosti sa plne realizovala v januári 2017, po ukončení 1. etapy projektu, ktorý dostal názov *HraMoKa*.

Obnovená baroková sála, tvorivá dielňa a príslušné siene budúcej historickej expozície privítali 26. januára 2017 prvých návštevníkov. (Po ukončení obnovy môže dnes návštevník múzea obdivovať veľkolepú klenbovú sieň s piatimi kamennými renesančno-barokovými piliermi – sú najväčšou ozdobou historickej siene.) Ciele a dlhodobú udržateľnosť projektu sme predstavili na úvodnej konferencii, ako aj teraz, v závere implementácie projektu, a na obe podujatia sme pozvali našich projektových

Z vystúpenia tvorivej skupiny

partnerov z Osla – manažérov a lektorov Kulturproduksjoner: Karen Høie, doc. Sweina Gundersena z Katedry umenia, dizajnu a drámy Akershus Univerzity v Oslo a choreografku a herečku Hilde Veroniku Høie. Partnerom zo Slovenska bola Katedra bábkarskej tvorby DF Vysokej školy múzických umení v Bratislave, ktorá prostredníctvom vedúcej katedry a teatrologičky Idy Hledíkovskej široko rozvíja medzinárodné vzťahy.

Tvorivá skupina zložená z nórskeho a slovenských študentov pracovala v Bratislave na pôde Divadelnej fakulty VŠMU pod vedením pedagógov a lektorov od 18. do 24. januára 2017. Projektovou úlohou tvorivého tímu bolo pripraviť spoločnú prezentáciu bábkového divadla. Nórske a slovenské tvorcovia sa nechali inšpirovať východoázijskou technikou vedenia bábok – tradičným japonským bábkovým divadlom bunraku, v ktorom bábkari vodia traja vodiči v dokonalej súhre herecko-animátorského výrazu. V súčasnosti sa touto technikou inšpiruje mnoho divadiel najmä v západnej Európe, u nás sa táto technika zatiaľ nepraktizuje. Nórske bábkarské inšpirácie boli preto pre slovenských študentov bábkarského umenia príťažlivé. Prešli tréningom fyzických cvičení, prostredníctvom ktorých sa učili fyzickej harmónii, čo využili pri trojitom vedení figúr. Po tvrdej fyzickej príprave a uvoľňovacích cvičeniach pod vedením choreografky a herečky Hilde Veroniky Høie účastníci workshopu

pristúpili k výrobe jednoducho robených papierových figúr (na rozdiel od japonskej tradície náročne rezaných a kostýmovaných drevených bábok s relatívne zložitým vodiacim mechanizmom). Proces naštudovania samotného príbehu, ktorý rámcovoval príchod archeológov na hrad, prebiehal vo vynikajúcom tvorivom dialógu a za skvelej spolupráce nórskeho a slovenského tvorcov – študentov aj pedagógov. Vznikli vtipné vystúpenia, zložené z mikropříbehov hraných vo viacerých sekvenciách.

V dňoch 25. – 26. januára 2017 v SNM – Múzeu bábkarských kultúr a hračiek na hrade Modrý Kameň na záverečnej konferencii i v rámci seminára s deťmi a mládežou regionálnych umeleckých škôl mali mladí umelci príležitosť ukázať našej verejnosti menej známe formy bábkového, resp. figuratívneho divadla.

Múzeum uchováva vo svojich zbierkach okrem veľkej zbierky hračiek aj 2 331 kusov divadelných bábok, scénografických prvkov, knižné vydania historických divadelných hier kočovných bábkarov a mnoho ďalších zaujímavostí. Jednou z nich je divadelná maringotka bábkarskej rodiny Dubských z Piešťan, ktorá stojí na nádvorí hradu Modrý Kameň a avizuje návštevníkom, že vstúpili do sveta bábok.

HELENA FERENCOVÁ
Foto Ida Hledíkovskej

Dramatická výchova v Národnej rade SR

Hoci sa dramatická výchova začala systematicky usádzať na Slovensku koncom 70. rokov minulého storočia prostredníctvom Osvetového ústavu, jeho pracovníčky Brigity Hanákovovej-Koppovej a poradného zboru pre detské divadlo, i tvorby súboru LUDUS pod vedením Xénie Gracovej a Petra Kubu, čím sa vytvorili základy pre uvedenie tejto metódy do nášho, predovšetkým detského a amatérskeho divadla, do dnešných dní sa nepodarilo dostať dramatickú výchovu do systému povinnej a vysokoškolskej výchovy a vzdelávania. V Českej republike sa odrazili z podobnej základne ako u nás na úroveň vytvorenia samostatnej katedry dramatickej výchovy na Divadelnej fakulte Akadémie múzických umení v Prahe s bakalárskym a magisterským štúdiom už pred 25 rokmi. K AMU sa postupne pripájala dramatická výchova ako vyučovací predmet aj na viacerých katedrách pedagogických fakúlt, čo sa podarilo na niektorých fakultách aj na Slovensku (Banská Bystrica, Nitra, Trnava), no posilnenie závažnosti dramatickej výchovy v podobe samostatného študijného odboru, alebo dokonca katedry sa zatiaľ nedarí.

Dramatická výchova sa tak u nás rozvíja najmä na základných umeleckých školách, prostredníctvom občianskych združení, NOC, profesionálnych divadiel a pod. Jej pedagógovia získavajú predpoklady pre svoje pôsobenie na pražskej škole, no v prevažnej väčšine samostatnou prípravou a talentom – štúdiom literatúry a účasťou na tvorivých dielňach či kurzoch u nás a v zahraničí, najmä v Anglicku, Česku, Rakúsku a i. Osobitú skupinu predstavujú absolventi profesionálnych divadelných odborov našich vysokých umeleckých škôl, ktorí sa však so systematickou metodikou dramatickej výchovy počas štúdia neraz ani nestretnú a tiež si vzdelanie a skúsenosti dopĺňajú sami.

Novovzniknutá spoločnosť s ručením obmedzeným *EDUdrama*, na ktorej čele sú práve absolventky spomínanej pražskej katedry (B. Jurinová, V. Kořínková), sa rozhodla pohnúť stavom dramatickej výchovy na Slovensku. Vytvorila si sériu tvorivých vzdelávacích programov a interaktívnych predstavení pre školy aj pre deti s rodičmi; nimi chce na základe postupov dramatickej výchovy a spoločného kolektívneho zážitku formovať poznanie, postoje, komunikáciu a správanie detí a mládeže. Tým

však svoje pôsobenie nevidí ako uspokojivé, a tak iniciovala pracovné stretnutie k téme dramatickej výchovy vo vzdelávaní na pôde Národnej rady Slovenskej republiky dňa 22. februára 2017.

Na stretnutie prišli predovšetkým tí, ktorí s dramatickou výchovou pracujú ako pedagógovia, lektori, manažéri. Za značný úspech iniciatívy možno pokladať, že sa stretnutie konalo na základe pozvania a zainteresovania poslancov NR SR do celej problematiky – Viery Dubačovej, divadelnej režisérky, Zuzany Zimenovej, analytičky v oblasti vzdelávania a osobnosti OZ Nové školstvo, a Miroslava Sopka, učiteľa a viceprezidenta Slovenskej komory učiteľov. Aj ich cieľom je, aby sa dramatická výchova stala súčasťou našej výchovy a vzdelávania jednak ako jedna z metód výchovno-vzdelávacieho procesu vo všeobecnosti a jednak ako samostatný predmet, ktorý rozvíja a overuje emocionálne, sociálne, komunikatívne schopnosti a poznanie na základe zážitku každého jednotlivca i skupiny. EDUdrama si napokon za svoje hlavné heslo určila: *Zažite život na nečisto!*

So svojimi skúsenosťami sa na stretnutí podelili v príspevkoch viacerí účastníci, ktorí s dramatickou výchovou, divadlom či vzdelávaním majú do činenia. O osobitých výsledkoch v sociálne znevýhodnenom prostredí, chudobe a s projektom Psota v Bátovciach informovala Iveta Ditte-Jurčová, o projekte Vzdelávanie divadlom na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre Dagmar Inšitorisová, o problémoch a možnostiach prípravy pedagógov, uvádzaní predmetu tvorivá dramatika v spojitosti s inými predmetmi na Univerzite Mateja Bela hovorila Eva Pršová (aj predsedníčka Združenia tvorivej dramatiky Slovenska) a i. Do výchovy k tvorivej dramatike je zainteresovaných viacero inštitúcií, ktoré o sebe nie vždy vedia (okrem spomínaných vysokých škôl aj Metodicko-pedagogické centrum v Trenčíne). Zaujímavú myšlienku o potrebe angažovanosti každej divadelnej profesionálnej inštitúcie v procese dramatickej výchovy detí a mládeže v rámci svojej činnosti, ktorú už úspešne realizuje napríklad SND či Divadelná Nitra, predniesla Darina Kárová. Veľké nádeje na vznik študijného odboru dramatická výchova sa však celkom prirodzene viažu na Vysokú školu múzických umení v Bratislave, Peter Pavlac sa snažil na ne reagovať z hľadiska možností školy.

Presadiť dramatickú výchovu do systému školských vyučovacích predmetov a viesť rokovania so zodpovednými pracovníkmi na Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR si teda zobrali za svoju úlohu spomínaní poslanci NR SR, dúfajme, že v tomto procese budú úspešní.

Okrem spomenutého legislatívneho cieľa chce EDUdrama byť aj spoločnou platformou pre všetkých, ktorí s dramatickou výchovou pracujú alebo majú o ňu záujem. Uvidíme teda, či sa jej podarí vybudovať aj aktívnu databázu všetkých zainteresovaných s komplexnou informačnou webovou stránkou, na ktorú sa budú divadelníci, pedagógovia, študenti, mládež i deti

pravidelne napájať. Závisí to nielen od tvorivého tímu EDUdramy, ale od všetkých, ktorí majú o dramatickú výchovu záujem.

Organizátori po stretnutí preto vytvorili štyri pracovné skupiny (metodickú, vzdelávania pedagógov, legislatívnu, komunikačnú) a do ich činnosti sa môžu účastníci v ďalšom procese zapojiť.

Význam i zanedbanie dramatickej výchovy sa totiž ukazuje, ako poukázala aj Viera Dubačová, práve v období súčasných nezdravých až patologických sociálnych a spoločenských javov.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ

Soaré pre tetu Milku

Detský divadelný súbor Kamarát má na svojom konte v tejto ochotníckej sezóne obdivuhodné polstoročné aktívne pôsobenie v martinskom kultúrnom živote i v amatérskom divadle na Slovensku. Od súboru si nemožno odmyslieť jeho neúnavnú, obetavú, najzasvätejšiu a najzaslúžilejšiu dušu – vedúcu Emíliu Hajdúchovú.

Na pohľad drobná, mimoriadne húževnatá, nadovšetko trpezlivá bola pre deti tetou Milkou a spolu s polstoročným súborom oslávila aj svoje osobné jubileum – 85. narodeniny. „Jej“ deti pre ňu pripravili krásnu oslavu.

Priestor poskytla obnovujúca sa Živena v Martine a kamaráti z Kamaráta, spolu s Evou Benčíkovou, nástupkyňou „tety Milky“ a dnešnou vedúcou súboru, vyjadrili svoje poďakovanie za jej štyridsaťpäť rokov trpezlivosti s detskými hercami aktuálnou autorskou hrou.

Kamaráti zahrali na motívy večne mladej Exupéryho knižky svoj súčasný originálny príbeh. S mladistvým vtipom aj poéziou predstavili známe postavičky osobitej verzie Malého veľkého princa. Eva Palovčíková-Záthurecká, manažérka Turčianskeho kultúrneho strediska v Martine, prispela do soaré so svojou ľudovou hudbou i spevom obľúbených piesní E. Hajdúchovej. Priateľskú poctu a úctu jej precíteným prednesom Hviezdoslavovej básne Priadka prejavila metodička detského divadla v Martine Eva Kalnická.

Čas sa našiel aj na gratulácie a ocenenie stále sviežej jubilantky. V mene vedenia mesta Martina jej zablahoželal a odovzdal pamätný list viceprimátor Imrich Žigo. Medzi gratulantmi sa objavila aj Magda Vášáryová, predsedníčka spolku slovenských žien a šarmantná hostiteľka večera na pôde Živeny. Významné ocenenie – zlatý Litteras Memoriales – jej odovzdala Miroslava Ševčíková Šumská z odboru kultúry

E. Hajdúchovej (sediaca) gratuluje M. Vášáryová

VÚC v Žiline. S divadelným súborom Kamarát a jeho vedúcou spolupracoval ako režisér aj súčasný riaditeľ Slovenského komorného divadla v Martine František Výrostko. Jeho bezprostredné slová spomienok, uznania a vďaky „tetu Milkou“ mimoriadne potešili a srdečnosťou rozosmiali všetkých prítomných. Uznáním za dlhoročnú tvorivú a trpezlivú výchovnú prácu s chlapcami a dievčatami nešetrila riaditeľka Turčianskeho kultúrneho strediska v Martine Nataša Petrová. Bývalý člen, jeden z mnohých odchovancov DDS Kamarát Tibor Kubička, dnes profesionálny divadelník, venoval oslávenkyňi pár milých beťárskych spomienok a za generácie kamarátov z Kamaráta jej odovzdal pozdravy v podobe kytíc kvetov a darčiekov.

Oslávenkyňa celý večer na prítomných vyžarovala čaro svojej osobnosti. V rozhovore s mladými sprievodcami večerného soaré, kamarátmi Dominikou a Oliverom, prezradila veľa zaujímavých a úsmevných príhod.

Do ďalších rokov želajú kamaráti z Kamaráta vzácnej „tete Milke“ pevné zdravie a veselú myseľ.

VLASTA KUNOVSKÁ

Snímky archív FB

Ešte jedno obzretie za rokom 2016

Rok 2016 bol v detskej dramatickej tvorbe výnimočný, pretože sa konali prvýkrát dva svetové festivaly detského divadla. Prvým bol „putovný“ festival detského divadla v Stratforde (Kanada), ktorý pokračoval v tradícii festivalov založenej v Lingene roku 1990. Festival v Toyame (Japonsko) je mladší a prívlastok „svetový“ oficiálne získal až v roku 2016. *Detský divadelný súbor (DDS) Prvosienka zo Zákamenného* mal česť reprezentovať Slovensko na oboch podujatiach. Vďaka tomu máme možnosť porovnať oba festivaly a podeliť sa so skúsenosťami z nich.

Prebratie štafety z Lingenu do kanadského Stratfordu vyzeralo ako výborný nápad, lebo sa tam koná shakespearovský festival. Divadelná tradícia, publikum a, samozrejme, aj priestory tam určite budú, predpokladali sme. Vzdialenosť nehrala rolu – okrem USA to všetci mali ďaleko. Mesto nie je veľké a organizátori mali zanietených a obetavých dobrovoľníkov. Celý náš súbor – 11 ľudí – bol ubytovaný v jednej rodine. Domáca Sue sa o nás obetavo starala a s pomocou susedov a priateľov to zvládla skvele. Festivaly tohto typu nie sú súťažné, ale ako býva zvykom, na druhý deň po vystúpení bolo fórum režisérov, kde sa hovorilo o každom predstavení.

Nás najviac zaujalo predstavenie zo Salvadoru pod vedením kanadského režiséra. Cez príbeh chlapca zo smetiska a jeho kamarátov nám priblížilo život detí v ich krajine. Veľmi zaujímavá bola debata, z ktorej sme sa viac dozvedeli o podmienkach vzniku a tvorby inscenácie. Veľa otázok vyvolalo aj austrálske predstavenie, na ktorom diváci dostali

hlasovacie zariadenie a sami mohli ovplyvniť dej predstavenia. Nemohli sme sa však ubrániť dojmu istej manipulácie zo strany tvorcov inscenácie. Videli sme aj viacero rozprávok, slušné divadlo poézie od Estóncov, ale aj tradičné stvárnenie príbehov z ázijských krajín. My sme ponúkli inscenáciu *Za plotom* a mala u publika veľmi dobrý ohlas.

Čo nás vyslovene sklamalo, boli divadelné priestory. S dobrovoľníkmi sme prvý deň prešli celý Stratford a videli veľmi pekné divadelné budovy. Tešili sme sa predčasne – celý svetový festival sa konal v aule strednej školy, kostole a hale mestského úradu. Z takýchto nedivadelných priestorov vyplývali všetky ďalšie obmedzenia – ozvučenie, svetlá, zadný horizont... Pochodili sme už toho dosť, ale tu sme boli niekedy zúfalí. Len zavesenie bieleho plátna a zdvihnutie zadného horizontu bol problém na dve hodiny... Česi mali zas tú smolu, že začínali ako prví. Na ich prvé vystúpenie prišlo asi tridsať ľudí, z toho jedenásť „prvosienok“... Ešteže hrali – ako všetci – aj druhýkrát. Kto boli tí všetci? Z Európy my, Slovinci, Česi, Nemci, Estónci, Rusi, z Ameriky USA, Kanada, Paraguaj, Kolumbia, Kuba, San Salvador, z Ázie Indonézia, z Afriky Uganda a súbor z Austrálie. Spolu vyše tristo detí a ich sprievod.

O necelých šesť týždňov, koncom júla odleteli „prvosienky“ do Japonska. Prvýkrát sme tam boli pred štyrmi rokmi, a tak sme mohli porovnávať... Bývali sme v tom istom hoteli a festival sa odohrával v tých istých priestoroch. Mali sme česť uviesť multimediálne predstavenie *Do krajiny koní* na hlavnom festivalovom

pódium v Aubade Hall v posledný deň pred záverečným ceremoniálom. Kapacita sály pre 2200 divákov bola plná a pred väčším počtom ľudí už asi nebudeme hrať. Ostatné divadlá boli tiež na vysokej úrovni; aj tie „menšie“ s kapacitou cca 600 divákov boli vynikajúco vybavené a na všetkých predstaveniach minimálne na 80 percent zaplnené.

Hľadisko divadelnej sály v Toyame

Organizácia bola typicky japonská – presná a precízna. Keďže sme vystupovali posledný deň, mali sme možnosť vidieť prípravu japonských súborov v zákulisí. Disciplinovanosť malých Japoncov bola obdivuhodná: 40 malých detí sa tiesnilo v šatni bez akéhokoľvek reptania a vypytovania tak dobre známeho režisérom detských súborov u nás. Líčenie prebiehalo

ako na páse – štyri maskérky mali pred sebou štyri rady detí a behom chvíľky nalíčili celý súbor... Po divadelnej stránke urobili veľký krok vpred: kým pred štyrmi rokmi ich vystúpenia mali v podstate rovnaké choreografie, teraz boli naozaj rôzne a z veľkej časti originálne. Úvodné vystúpenie obstarali dva súbory a bolo naozaj výpravné kostýmami, scénou aj počtom účinkujúcich. Pri záverečnej klaňačke sme skončili na čísle 172 a to sme ešte nestihli spočítať všetkých... Pri takých počtoch sa netreba diviť, keď organizátori oznámili počet účastníkov festivalu – 1500 účinkujúcich a asi 2200 organizátorov.

Toyamský festival má širší záber. Videli sme tradičné aj klasické divadlo, balet, moderný aj scénický tanec, a dokonca i detský a mládežnícky orchester. Ten hral aj *Smoke on the Water* od Deep Purple a mladí Japonci to roztočili naozaj skvele!

Okrem poriadnej dávky divadla – predstavenia boli s prestávkami od deviatej ráno do ôsmej večer – nám organizátori pripravili pestrý program. Dva dni boli doobeda workshopy, kde sme sa mohli oboznámiť s hrou na tradičné japonské hudobné nástroje, kresliť japonské písmená, zvýšiť pohybovú schopnosť... Zážitkom bola návšteva národného pokladu Japonska – budhistického chrámu v meste Takaoka – a večerného festivalu svetla. Oboznámili sme sa aj s tradičným obradom pitia čaju a ochutnali tradičný zelený čaj (veľmi nám nechutil...). Samozrejme, neobišli sme ani obchody, ale aj tam zasiahla globalizácia, pretože väčšina tovaru mala visačku *Made in China*. Každý si však niečo našiel, čo mu bude pripomínať dni na najlepšom festivale za posledné roky.

Deti mohli spoznať úplne inú kultúru, videli iný spôsob života a množstvo divadelných podnetov. Pre nás dospelých bolo úžasné sledovať perfektnú disciplinovanosť Japoncov, či už na pódiu, kde sa niekedy hemžilo štyridsať

Stavanie stanu – súsošie z r. 1997 s našimi dievčatami v Stratforde

maximálne šesťročných detí, alebo v bežnom živote na uliciach. Ozaj – ulice! Za celý pobyt sme nenašli ani jeden ohorok od cigarety, ani jednu žuvačku či iné smeti. Neveril som vlastným očiam, keď som videl ako zamestnanci plejú trávnik – pinzetou...

Na oboch festivaloch boli aj sporné momenty. Z Indonézie pricestovali dva súbory, ale odmietli cestovať spolu v jednom autobuse, pretože nepochádzali z rovnakej kasty. Ron Dodson – hlavný šéf festivalu – to vyriešil jednoducho. Odkázal, že ak nenastúpia, nech si hľadajú dopravu z Montrealu do Stratfordu sami... V Japonsku bol zase súbor z USA, ktorému organizátori venovali „osobitnú pozornosť“ – mali čiastočne iný program a akési osobitné zaobchádzanie. Ale to sme zažili aj v Lingene v roku 2010, len veľmi bola iná... Zaujímavé bolo aj financovanie pobytov niektorých súborov. V Stratforde hradili Salvadoru všetko Kanaďania a Česi vypísali zbierku na webe. V Japonsku si Litovci skoro všetko hradili z vlastného vrečka (malú čiastku im dalo domovské mesto), Česi dostali grant od ministerstva a mesta a chýbajúce financie doplnili z vlastných zdrojov. Podobne sme to riešili aj my. Na Stratford nám prispel Fond na podporu umenia, škola a rodičia, a Japonsko sme riešili kombináciou príspevkov rodičov, sponzorov a školy, pri ktorej DDS Prvosienka pracuje. Nebolo to jednoduché, ale spoločnými silami sa to podarilo. Všetkým patrí naše poďakovanie za možnosť reprezentovať Slovensko na vrcholných prehliadkach detského divadla.

A ešte jedna poznámka na záver: v Šali na Zlatej priadke sme videli každý rok inscenácie, ktoré by sa nestratili ani na prehliadkach v zahraničí. Chce to len odvahu a chuť vycestovať. Aj my sme začínali na malých festivaloch, ale nabhierali sme kontakty a skúsenosti, o ktoré sme ochotní sa podeliť.

PAVOL DEMKO

Spice girls slovenského divadla

Obraz britskej speváckej skupiny 90. rokov použil Karol Mišovic (1987) len ako približnú metaforu k svojej knihe o piatich slovenských divákoch na jej prezentácii vo februári v Štúdiu 12. „Tie naše slovenské dievčatá boli totiž oveľa lepšie.“

Mladý slovenský divadelný vedec a historik vytvoril vo svojom veku dielo, ktoré je pre slovenskú divadelnú históriu veľmi potrebné. Zaplnil deficit, ktorý v slovenskej teatrologii zostal z minulých rokov. Hoci je muž, rozhodol sa upriamiť svoju pozornosť na popredné ženské herecké osobnosti slovenského divadla. V úvodnej časti knihy *Javiskové osudy* prechádza vývojom slovenského ženského herectva Slovenského národného divadla od jeho začiatkov až do revolúcie 1989. Štúdiu označuje za náčrt, no nie je to zbežný, lež dostatočne podrobný a hĺbkový prehľad ženskej časti hereckého súboru SND. Pozerá sa na ne nielen z vonkajších spoločenských súvislostí, ale aj cez ich osobnú a umeleckú biografii, pričom charakteristika ich herectva hovorí o mimoriadnom vnímaní, klasifikovaní a poznaní ich tvorby. Medzi herečkami nájdeme aj zopár takých, ktoré vyšli z ochotníckeho zázemia, čo autor pozorne zaznamenáva.

Nasledujúce časti knihy sa upriamujú rozsiahlymi štúdiami už na vybrané herecké legendy, ktoré charakterizovali svojím zjavom a najmä výkonmi slovenské divadlo, televíziu a rozhlasovú i filmovú tvorbu od polovice 40. rokov až do konca 20. storočia – Máriu Prechovskú, Evu Kristinovou, Vieru Strníškovú, Zdenu Gruberovú a Evu Polákovú. Ich výber bol čisto subjektívny, a tak každej z nich sa venoval nielen ako vedec, ktorý si k jednotlivým osobnostiam zozbieral materiál, naštudoval ho, prezrel všetky dostupné záznamy a napísal štúdiu, ale aj ako človek,

ktorý mal ku každej z nich svojím spôsobom osobitý srúcný vzťah, hoci ich živé na javisku (až na jednu malú výnimku) nevidel. Kniha o slovenských divadelných hviezdach sa preto dobre číta nielen odborníkom, ale aj obyčajnému čitateľovi.

Hoci takmer všetky herečky nemali – a ak áno, tak len minimálnu – ochotnícku minulosť, pre amatérskych divadelníkov môžu slúžiť ako príklad nielen bohatého divadelného života, ale aj náročnej hereckej cesty vedúcej k jednotlivým výhram, neraz aj prehrám. Karol Mišovic však nepodáva len fundovaný a pútavý obraz o slovenských herečkách, ale aj nezvyčajný príklad skúmania, uchopenia a charakterizovania slovne nie ľahko pomenovateľnej zložky divadelného umenia – hereckej tvorby. Kniha je tak aj ukážkou myslenia, systemizovania a vyjadrovania o hereckom prejave, jeho tvorbe a výsledkoch v užších divadelných aj širších spoločenských súvislostiach. Príklad práce, z ktorej by sa mali učiť aj porotcovia amatérskych divadelných prehliadok, ako vnímať a hodnotiť hereckú súčasť divadelných inscenácií.

Cennú prácu, ktorú vydal Divadelný ústav, kde si ju možno aj zakúpiť, dopĺňa bohatý fotografický materiál a kompletne súpisy postáv spomínaných herečiek i menný register.

jč

Bábkar s básnickou dušou

Kolektívna monografia *Čítanie v myslí bábkara a básnika* (Jozef Mokoša) vznikla pod vedením teatrologičky Dagmar Inšitorisovej. Autormi ďalších kapitol sú: teatrologičky Ida Hledíková a Barbora Krajč Zamišková, literárni vedci Andrea Bokníková a Matúš Mikšík a diplomant J. Mokoša Peter Tilajčík.

Prvý tematický celok s názvom *Dramatická tvorba* tvoria príspevky, ktoré sa zaoberajú autorskými aktivitami Jozefa Mokoša:

D. Inšitorisová sa v kapitole *Dramatická tvorba pre divadlo, rozhlas, film a televíziu* venuje dramatickým útvarom, ktoré J. Mokoš vytvoril pre deti i dospelých. Peter Tilajčík sa v kapitole *V Krajskom bábkovom divadle Banská Bystrica* zaoberá takmer dvadsaťročným pôsobením J. Mokoša v tomto divadle (1962 – 1981), vďaka čomu sa stalo známym nielen v česko-slovenskom divadelnom kontexte. Záver tvorí kapitola D. Inšitorisovej *Dramaturgické myslenie*

ako báseň, v ktorej pomenúva a sumarizuje základné postupy späté s dramaturgickou tvorbou J. Mokoša pre detského i dospelého diváka.

Druhý tematický blok s názvom *Básnická tvorba* je zameraný na básnickú a čiastočne aj prozaickú tvorbu J. Mokoša: A. Bokníková vytvorila najrozsiahlejšiu kapitolu o jeho celej básnickej tvorbe s názvom *Poézia, ktorou sa nám prihovára mág i dôverný spoločník*. M. Mikšík je autorom kapitoly s názvom *Ten istý básnik (K básnickej tvorbe pre deti)*.

Tretí tematický blok s názvom *Pedagogické aktivity* sa venuje pôsobeniu J. Mokoša na Divadelnej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave: B. Krajč Zamišková v kapitole s názvom *Pedagóg, za ktorého sa oplatí bojovať* mapuje jeho pedagogické metódy počas výučby predmetov autorská tvorba, réžia, dramaturgia a i.

Štvrtý tematický blok s názvom *Autorská poetika dramatickej a básnickej tvorby* obsahuje práce J. Mokoša, ktoré pomáhajú hlbšie pochopiť spôsob jeho dramaturgického myslenia.

Témy dopĺňa rad podkapitol z pera spolupracovníkov J. Mokoša (Uher, Šmihla,

Vajdička, Horák, Rezník, Kákoš, Ivaška, Spišák, Palik) a rôznych odborníkov (Čajková, Lásková, Škripková a i.). Osobitým typom príloh sú básnické a prozaické texty J. Mokoša, ktoré oddeľujú od seba jednotlivé kapitoly, prípadne podkapitoly.

Súčasťou monografie je aj menný register, výber z personálnej bibliografie Jozefa Mokoša a DVD s ukážkami z jeho tvorby a prác o ňom (študentské práce, teatrologické a literárnovedné práce atď.).

Monografiu vydalo Slovenské centrum UNIMA v spolupráci s VŠMU v Bratislave a jej vydanie finančne podporil Fond na podporu umenia a VŠMU.

IVAN GONTKO

Odišla Gulôčka, Matka Guráž...

(9. 9. 1957 – 2. 1. 2017)

Volala sa Štefánia Slobodová, ale všetci ju volali Pepka. Bola zo Zelenča, ale ona vravela, že je z Linča. Bola predavačkou v obchode, ale preslávila sa ako herečka. V legendárnom Z-divadle. A to bolo známe nielen v Československu, ale účinkovalo aj v bývalej Juhoslávii, Rakúsku, Taliansku, Anglicku, Nemecku, Bulharsku, Maďarsku, Francúzsku, Belgicku, Rusku – najďalej v Japonsku. A dvakrát na Svetovom festivale amatérskeho divadla v Monaku. Divadlo i Pepka zbierali všade uznanie a ceny. A, samozrejme, aj na najvyšších domácich fórach. Bola prvou laureátkou Ceny Jozefa Kronera za celoživotné dielo v oblasti hereckej tvorby v amatérskom divadle (2004).

Nezačínala však na javisku, ale za ním – ako šepkárka. Divadlo ju očarilo, ostych však bol väčší. Až na jednej skúške javiskovej adaptácie Gogolovho románu *Mŕtve duše* veľký divadelný mág Jozef Bednárík rezolútne povedal: „Čo sa ondzíš?! Budeš hrať, text vieš!“ Tak vznikla Pepkina prvá pozoruhodná kreácia, statkárka Sobakievičová (1979). Nehrala v Plautovom *Chvastúňovi* (1976), ani v hre bratov Čapkovcov *Zo života hmyzu* (1977), ani v Shakespearovej

Štefka Slobodová (vpravo) v inscenácii *Matka Guráž* (1985)

hre Koniec všetko napraví (1978). Mimochodom, s touto inscenáciou sa začala púť Z-divadla po zahraničí – zaujala na európskom festivale netradičného divadla v rakúskom Villachu.

Potom už nasledovali inscenácie, v ktorých Pepka hrala veľké a významné postavy – Šuchtáda v *Donovi Juanovi podľa Tírsa de Molinu* (1980), slečnu Rouseletovú v Maupassantovej *Gulôčke* (1981), Matku Guráž v rovnomennej dráme B. Brechta (1985), Matku v adaptácii poviedky F. Kafku *Premena, alebo O tem, jako sa ráz zobudzil pán Gregor Samsa vo svojej postely a ziscil, že sa premenyl na obludný hmyz* (1985).

Bednárikovské divadlo – už v Zelenči – nebolo divadlo psychologizujúce ani sentimentálne, skôr – povedané s Majakovským – divadlo zväčšujúceho skla. Schopné vyjadriť významy v erupcii situácií s presne určeným typom, v strhujúcom rytme, s expresívnym výtvarným riešením a odvážne mixovanou hudbou. Herec tu musel na malej ploche vykúzlíť typ, postavu i vzťahy ako esenciu významov celku. Pepka sa ukázala ako herečka, ktorá tieto neľahké úlohy zvládla s bravúrou. Presne kreslila kontúry a vložila do nich aj človečenskú postať. V tom bola

jedinečná. Napokon hrala v súbore, ktorý musel zvládnuť analogické postupy, pretože Bednárik nepustil zo svojich režisérskeho pazúrov ani malú postavu. A nakladal na svojich hercov naozaj bremená veľkej tónáže – vyžadoval brilantný verbálny prejav, náročný pohyb, mimiku s výrazným líčením, prácu s kostýmom a rekvizitami. V inscenáciách, v ktorých Pepka hrala, mal v nej oporu – v tvorbe i disciplíne. Jej divadelný život sa skončil postavou Marmelády v inscenácii Goldoniho komédie *Impresário zo Smyrny* (1987).

Posledné dejstvo života herečky Štefanie Slobodovej bolo už bolestné. Krutá choroba čoraz viac obmedzovala jej životný elán. No aj pri slzách ešte vždy preblesol jej charakteristický úsmev.

V Zelenči sa s Pepkou lúčili 5. januára 2017 nielen jej divadelní kolegovia, mnoho Zelenčanov, ale aj viacerí divadelníci zo Slovenska a priatelia zo zahraničia. Fanúšikov mala neúrekom. Celkom zaslúžene. Odišla legenda, na ktorú sa nezabúda. Emblém Z-divadla.

VLADIMÍR ŠTEFKO
Foto Filip Lašut

Milan Brežák

(28. 3. 1945 – 28. 1. 2017)

Ochotnícke divadlo postihol v tomto roku silný úder. Po ťažkej chorobe, s ktorou bojoval ako lev, nás v polovici januára opustil Milan Brežák.

Je málo ľudí, ktorých život je taký naplnený láskou k divadlu.

Napriek materialistickému svetonázoru bol Milan človek duchovný. Nezhromažďoval hmotné statky, žil pre idey, spoluvytváral ich a pomáhal obhajovať. Cítil a vedel, že divadlo nie je miesto, kde sa môže ukázať a predvádzať, ale je to aréna pre nové a revolučné myšlienky, ktorých ambíciou je meniť svet k lepšiemu.

So svojimi stanoviskami v každom spornom prípade sa priklonil k odvážnejšiemu, inovatívnejšiemu, umelecky priaznivejšiemu riešeniu, hoci mohlo mať za následok kontroverzie. Vždy bol ochotný a schopný racionálne svoj názor obhajovať. Robil to s úsmevom, bol tmelom divadelného súboru. Je jeho veľkou zásluhou, že súbor DISK sa v osemdesiatych rokoch minulého storočia dostal medzi špičku slovenského ochotníckeho divadla a že tam zotrval počas troch dekád až dodnes.

Milan Brežák v inscenácii Stabilizácia (2015)

Mnohé postupy, ktoré vyvolávali a veru často aj dnes vyvolávajú odpor (nekonečné diskusie o používaní vulgarizmov, za ktoré sa často považuje aj odvážne vyslovený názor, myšlienka), Milan obhajoval veľmi pokojne, neustále poukazujúc na mnohofarebnosť života, a teda

vlastne na právo a aj povinnosť umelca hovoriť pravdu, hoci znie nepríjemne a bolestivo.

Po odchode do dôchodku v roku 2007 sa do činnosti pre divadelný súbor DISK pustil naplno. Zvládol zložitú agendu komponovania projektov aj ich administratívnu realizáciu. Stal sa tak priam ideálnym impresáriom, ktorý dokázal na seba prevziať všetko to neumelecké, čo tvorba potrebuje, vytvoril priam ideálnu pôdu pre tvorcov, a nikdy sa nestážoval, robil to rád, lebo vedel, že to robí v mene umenia. A všetko bez nároku na poďakovanie.

Bohužiaľ, aj ochotnícke divadlo je oblasť, ktorej sa nevyhýbajú rôzne zákulisné aktivity, intrigy, úsilie ovplyvňovať výsledky súťaží nepriamo, ovplyvňovaním kompetentných ľudí.

Všetko to bolo Milanovi vždy odporné a nikdy sa na niečom podobnom nezúčastňoval. Jeho založenie hovoriť vždy na rovinu ho mnohokrát v malomeštiackych pomeroch odsunulo do málo prijateľných pozícií, ale nikdy sa ich nepokúšal vylepšiť inak ako otvorenou diskusiou a prezentovaním svojej tvorby.

Hovorí sa, že všetci sme nahraditeľní, ale nie vždy je to pravda. V Milanovom prípade, bohužiaľ, vznikla jazva, ktorá tak skoro zaplnená nebude.

BLAHO UHLÁR
Foto archív NOC

Rozhovor s posledným držiteľom Ceny Jozefa Kronera v amatérskom divadle bol uverejnený v Javisku 3/2014.

Divadelník Pavol Belán

(27. 9. 1940 – 12. 1. 2017)

Rimavskosobotskí divadelní ochotníci sa začiatkom roka 2017 rozlúčili s najstarším členom divadelného súboru Divosud Pavlom Belánom.

Rodák z Rožňavy detstvo a mladé roky strávil v Šafárikove, kde ako študent a neskôr mladý pedagóg slovom sprevádzal vystúpenia v tom čase známeho a obľúbeného folklórneho súboru Čierťažeň. Študoval architektúru na SVŠT v Bratislave, počas štúdia v rokoch 1962 – 63 absolvoval divadelný kurz. Popri príprave na budúcu profesiu architekta sprevádzala jeho študentský život záľuba v herectve – raz bolo silnejšie divadlo, raz architektúra. Po skončení štúdií v roku 1968 prišiel do Rimavskej Soboty a zamestnal sa ako učiteľ odborných predmetov, resp. majster odborného výcviku.

V amatérskom divadle *Divosud* pri MsKS v Rimavskej Sobotě pôsobil 30 sezón. Nezabudnuteľným sa stal vďaka postavám Staríka v hre J. Barča-Ivana *Dvaja*, Čubukova v Čechovových jednoaktovkách *Pytačky* a *Jubileum*, Veselého v hre M. Hlušíkovej *Výklad*. Za postavu Čajaka v inscenácii *Kauza Ľapákovci* získal najvyššie ochotnícke herecké ocenenie spojené so zápisom do Knihy cti Zväzu divadelných ochotníkov na Slovensku a Zlatú plaketu Jána Palárika. Hral Herodesa v inscenácii Betlehemska hviezda súboru BADIDO, s ktorým sa zúčastnil aj na prestížnom celosvetovom festivale hier s náboženskou tematikou v Hannoveri. Ako hosť hral v troch hrách amatérského divadelného súboru

Pavol Belán v inscenácii DS Divosud, *Ženský zákon* a iné zákony

Daxner v Tisovci: Samko Tále, *Návšteva starej dámy* a *Otčím*.

Pavol Belán sa v júni 2005 stal držiteľom pocty generálneho riaditeľa NOC v Bratislave za dlhoročnú aktívnu činnosť v oblasti

ochotníckeho divadla, za šírenie divadelného ducha a aktívne účinkovanie v divadelnom súbore DIVOSUD. V tomto súbore bol funkčne aj fyzicky najstarším členom, aj preto sa stal laureátom Ceny mesta Rimavská Sobota v máji 2007. V novembri 2014 mu udelil Ľubomír Šárik poctu riaditeľa Mestského kultúrneho strediska v Rimavskej Sobotě za celoživotné úsilie o rozvoj bábkarského divadla v regióne.

Tak sme ho poznali... Bol mostom medzi dvomi rôznymi svetmi – svetom

divadla a techniky, remesla, vzdelávania. Bol perfekcionista, mimoriadne precízny človek, ktorý sa tešil z každého úspechu, vkusne zrealizovaného interiéru či dobre zahraného predstavenia.

Posledná rozlúčka s našim priateľom, divadelníkom Paľkom Belánom sa konala v Dome smútku v Rimavskej Sobotě 17. januára 2017.

MILANA JUTKOVÁ
Foto Attila Gecse

Bábkarka a metodička hornej Nitry (13. 2. 1965 – 12. 2. 2017)

Sama bola tvorivou umeleckou dušou – bábkarkou, výtvarníčkou, divadelníčkou.

Skončila Strednú umeleckopriemyselnú školu v Kremnici, čo ovplyvnilo jej ďalší profesionálny život, ktorý z veľkej časti venovala Regionálnemu kultúrnemu centru v Prievidzi.

Mnohí sme mali možnosť vidieť ju v predstaveniach súboru Hrčka z Novák či Divadla dvoch v Prievidzi, v bábkarských sólových výstupoch a prežiť hravé chvíle s ňou a jej bábkami. Bola aj všestrannou kultúrnou pracovníčkou, ktorá pomáhala iným na hornej Nitre, aby sa mohli rozvíjať a realizovať. Kurátorka výstav, manažérka divadelných súborov, organizátorka recitačných a literárnych podujatí, organizátorka a lektorka tvorivých dielní, jedna zo zakladateľiek prvého a jediného celoštátneho festivalu seniorského divadla na Slovensku, spoluorganizátorka Beniakových Chynorian – tým všetkým bola *Katarína Súkeníková* (13. 2. 1965 – 12. 2. 2017), s ktorou sme sa rozlúčili 17. februára na Novom cintoríne v Novákoch-Lelovciach.

Celoštátne podujatia bez nej akoby neboli celkom kompletne, lebo tam, kde prišla, prinášala nielen pozitívnu energiu, úprimný úsmev, pre ktoré sme ju volali naše slniečko, ale aj tvorivé nápady a kolektívneho ducha.

Pozornosť, ktorú venovala svojmu regiónu a jeho tvorcom v každej umeleckej oblasti, bola príkladná. S akým citom, hrdosťou a starostlivosťou prichádzala na celoštátne súťaže, festivaly a podujatia so súbormi či úspešnými jednotlivcami zo svojho regiónu. Na poslednej Scénickej žatve sprevádzala vyše sedemdesiatročného víťaza Hviezdoslavovho Kubína nielen ako metodička, ale ako žena, ktorej odovzdanie, podpora a pomoc vysoko presiahli jej pracovnú povinnosť.

Katarína Súkeníková v inscenácii Princezná na hrášku (1994)

Katka Súkeníková v jednom zo svojich rozhovorov povedala, že „všetko už raz bolo. A my sme tu na to, aby sme to znova objavovali, tu a teraz.“ Hodnotu jej pôsobenia a práce budeme mnohí objavovať nielen tu a teraz, ale ešte celé roky.

Čeť jej pamiatke.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ
Foto Filip Lašut

Bábkari zapísaní v UNESCO

Na 11. zasadnutí Medzivládneho výboru pre ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré sa konalo 1. 12. 2016 v Addis Abebe (Etiópia), bol do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO spomedzi 37 žiadostí zapísaný aj prvok *Bábkarstvo na Slovensku a v Čechách*. Bola to historicky prvá spoločná česko-slovenská nominácia na zápis do tohto prestížneho zoznamu.

Bábkarstvo na Slovensku a v Čechách predstavuje tradičný kultúrny prvok. Tento druh divadla spája dramatické, dramaturgické, inscenačné, interpretačné, scénografické, výtvarné i hudobné zručnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou slovenskej a českej divadelnej a literárnej tradície. Pôvodní nositelia tohto prvkov boli rodiny kočovných bábkarov (marionetárov), ktorých produkcie znamenali prvý kontakt širších ľudových vrstiev s divadelnou kultúrou.

Vďaka prepojeniu s národno-vedomovacím procesom nadobudol tento prvok svojbytnú podobu líšiacu sa v mnohých aspektoch od bábkového divadla iných kultúrnych komunít. Pôvodný repertoár prechádzal procesom folklorizácie a postupne vstrebával domáce jazykové a tematické prvky. V postavách sa objavili miestne charaktery, najmä komické a ľudové typy s osobitými vlastnosťami i výzorom, ako napríklad Gašparko (Kašpárek),

sedliaci Škrhola a Trčko a ďalšie. Tradičné bábkové divadlo je neodmysliteľne spojené aj s remeselnou a ľudovou tvorbou. Vďaka odovzdávaniu zručností, skúseností, ale i samotných predmetov (bábky, dekorácie, scény atď.) z generácie na generáciu sa vytvorila silná a pevná tradícia bábkového divadla, ktorá sa prejavuje a rozvíja nepretržite doposiaľ.

Amatérskych divadelníkov s týmto typom tvorby zoznamoval najmä ľudový bábkar Anton Anderle (1944 – 2008), ktorý vystúpil na viacerých festivaloch vrátane Scénickej žatvy.

Zápisom na prestížny svetový zoznam prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva sa zavŕšil trojročný administratívny proces. Úspešná nominácia prebiehala vďaka výraznej podpore a vzájomnej spolupráci Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, Ministerstva kultúry Českej republiky, SĽUK-u, Centra pre tradičnú ľudovú kultúru, Národného informačného a poradenského strediska pre kultúru (NIPOS) v Prahe, diplomatických misií Slovenskej a Českej republiky pri UNESCO a, samozrejme, aj zúčastnených komunít nositeľov tohto prvkov.

Minister kultúry Marek Maďarič slávnostne pripomenul úspešný zápis na programe Vyhlásovania prvkov národného kultúrneho dedičstva v bratislavskom SĽUK-u 2. marca 2017.

Ministerstvo kultúry SR

Tradičné bábkové divadlo Tyjatr z Nitry a Ivan Gontko

Prednášam, teda som... v Kremnici

V dňoch 1. až 4. 6. 2017 sa uskutoční celoštátna prehliadka v umeleckom prednese poézie, prózy, vnútorného monológu a experimentálneho prednesu žiakov základných umeleckých škôl na Slovensku s medzinárodnou účasťou Prednášam, teda som... 2017.

Takíto boli pri prednášaní malí či veľkí recitátori v predchádzajúcich ročníkoch súťaže.

red

Súpis článkov Javiska 2015 – 2016

PROLÓG

- Čajková, Jaroslava: DD – dokumenty doby, dokumenty divadla, 1/2016.
 Čajková, Jaroslava: Dokument a divadlo, 1/2015.
 Čajková, Jaroslava: Chráňme si svoje dedičstvo, 2/2016.
 Čajková, Jaroslava: Kresťanstvo a divadlo, 3/2015.
 Čajková, Jaroslava: Náročné či podenkové, 2/2015.
 Čajková, Jaroslava: Prezentácia generácií, 3/2016.

TÉMA ČÍSLA

- Blaho, Vladimír: O druhoch hudobného divadla, 2/2015.
 Čajková, Jaroslava: Ako dostať amatérske divadlo do databázy (Vítězslava Šrámková), rozhovor, 2/2016.
 Čajková, Jaroslava: Čo nájdeme v Divadelnom ústave (Dária Fojtíková Fehérová), rozhovor, 2/2016.
 Daubnerová, Sláva: Dokumentárna monodráma M. H. L., 1/2015.
 Ditmarová, Lucia – Šišková, Tatiana: Digitalizácia možná aj v NOC, 2/2016.
 Divadelné zbierky v múzeách, anketa, 2/2016.
 Evjáková, Daniela: Prieniky a rozdiely v práci pedagóga a režiséra pri tvorbe hudobno-dramatickej inscenácie, 2/2015.
 Felix, Belo: Hudba v kresťanskom divadle, 3/2015.
 Hevier, Daniel: Báseň a hudba = pieseň, 2/2015.
 Hyža, Ján: Tvorivá výchova speváka v hudobnom divadle, 2/2015.
 Knopová, Elena: Výskum sociálnych premien a jeho výsledky v koncepcii inscenácie, 1/2015.
 Kováč A. Mišo: DDD – Dokladáme svoje dejiny I, 1/2016.
 Kováč, A. Mišo: DDD – Dokladáme svoje dejiny II – Divadelné zbierky, 2/2016.
 Kováč, A. Mišo: DDD – Dokladáme svoje dejiny III – Prezentácia, 3/2016.
 Kováč, A. Mišo: Poznáme dejiny kresťanského divadla?, 3/2015.
 Kovářová, Miroslava: Choreografická a pohybovo-tanečná príprava hudobno-dramatického predstavenia, 2/2015.
 Laciaková, Diana: Kde sa vzalo a prečo nás oslovuje dokumentárne divadlo?, 1/2015.
 Lásková, Mária: Festival v kocke, 3/2016.
 Lejková, Lucia: (Ne)zasvätený pohľad na minulosť, 1/2015.
 Lindovská, Nadežda: O demytologizácii Povstania / Prienik za hranice stereotypov, 1/2015.
 Luther, Daniel: Slovenské Vianoce, 3/2015.
 Nádej, Pravda, Dobro a Krása, anketa, 3/2015.
 Oravec, Peter: Muzikálové herectvo, 2/2015.
 Oravec, Peter: Scénická a kostýmová výprava v muzikáli, 2/2015.
 Piaček, Marek: Hudobná dramatizácia scénickej akcie, 2/2015.
 Prezentácia – nevyhnutnosť alebo predvádzanie, anketa, 3/2016.

- Radmila, Pivčević Nikolina: Amatérske divadlo mení význam obce, 3/2016.
 Váradyová, Alena: Od bedekra k inscenácii, 1/2015.
 Varšo, Milan: Kresťanské divadlo v začiatkoch a školské hry v minulosti, 3/2015.
 Weinciller, Peter: Za porotcov kresťanského divadla, 3/2015.

HRY

- Bakošová, Elena: Fresky na múre, 1/2015.
 Kováč, A. Mišo: Betlehemska hra, 3/2015.

FESTIVALY

- Bekéniová, Ľubica: Generačná vyváženosť na NVL, 3/2016.
 Bekéniová, Ľubica: Naša Vansovej Lomnička 2015, 1/2016.
 Bekéniová, Ľubica: NVL alebo Aký si, slovenský amatérsky prednes?, 1/2015.
 Čajková, Jaroslava: Svetlá slov z tmy, (Dni Mateja Hrebendu), 3/2016.
 Džadíková, Lenka: Kto sú dospelí a kto deti?, 2/2016.
 Felix, Belo: Ozveny prehliadky Divadlo a deti, 2/2015.
 Fojtíková, Fehérová Dária: Medzi formálnymi experimentmi víťazí charakterové herectvo, (FEDIM Tisovec), 2/2015.
 Hitzingerová, Mišíková Katarína: Hľadanie nových inšpirácií, (Zlatá priadka), 2/2015.
 Hitzingerová, Mišíková Katarína: Zlatá štyridsaťpäťka detskej tvorivej priadze, 2/2016.
 Janků, Peter: Na témy i poetiku bohatý 62. Hviezdoslavov Kubín, 2/2016.
 Knopová Elena: Stojaté vody amatérskeho divadla sa predsa len trocha pohli, (Scénická žatva), 3/2015.
 Kováč, A. Mišo: XXIII. Gorazdov Močenok, 3/2015.
 Kováč, A. Mišo: Predjubilejný Gorazdov Močenok, 3/2016.
 Kováč, Peter: Z lokálnej Palárikovej Rakovej, 2/2015.
 Lavrík, Silvester: FEDIM 2016 – inventúra, 2/2016.
 Majerníková, Martina: Prepojenie duší v Chynoranoch, 1/2016.
 Mikuš, Hanzelová Jana: Quo vadis, pantomíma?, (XXII. PAN), 1/2016.
 Moško, Matej: Levočský Exit tento rok bez víťaza, 2/2015.
 Pariláková, Soňa: Čím má byť umelecký prednes detí?, (HK), 2/2015.
 Pariláková, Soňa: Keď chce byť prednes reflexiou života, (HK), 2/2016.
 Pariláková, Soňa: Vykročenie po jubileu, (HK), 2/2015.
 Pelešová, Janka: Slovenský festival poézie Beniakov Chynorany, 1/2015.
 S nadhľadom a odstupom k triezvosti, (Scénická žatva), 3/2016.
 Súkeníková, Katarína: V Kanianke oslavovali, 3/2015.
 Šárik, Ľubomír: Pútnici, hľadači, tvorcovia (HK), 2/2015.

Šuťáková, Jozefína: Divadlo v nedivadelnom priestore, (Akademický Prešov), 2/2015.
 Timko, Martin: Divadlo a mýty výnimočnosti, (FAJ), 2/2016.
 Timko, Martin: Festival Aničky Jurkovičovej v štúrovskom roku, 1/2015.
 Verešpejová, Alžbeta: Klasická dramatika s dedinou rezonuje, (FHDT Trebišov), 3/2016.
 Verešpejová, Alžbeta: Obrazy z dedinského života minulé, také prítomné, (FHDT Trebišov), 3/2015.
 Verešpejová, Alžbeta: Radosť z obnoveného Belopotockého Mikuláša, 2/2016.
 Vilhanová, Marta: Dielo Jozefa Mladoňa rozvíjajú deti dodnes, (HK), 2/2016.
 Vysoká škola múzických umení nezaháľa, 2/2016.
 Zmena – k lepšiemu?, anketa, 3/2015.

ROZHOVOR

Čajková, Jaroslava: Nenápadní pozorovatelia, (Guido Bosua, Benny Lindelauf), 3/2016.
 Mikuš, Hanzelová Jana: Tvrdohlavo sme trvali na tom, že sme umelci, (Viera Dubáčová), 1/2015.

ZA HRANICU

Bekéniová, Ľubica: Divadlo ako prostriedok edukácie, 1/2016.
 Bekéniová, Ľubica: Na hodinách „dramy“ v anglických školách, 2/2016.
 Čajková, Jaroslava: Na báze občianskych združení, (János Regős), rozhovor, 3/2016.
 Čajková, Jaroslava: Stretnutie českého a slovenského prednesu, (MFP), 3/2016.
 Čajková, Jaroslava: Vrabčie prevrpenie vo Valmeze, 1/2016.
 Dzadiková, Lenka: Neprofesionálne bábkové divadlo ako rodinné striebro, 2/2016.
 Krasula, Jozef: Hlavné mesto amatérského divadla bolo v Belgicku, 3/2015.
 Majerníková, Martina: Naši divadelníci na SPOTS OP WEST (Peter Luptovský), 3/2015.
 Schnell, Stephan: CEC v kríze alebo kam s Európou?, 3/2015.
 Štefková, Alexandra: Čo všetko sa vysúvalo, 2/2015.
 Štefková, Alexandra: Deti vo svojom svete divadla, 2/2016.
 Váradyová, Alena: Deti – výchova – divadlo, 2/2015.

ZO ŽIVOTA DIVADELNÍKOV

Amatérske a nezávislé divadlá v jednej Noci, 3/2015.
 Bakošová, Zlatošová, Elena: Rozprávkové javisko, 2/2016.
 Bekéniová, Ľubica: Divadlo ako výchovné a terapeutické médium, 1/2016.
 Čajková, Jaroslava: Aj hendikep môže divadlo povýšiť, 3/2016.
 Demko, Pavol: Z plochej krajiny s hlbokými zážitkami, 1/2015.
 DUF-ART pozval bosorky a čarodejnice, 3/2015.
 Felix, Belo: Rozprávkové javisko žiari, 1/2015.
 Hitzingerová, Mišíková Katarína: Dvadsať rokov čakania na Go(do)ta, 2/2015.
 Hrabovský I. – Lazarčík, J. – Stanek, V.: Komu sa nechcelo spať, 3/2016.

Kasprzyk, Miroslav: Slovenskí mímovia združení v asociácii, 1/2016.
 Krasula, Jozef: Stanovisko k násilnému prerušeniu predstavenia, 1/2016.
 Lásková Mária: Z Mokošovej „obývačky“, 1/2016.
 Mikitková, Jana: Menej, ale viac, 1/2015.
 Moravčík, Ján: Keď láska zloží zbrane, 1/2016.
 Opálený, Andrej: Liptovská ochotnícka scéna, 1/2015.
 Polovková Sandra: Cenzúra v roku 2016, 1/2016.
 Rapošová, Mária: Niesť syna na krídlach našich, 1/2016.
 red.: K Vajanského storočnici, 3/2016.
 Štefková, Alexandra: Vážne i hravo v divadle detí a pre deti, 1/2016.

Z DEJÍN DIVADELNÍKOV

Bakošová, Zlatošová Elena: Ako to bolo s divadlom pre deti, 2/2016.
 Horváth, Karol: Zo záhoráckeho ochotníckeho miestopisu, 1/2016.
 Kubovicová, Mária: Novomestské ochotnícke divadlo má 145 rokov, 1/2016.
 Kunovská, Vlasta: Turčianske divadelné ochotnícke súbory, 1/2016.
 Pajanková, Magda: Cesta jedného režiséra, 2/2016.
 Pajanková, Magda: Kronika kysuckého súboru, (Čadca), 1/2016.
 Troligová, Zlata: Statky-zmätky v banskobystričskom regióne, 3/2015.

ZAHRAŇIČNÍ SLOVÁCI

Hitzingerová, Mišíková Katarína: Človek je človeku človekom, 3/2016.

DO KNIŽNICE

Čajková, Jaroslava: Európske divadlo pre amatérov, 2/2016.
 Čajková, Jaroslava: Hrdinovia od veterných mlynov, 1/2015.
 Digitalizácia a multimediálne prezentačné produkty NOC, 3/2015.
 Mikuš, Hanzelová Jana: Ferdinand Hoffmann: rehabilitovaný, 3/2015.
 Mikuš, Hanzelová Jana: Odvaha improvizovať, 3/2015.
 Novotný, Milan: Prezentácia publikácie Nová slovenská dráma, 1/2015.
 Sedláková, Katarína: Návrat bulharskej drámy na slovenské javiská v novej kvalite, 3/2016.

SPOMIENKY

jč: Bytostný divadelník Martin Porubjak, 1/2015.
 Justusová, Martina: Mária Návoiová, 2/2015.
 Priatelia z Tatier: Michal Pirník, 1/2016.
 red.: Bábkar Martin Bálik, 3/2016.

INŠPIRÁCIE

red.: Netradičná prezentácia veľikána, 3/2016.

PÍŠETE NÁM

Bakošová-Zlatošová: Elena: Jubilejný rok divadla detí, 1/2016.